

Τοπική Αυτοδιοίκηση: θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα

Ο στόχος της συζήτησης για θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που οργάνωσε η Συντακτική Επιτοπή της Διαλεκτικής δεν έχει σχέση τόσο με τις δημοτικές εκλογές. Αυτές περισσότερο ήταν η αφορμή για να αναζητήσουμε ορισμένες θεωρητικές προσεγγίσεις στο ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και να κάνουμε μία προσπάθεια γενίκευσης της μέχρι σήμερα πρακτικής που ακολουθήθηκε. Γι' αυτό το λόγο και η συζήτηση που δημοσιεύουμε παρακάτω αποφεύγει συνειδητά τις αναφορές στα ζητήματα της συγκυρίας και της τρέχουσας πολιτικής κατάστασης και προσπαθεί να αναδείξει κεντρικά προβλήματα θεωρίας και πρακτικής που αφορούν τη δράση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τέτοια προβλήματα είναι: Ο ρόλος και η θέση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο σύστημα της πολιτικής και κρατικής εξουσίας. Η σχέση της τοπικής κοινωνίας και του τοπικού συμφέροντος με τα γενικά κοινωνικά συμφέροντα. Το πώς διαμορφώνονται και διαθρώνονται οι σχέσεις της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με τα διάφορα επιμέρους κοινωνικά συμφέροντα. Το φαινόμενο της γραφειοκρατικοποίησης όπως εμφανίζεται στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Ο επιχειρηματικός και γενικότερα αναπτυξιακός ρόλος των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Γύρω από αυτές τις ενότητες θεμάτων διεξάγεται η παρακάτω συζήτηση και αντιπαράθεση απόψεων. Στη συζήτηση συμμετέχουν οι:

ΣΤΑΥΡΟΣ ΛΕΙΒΑΔΑΣ, μηχανολόγος-ηλεκτρολόγος, μέλος της Συντακτικής Επιτροπής του περιοδικού Πολίτης, στέλεχος του «ΚΚΕ εσωτ.-Ανανεωτική Αριστερά»,

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ, πολιτικός μηχανικός, τέως νομάρχης Καβάλας (1985-88), τέως γενικός γραμματέας του Υπουργείου Εσωτερικών (1988-89), γραμματέας του Τομέα Αυτοδιοίκησης και Θεσμών του ΠΑΣΟΚ,

ΝΙΚΟΣ ΞΗΡΟΥΔΑΚΗΣ, μέλος της «Συσπείρωσης στους Δρόμους της Πόλης»,

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, πολεοδόμος - χωροτάκτης, τέως διευθύνων σύμβουλος της δημοσυνεταιριστικής επιχείρησης Αναπτυξιακή Κοζάνης ΑΝ. ΚΟ. ΑΕ, από την ίδρυσή της (12.1985) έως και την 11.12.1989.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, αρχιτέκτων πολεοδόμος, επίκουρος καθηγητής στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο,

ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΓΙΟΣ, χημικός μηχανικός, δημοτικός σύμβουλος του Δήμου Αθηναίων, μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής του «Νέου Αριστερού Ρεύματος».

Τη συζήτηση συντόνισε εκ μέρους της Συντακτικής Επιτροπής της Διαλεκτικής, ο ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ, οικονομολόγος.

ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ: Το πρώτο ερώτημα αφορά τη θέση του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο σύστημα της κρατικής εξουσίας. Γίνεται μια ολόκληρη συζήτηση και υπάρχουν απόψεις πάνω στο θέμα της αποκέντρωσης ή της συγκέντρωσης της κρατικής εξουσίας και τη σχέση αυτών των δύο μεταξύ τους.

Υπάρχει το μεγάλο πρόβλημα της αυτονομίας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε σχέση με την κεντρική εξουσία (απόλυτη, σχετική, υποταγμένη) σε όλα τα επίπεδα και στο διοικητικό και στο πολιτικό και στο οικονομικό.

Υπάρχει το θέμα του ποιες λειτουργίες αποκεντρώνονται σήμερα ή συγκεντρώνονται. Και εν πάση περιπτώσει ποιος πρέπει να είναι ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πάνω σ' αυτή την αποκέντρωση των εξουσιών. Εδώ αναφέρομαι κυρίως στην Παιδεία και στην Κοινωνική Πρόνοια και λίγο στον τομέα της Υγείας. Κατά τη γνώμη μου πρέπει να γίνει τοποθέτηση για το αν βοήθησε αυτή η αποκέντρωση ή με ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε να βοηθήσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην κοινωνική πολιτική και ποια είναι η κατεύθυνση σήμερα. Επίσης, ένα τέταρτο θέμα, που αφορά τη σχέση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με την κεντρική κρατική εξουσία, είναι το γραφειοκρατικό φαινόμενο που κατά τη γνώμη μου εμφανίζεται έντονα στα πλαίσια των θεσμών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, στη σχέση τους με τα κόμματα και με τα διάφορα κοινωνικά συμφέροντα όπως διαμορφώνονται και σε γενικό κοινωνικό επίπεδο αλλά και σε τοπικό. Το φαινόμενο αυτό έχει οδηγήσει σε μεγάλο βαθμό στην αποκοπή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης από τη λαϊκή βάση. Στη συζήτησή μας νομίζω ότι πρέπει να σταθούμε στη διαπίστωση του προβλήματος, στην ανάδειξή του και να το αναλύσουμε περισσότερο στη δεύτερη ενότητα που θα ακολουθήσει.

ΧΑΓΙΟΣ: Είναι γνωστό ότι μέσα στην Αριστερά έχουν διατυπωθεί και αντιπαρατίθενται διαφορετικές απόψεις για τη φύση του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Από τη μια η άποψη —που και προσωπικά υποστηρίζω— ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελεί τμήμα του αστικού κρατικού πολιτικού συστήματος, σ' όλες τις λειτουργίες του, όχι μόνον οικονομικές και κοινωνικές, αλλά και πολιτικές και ιδεολογικές. Με σημαντικές ωστόσο ιδιομορφίες σε σχέση με το αστικό κράτος συνολικά και άλλους θεσμούς του λόγω της άμεσης εκλογής των πολιτικών οργάνων διοίκησης λόγω του ότι ο θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης βρίσκεται πιο κοντά στο λαό και στα κοινωνικά κινήματα. Μ' αυτή την έννοια (στο βαθμό που η Αριστερά παρεμβαίνει στην Τοπική Αυτοδιοίκηση με μια ανατρεπτική λογική) δημιουργούνται μεγαλύτερες δυνατότητες για την προώθηση των

στόχων και των διεκδικήσεων του λαϊκού κινήματος.

Από την άλλη έχει προβληθεί η άποψη ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελεί θεσμό λαϊκής εξουσίας (σήμερα, στα πλαίσια του αστικού κράτους δηλαδή) και επομένως οι δυνατότητες της Αριστεράς είναι πολύ μεγάλες, όταν ασκεί τη διοίκηση σε Δήμους και Κοινότητες και φτάνουν μέχρι του σημείου να μπορεί να προωθεί ακόμα και πολιτικούς μετασχηματισμούς. Αυτή η άποψη έχει ενισχυθεί και από την απολυτοποίηση των διεκδικήσεων για διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης από το κεντρικό κράτος αλλά και από μια μηχανιστική μεταφορά στις σημερινές συνθήκες της εμπειρίας της Λαϊκής Αυτοδιοίκησης που προωθούσε στην Ελεύθερη Ελλάδα το ΕΑΜ και ο ΕΛΑΣ. Τότε όμως η Λαϊκή Αυτοδιοίκηση ως θεσμός ήταν ποιοτικά διαφορετική από τη σημερινή αστική Τοπική Αυτοδιοίκηση, δεδομένου ότι είχε λαϊκά-δημοκρατικά στοιχεία τα οποία καθόριζε ο αγώνας του ΕΑΜικού κινήματος για λαϊκή δημοκρατία και του γεγονότος ότι στην Ελεύθερη Ελλάδα δεν λειτουργούσε πλέον το αστικό κράτος ούτε ο μηχανισμός της γερμανοναζιστικής κατοχής, και έτσι από τη Λαϊκή Αυτοδιοίκηση μπορούσαν να διαμορφωθούν τα φύτρα μιας νέας λαϊκής εργατικής εξουσίας, στο βαθμό βέβαια που η ηγεσία του κινήματος πάλευε με συνέπεια γι' αυτήν, κάτι βέβαια που δεν συνέβη.

Νομίζω ακόμα ότι συχνά εμφανίζεται μέσα στην Αριστερά μια σύγχυση, μια ταλάντευση ανάμεσα σε απόλυτες τοποθετήσεις. Από τη μια η απολυτοποίηση των ιδιομορφιών και των δυνατοτήτων παρέμβασης του λαϊκού κινήματος στην Τοπική Αυτοδιοίκηση μέχρι του σημείου αυτή η παρέμβαση να αποσπάται, να αυτονομείται από μια συνολική αντικαπιταλιστική, σοσιαλιστική στρατηγική. Και από την άλλη, η πλήρης υποτίμηση, ο μηδενισμός των όποιων δυνατοτήτων παρέμβασης υπάρχουν στα πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με αποτέλεσμα να αφαιρούνται από το εργατικό και λαϊκό κίνημα ορισμένες σημαντικές δυνατότητες για την προώθηση των στόχων του.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, ως θεσμός του αστικού κρατικού συστήματος, εκφράζει και το κράτος σε τοπικό επίπεδο, μέσα από το δημοτικό μηχανισμό, ο οποίος έχει διογκωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Επίσης οι τοπικές αρχές και τα αντιπροσωπευτικά όργανα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης τα οποία εκλέγονται άμεσα από το λαό —όπως εξάλλου συμβαίνει και με το κοινοβούλιο— είναι και αυτά, βέβαια, τμήματα του αστικού πολιτικού συστήματος. Στο βαθμό, όμως, που το αριστερό κίνημα κατακτά θέσεις σ' αυτά, τις οποίες αξιοποιεί για την προώθηση της στρατηγικής του αντίληψης και των στόχων του λαϊκού κινήματος, μπορεί να δημιουργεί σημαντικά στηρίγματα στον αντικαπιταλιστικό αγώνα. Σε μια τέτοια προοπτική η Αριστερά μπορεί να αξιοποιεί και να διευρύνει τους θεσμούς λαϊκής συμμετοχής και λαϊκού ελέγχου που είναι δυνατόν να λειτουργούν στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, ανάλογα βέβαια και με τους γενικότερους κοινωνικοπολιτικούς συσχετισμούς.

Το ζητούμενο για τη ριζοσπαστική Αριστερά είναι να ανοίξει ένα διάλογο γύρω από τα θέματα αυτά. Να τεκμηριώσει την άποψη ότι η Αυτοδιοίκηση μπορεί να γίνει θεσμός λαϊκής εξουσίας μόνο στα πλαίσια της οικοδόμησης μιας

ενιαίας λαϊκής εργατικής εξουσίας. Επομένως οι προβληματισμοί για την Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι ανάγκη να συνδέονται με τις αναζητήσεις για τη διαμόρφωση στρατηγικής και φυσιογνωμίας της σύγχρονης ανατρεπτικής Αριστεράς.

Ταυτόχρονα είναι αναγκαίο να αναλύσει το χαρακτήρα και τις συνέπειες της νεοσυντηρητικής επίθεσης που αναπτύσσεται και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και να ανοίξει αποφασιστικά το μέτωπο απέναντί της. Η πολιτική των σοσιαλδημοκρατικών δυνάμεων (ΠΑΣΟΚ) και την νεορεφορμιστικών (Συνασπισμός) δεν είναι σε θέση να αμφισβητήσει την ουσία της νεοσυντηρητικής πολιτικής, αφού έχουν ήδη αποδεχθεί τις βασικές επιλογές της. Επιδιώκουν μάλιστα να υποτάξουν στην αστική εκσυγχρονιστική λογική τους κάθε ριζοσπαστική αριστερή κριτική και πολιτική παρουσία στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Ωριμάζει επόμενα η ανάγκη να αρχίσει η ριζοσπαστική Αριστερά πιο συγκροτημένα να διατυπώνει και να προωθεί εναλλακτικές απαντήσεις σε βασικά ερωτήματα:

Ποια είναι τα στοιχεία μιας λαϊκής αριστερής διοίκησης και πολιτικής παρουσίας στην Τοπική Αυτοδιοίκηση που τη διαφοροποιεί από τη ρεφορμιστική «λαϊκή συμμετοχή», αναδεικνύοντας την πρακτική του εργατικού λαϊκού ελέγχου στα σημερινά δεδομένα της πόλης και του χωριού, του δήμου και της κοινότητας;

Ποια είναι η αριστερή εναλλακτική πρόταση και πρακτική στη σχέση Τοπικής Αυτοδιοίκησης κατ' ΕΟΚ ώστε να αποδεσμεύεται από τον προγραμματισμό των Βρυξελλών και να προσαρμόζει το πρόγραμμά της στους στόχους του εργατικού κινήματος;

Με ποιο τρόπο μπορούν οι αριστερές δυνάμεις να χαράξουν μέσα από την Τοπική Αυτοδιοίκηση μια σύγχρονη κοινωνική πολιτική που θα υπερβαίνει την ανεπάρκεια και τη δημιουργία της πολιτικής του «κράτους-πρόνοιας» και θα ανταποκρίνεται σε σημερινές ανάγκες της εργατικής τάξης;

Πώς θα τεθεί με σημερινούς όρους το πρόβλημα της αναδιανομής των κονδυλίων ανάμεσα στον κρατικό προϋπολογισμό και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, ώστε να ενισχύεται ένας φιλολαϊκός κοινωνικός προσανατολισμός στο έργο των Δήμων και των Κοινοτήτων;

Πώς γενικότερα πλέον οι αριστερές δυνάμεις μπορούν να διαμορφώσουν αναπτυξιακά, περιβαλλοντικά, κοινωνικά κ.ά. προγράμματα (λαϊκής στέγης, κοινωνικής προστασίας) που υπερβαίνουν τη λογική της νεοσυντηρητικής «νεοφιλελεύθερης» και της ρεφορμιστικής πολιτικής και δημιουργούν τους όρους να μπορεί το εργατικό κίνημα να αναβαθμίζει και να πολιτικοποιεί τους στόχους του;

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, έτσι κι αλλιώς αποτελεί πεδίο ταξικών πολιτικών και ιδεολογικών συγκρούσεων. Η ριζοσπαστική Αριστερά στο μέτρο που διαμορφώνει και υλοποιεί μια συνολική ανατρεπτική πολιτική μπορεί και μέσα από την Τοπική Αυτοδιοίκηση να προωθεί μια αντίληψη ριζοσπαστικών κοινωνικών πολιτικών μετώπων.

ΞΗΡΟΥΔΑΚΗΣ: Συμφωνώ σε μεγάλο μέρος με την άποψη του Ἀγγέλου Χά-
γιου. Διαφοροποιούμαι όμως σε κάποιο σημείο και θα επιμείνω εκεί, για να ανα-
δειχθούν οι διαφορές των απόψεων. Ο ίδιος ο τίτλος του θέματος που συζητάμε,
η Τοπική Αυτοδιοίκηση, παρουσιάζει ένα πρόβλημα: Υποδηλώνει, με έναν τρόπο
ψευδεπίγραφο, την ταύτιση μιας πλευράς της λειτουργίας του θεσμού της τοπι-
κής διοίκησης —όπως ορθότερα θα μπορούσε να ονομαστεί— με τους διοικούμε-
νους. Θα μπορούσε κανείς με ανάλογο λεκτικό παρενδυματισμό να ονομάσει το
αστικό κοινοβούλιο «κεντρική αυτοδιοίκηση». Θα έλεγα μάλιστα χαριτολογώ-
ντας ότι θα ήταν λιγότερο άστοχος ο όρος, καθώς το κοινοβούλιο διατηρεί όντως
ουσιαστικότερες αρμοδιότητες. Επί πλέον πέρα από το εκλογικό μάρκετινγκ που
άλλωστε εισβάλλει όλο και περισσότερο και στις δημοτικές εκλογές, οι αντιπρό-
σωποί μας εκεί εκλέγονται με πολιτικότερες διαδικασίες από ό,τι οι τοπικοί άρ-
χοντες, για τους οποίους συχνά προέχουν αξιοκρατικά κριτήρια και προσωπικά
στοιχεία ατομικής ικανότητας.

Για να μπω στο ενδιαφέρον κομμάτι της κουβέντας, θα έλεγα ότι η επίσημη
Αριστερά —και όχι μόνον αυτή— πάσχει από μια διάχυτη «ιδεολογική κυτταρίτι-
δα»: Θεωρεί την Τοπική Αυτοδιοίκηση «κύτταρο πρωτογενούς λαϊκής εξουσίας»,
«ένα από τα βήθρα της δημοκρατίας μας», «νησίδα εξουσίας των εργαζομένων»,
«μοντέλο χρηστής-σοσιαλιστικής διαχείρισης των κοινών και πρόπλασμα μελ-
λοντικής εξουσίας». Δέσμια αυτής της λογικής της, εγκαλεί το κράτος και τους
εκάστοτε κυβερνώντες που στραγγαλίζουν το θεσμό, δεν του αποδίδουν πόρους,
εξαγγέλλουν τη μεταβίβαση κάποιων αρμοδιοτήτων αλλά τελικώς ολιγωρούν κά-
τω από τις πιέσεις και δεν προχωρούν σ' αυτή. Παράλληλα, θεωρώντας τη μετα-
βίβαση ορισμένων αρμοδιοτήτων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση κατάκτηση κά-
ποιου κινήματος, προτρέπει στη διεκδίκηση και άλλων για να φτάσουμε σ' ένα
μοντέλο τύπου Ιταλίας, ή, τελικά, στο σοσιαλισμό!

Προβληματική είναι ακόμη, θα έλεγα, η χρήση του όρου *αποκέντρωση*, όταν
αυτός χρησιμοποιείται αδιακρίτως σαν μαγική λέξη-κλειδί με διαφορετικό κάθε
φορά εννοιολογικό περιεχόμενο: Πολιτική κινήτρων για την πληθυσμιακή απο-
συμφόρηση των μεγάλων αστικών κέντρων, μεταφορά οικονομικών, πολιτιστι-
κών κλπ. δραστηριοτήτων από την πόλη στην περιφέρεια, αποσυγκέντρωση τέ-
λος κρατικών διοικητικών, πολιτικών και οικονομικών λειτουργιών στην Τοπι-
κή Αυτοδιοίκηση και εκχώρησή τους μέσω αυτής, υποτίθεται, στη λαϊκή διαχεί-
ριση. Διερωτώμαι πόσο δημοκρατική εξέλιξη και πόσο κατάκτηση του
κινήματος θα ήταν η μεταβίβαση κάποιων αρμοδιοτήτων —για παράδειγμα—
στο Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης ή Αιγαίου ή η δημιουργία και άλλων αντί-
στοιχων. Υπαινίσσομαι ότι αυτή η αποσυγκέντρωση αρμοδιοτήτων στην περιφέ-
ρεια —ειδικά υπουργεία, νομαρχίες, Τοπική Αυτοδιοίκηση— δεν εκφράζει ούτε
τη λογική του λιγότερου κράτους, ούτε τη λογική του μεγαλύτερου κοινωνικού
ελέγχου. Εκφράζει την ενίσχυση του κράτους μέσα απ' την επέκτασή του στην
περιφέρεια. Μια ενίσχυση, η οποία —κατά τη γνώμη μου— εκτός από την πολι-
τική και διοικητική της πλευρά, έχει βεβαίως και την οικονομική, καθώς, με τη
φορολογία των δήμων ή με τις δημοτικές επιχειρήσεις, αυξάνονται συνολικά τα

έσοδα του κράτους και μάλιστα περιβεβλημένα τον μανδύα της φιλολαϊκής σκοπιμότητας. Θα έλεγα λοιπόν ότι η αποσυγκέντρωση αρμοδιοτήτων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν αποτελεί, κατά τη γνώμη μου, κατάκτηση κάποιου κινήματος και είναι δευτερεύουσας σημασίας καθώς δεν σχετίζεται με τη φύση και την ουσία της κρατικής εξουσίας, αλλά μόνο με τη διάρθρωσή της. Με την έννοια αυτή θα πρόσθετα ότι η μεταβίβαση αυτή αρμοδιοτήτων δεν εκφράζει την καπιταλιστική αλλά την κρατική ανασυγκρότηση.

Θα ήθελα να προχωρήσω με τρεις παρατηρήσεις.

Η πρώτη είναι η εξής: Η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν είναι κοινωνικό μέτωπο, όπως ακούγεται συχνά. Είναι ένας κρατικός θεσμός, με τα όποια του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Περιέργως καλλιεργείται μια σύγχυση τεσσάρων, συναφών μεν, αλλά σαφέστατα θα έλεγα διακριτών πραγμάτων, τα οποία είναι κατά σειρά τα εξής: Πρώτον, το κοινωνικό μέτωπο της πόλης και της συνοικίας. Συνοικία εδώ δεν εννοώ κάποια χωρική και κοινωνική ενότητα που ταυτίζονται, αλλά μια ιδιαίτερου τύπου συνάρθρωση διάφορων επιμέρους κρατικών μηχανισμών που σαν κύριο στόχο έχει την αναπαραγωγή των γενικών συνθηκών παραγωγής. Το δεύτερο είναι η τοπική λεγόμενη κοινωνία, το τρίτο είναι τα τοπικά κινήματα, όπου αυτά υπήρξαν, και το τέταρτο είναι ένας θεσμός του κράτους με επίφαση λαϊκής συμμετοχής δι' αντιπροσώπων, με χαρακτηριστικά αφενός εκπροσώπησης και διαμεσολάβησης τοπικών συμφερόντων και αφετέρου κρατικής διαχείρισης των κοινωνικών αντιθέσεων στο χώρο κυρίως της συλλογικής κατανάλωσης και αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης.

Ένα δεύτερο σημείο που θα ήθελα να σταθώ αναφέρεται στον τομέα της κρατικής λειτουργίας που αφορά την αναπαραγωγή των γενικών συνθηκών παραγωγής. Το κράτος αναλαμβάνει ένα μέρος της αξίας της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Παρέχοντας συλλογικά μέσα κατανάλωσης που συχνά δεν είναι κερδοφόρα για τον ιδιωτικό τομέα, γίνεται το ίδιο «καπιταλιστής» για να καλύψει κάποιες λαϊκές ανάγκες. Ανάγκες που έχουν ένα ιστορικό προσδιορισμό, καθώς είναι προφανές ότι άλλες ήταν για τον κάτοικο της Αθήνας του 1930, άλλες του 1960 και άλλες σήμερα. Επίσης θα ήθελα να δώσω έμφαση στο ότι η διάκριση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου για τα συλλογικά μέσα κατανάλωσης είναι κατά τη γνώμη μου δευτερεύουσα καθώς αυτή δεν επικαθορίζει τη λειτουργία τους. Δευτερεύουσα στην ουσία της είναι ακόμη η διάκριση μεταξύ της υπαγωγής μιας αρμοδιότητας στην Τοπική Αυτοδιοίκηση ή το αρμόδιο Υπουργείο. Θα την αναδείκνυε κανείς σε σημαντική αυτή τη διαφορά, μόνο στο βαθμό που ταχυδακτυλουργικά θα ταύτιζε την Τοπική Αυτοδιοίκηση με την τοπική κοινωνία η οποία θα ασκούσε κοινωνικό έλεγχο και διαχείριση, μέσω των εκπροσώπων της.

Και εδώ ακριβώς θα τελείωνα με μια τρίτη παρατήρηση για το ζήτημα της λαϊκής συμμετοχής στο θεσμό, ζήτημα το οποίο είναι σημαντικότερο καθώς ανάγεται σε λυδία λίθο για όλα τα άλλα: Ανάλογα με το πώς τοποθετείται κανείς στο κομβικό ερώτημα κατά πόσον όντως υπάρχει λαϊκή συμμετοχή στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, εκτιμά τη βαρύτητα της μεταβίβασης αρμοδιοτήτων, αξιολογεί την

θέση της στο σύστημα της κρατικής εξουσίας, ερμηνεύει τον χαρακτήρα των δημοτικών επιχειρήσεων, της δημοτικής φορολογίας και των άλλων δραστηριοτήτων της, προσδιορίζει τα όρια της κριτικής στις πολιτικές που εφαρμόζονται και τελικά καθορίζει τους πολιτικούς όρους παρέμβασης στο θεσμό και συμμετοχής στις διαχειριστικές ευθύνες του. Νομίζω ότι ο μεγάλος απών του θεσμού είναι πράγματι ο λαϊκός παράγοντας. Αλλά αυτό έχει σχέση με το είδος των τοπικών συμφερόντων που συγκροτούνται και εκφράζονται σ' αυτό το θεσμό, ζήτημα που θα μας απασχολήσει στη συνέχεια της συζήτησης. Άλλωστε αυτή η απουσία φαίνεται στις καθημερινές διεκδικήσεις με παραστάσεις και υπομνήματα σε υπουργεία, σε αγώνες με χαρακτηριστικά εκπροσώπησης και διαμεσολάβησης, αλλά και σε κοινωνικούς αγώνες που αναπτύσσονται κόντρα σε δημοτικές αρχές, ακόμη και σε περιπτώσεις που αυτές θεωρούνται προοδευτικές. Διάφορες απόψεις αποδίδουν στο θεσμό το χαρακτηριστικό της λαϊκής συμμετοχής, στο όνομα ενός απώτατου παρελθόντος —Εκκλησία του Δήμου, Κοινότητες επί Τουρκοκρατίας, ΕΑΜ και Λαϊκή Αυτοδιοίκηση— ή μιας αδήλου προοπτικής στο μέλλον. Αυτές οι λογικές παραβλέπουν το ρόλο του σύγχρονου καπιταλιστικού κράτους και τη θέση που έχει σήμερα ο θεσμός σ' αυτό. Από την άποψη αυτή, η «Εκκλησία του Δήμου» έχει κατ' όνομα μόνο σχέση με το «Δήμο Αθηναίων», τόσο ακριβώς, όσο και με την «Εκκλησία της Ελλάδος». Είναι επίσης κατά τη γνώμη μου αυταπάτη η άποψη που θεωρεί πως η θεσμοθέτηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου, δεύτερου, τρίτου κ.λπ., βαθμού εξασφαλίζει την ύπαρξη κοινωνικού ελέγχου.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Θεωρώ ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι ένα δομικό στοιχείο του οικονομικοκοινωνικού συστήματος. Είναι δομικό στοιχείο όχι μόνο στο επίπεδο οργάνωσης του κράτους, αλλά και στο επίπεδο το οικονομικό, το κοινωνικό και το ιδεολογικό. Είναι οργανικά ενταγμένο στοιχείο, που διέπεται από κανόνες, που διέπεται από λειτουργίες, που διέπεται από πολιτική άποψη. Ο ρόλος της βέβαια δεν είναι σταθερός. Εξαρτάται από τις κυρίαρχες πολιτικές απόψεις κάθε φορά, εξαρτάται από τους συσχετισμούς, κοινωνικούς και πολιτικούς.

Ο γενικός όμως ρόλος του στοιχείου Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι η ρύθμιση αντιθέσεων και αντιφάσεων του κυρίαρχου συστήματος σ' ένα επίπεδο τέτοιο που να μην αμφισβητείται κάθε φορά η κυρίαρχη πολιτική εξουσία. Θεωρώ ότι κάθε σύστημα, και πολύ περισσότερο ένα κοινωνικό σύστημα, ζει και αναπαράγεται με τις αντιθέσεις του και τις αντιφάσεις του. Η ζωή και η αναπαραγωγή του εξαρτάται από τον τρόπο που λύνονται αυτές οι αντιθέσεις και οι αντιφάσεις. Επειδή λοιπόν ο ιστορικός ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ήταν η επίλυση αυτών των αντιθέσεων, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, ιδεολογικών, με τρόπο που να μην αμφισβητείται η κυρίαρχη πολιτική εξουσία, πρέπει να δούμε τις στρατηγικές που αναπτύχθηκαν από τις κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις που δρουν μέσα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Μπορώ να διακρίνω —χονδρικά— δυο στρατηγικές: Πολιτικές και στρατηγι-

κές που ήθελαν να «παίζουν» μέσα στο σύστημα, στη ρύθμιση αυτή των αντιθέσεων μέσα απ' την Τοπική Αυτοδιοίκηση —λύνοντας το πρόβλημα ανώδυνα για την κυρίαρχη πολιτική άποψη και την κυρίαρχη εξουσία— και μια δεύτερη πολιτική άποψη, η οποία θέλησε, «παίζοντας» μέσα από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, να οξύνει, να πάει ακόμα παραπέρα, πιο βαθιά τις αντιθέσεις - αντιφάσεις του συστήματος, βάζοντας προοπτικές ανατροπής του.

Και θα 'θελα να ξεκαθαρίσω ότι αυτή η δεύτερη άποψη, την οποία έχω υπηρετήσει, δεν είναι μια μεταφυσική άποψη που μηδενίζει τα πάντα, μηδενίζει την καθημερινότητα και λέει «περιμένω τη διαμόρφωση των γενικών πολιτικών όρων για την ανατροπή του συστήματος», αλλά, αντίθετα, βρίσκει μεγάλο περιθώριο να «παίζει» μέσα απ' αυτές τις αντιθέσεις, και γι' αυτό έχει απαίτηση από τεκμηριωμένο όχι μόνο πολιτικό αλλά και τεχνοκρατικό λόγο. Η άποψη αυτή βεβαίως δρα κάθε μέρα σ' αυτήν την πραγματικότητα και νομίζω ότι έχει δώσει παραδείγματα αξιόλογης δράσης μέχρι σήμερα.

Θα μου επιτρέψετε να μην είμαι δογματικός στο ότι υπάρχουν οι καλοί και οι κακοί στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με αφορμή την κομματική ταμπέλα που κουβαλά ο καθένας. Να πω δηλαδή για παράδειγμα ότι και από την Αριστερά πολλές φορές αναπτύχθηκε η κυρίαρχη λογική της ενσωμάτωσης μέσα στο σύστημα, μέσα απ' τη δράση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, αλλά και από άλλες δυνάμεις αναπτύχθηκαν πρωτοβουλίες που δίνανε τροφή στην όξυνση των αντιθέσεων, ή δίνανε δυνατότητες για την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων, που αμφισβητούσαν την κυρίαρχη εξουσία. Να πω, δηλαδή, ότι τα τελευταία χρόνια που γίνεται μεγάλη κουβέντα, ακόμη και η νομοθεσία που έφτιαξε το ΠΑΣΟΚ σου έδινε τη δυνατότητα να κάνεις και τα δυο. Ήτανε θέμα δηλαδή κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών, το πώς θα ερμηνεύσει βασικούς νόμους.

Δε είναι ανακάλυψη της Αριστεράς η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Απλώς η πολιτική επίλυση των αντιθέσεων σ' ένα τοπικό επίπεδο δημιούργησε ευνοϊκότερο πολιτικό συσχετισμό, ώστε να εκφράζεται ευκολότερα η Αριστερά μέσα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Και επειδή δεν εκφράστηκε ανατρεπτικά προς το σύστημα, την αφήσανε να έχει ισχυρές θέσεις αυτά τα χρόνια. Και πολύ περισσότερο που κάποια πολιτική συγκυρία ήθελε και κάποιες κοινωνικές συμμαχίες με την Αριστερά.

Πρέπει όμως να πω ότι σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε μια μετωπική επίθεση απέναντι σ' οποιαδήποτε διαδικασία άφηνε περιθώριο δράσης μέσα από το χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Δηλαδή, το μοντέλο του νεοφιλελευθερισμού που σήμερα προωθείται παίρνει πίσω όχι μόνο τις διαδικασίες αποκέντρωσης που μπορεί να είχε κάνει το ΠΑΣΟΚ —γιατί διαδικασίες αποκέντρωσης δεν έκανε στην πραγματικότητα παρά ελάχιστες— αλλά και αυτές τις διαδικασίες αποσυγκέντρωσης. Είναι εντυπωσιακά αυτά που περιλαμβάνονται στο νέο αναπτυξιακό νόμο, οι υπουργικές αποφάσεις και εγκύκλιοι για το πώς χρειάζονται κοινές υπουργικές αποφάσεις για την έγκριση αποφάσεων δημάρχων και δημοτικών συμβουλίων. Μιλάμε για μια στυγνή έκφραση ενός πρωτόγονου συγκεντρωτισμού, ο οποίος παραπέμπει τα πάντα σε προεδρικά διατάγματα και σε

υπουργικές αποφάσεις. Αυτό βέβαια δείχνει ότι επιχειρείται μια ανακατανομή κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών και στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η άλωση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης επιχειρείται βέβαια για τις ανάγκες γενικότερης αναπαραγωγής του συστήματος και όχι σαν αυτοσκοπός.

Το γραφειοκρατικό φαινόμενο στα πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι αποτέλεσμα του ότι —αφού παραδεχόμαστε ότι είναι δομικό στοιχείο του κράτους— δεν μπορεί ένα δομικό στοιχείο της ίδιας της οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης να έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά απ' ό,τι η ίδια η κοινωνική και οικονομική οργάνωση. Είναι ακριβώς η θεωρία της «νησίδας» που υποστηρίζει ότι θα μπορούσε να υπάρξει σήμερα μια Τοπική Αυτοδιοίκηση απογραφειοκρατικοποιημένη. Αυτό δεν είναι δυνατό να γίνει. Κι απ' την άλλη μεριά είναι μια απόδειξη ότι και τα λεγόμενα προοδευτικά κόμματα στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην πραγματικότητα λειτούργησαν κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση της αναπαραγωγής του συστήματος.

ΛΕΙΒΑΔΑΣ: Με την τροπή που παίρνει η συζήτηση, έχω την αίσθηση πως υπάρχει ο κίνδυνος και σ' αυτό το τραπέζι να εισαχθεί με διλημματικό τρόπο το πρόβλημα της συμμετοχής της Αριστεράς στους θεσμούς και ειδικότερα την Τοπική Αυτοδιοίκηση: «Ναι ή όχι στο θεσμό;»

Νομίζω πως αυτό το δίλημμα, στο οποίο πολλές φορές εμπλέκονταν η Αριστερά (οι αριστερές απόψεις, για την ακρίβεια) στο παρελθόν, όταν διεκδικούσε ή ασκούσε επιμέρους εξουσίες, προκύπτει από μια στατική αντίληψη για τους θεσμούς και τους κοινωνικοοικονομικούς και πολιτικούς συσχετισμούς, τους οποίους οι θεσμοί υποκρύπτουν και «νομιμοποιούν».

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα, εν τάχει, από την αρχή. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, ως θεσμός, είναι τμήμα του κράτους, είναι κράτος. Αλλά και οι διάφορες πολιτικές, περί την Τοπική Αυτοδιοίκηση, δεξιές, κεντρώες, αριστερές, υπηρέτησαν ή αποδέχθηκαν αυτή την αντίληψη και το περιεχόμενο του θεσμού, ως προέκταση της κεντρικής εξουσίας για τη διεκπεραίωση κρατικών λειτουργιών και την επίλυση αντιθέσεων σε τοπικό επίπεδο.

Για τη ΝΔ αυτός ο ρόλος αποτελεί πάγια αντίληψή της —δείτε σήμερα και τις θεσμικές ρυθμίσεις που απειλεί ο κ. Κούβελας.

Αλλά και το ΠΑΣΟΚ, που μίλησε για διαφορετικό ρόλο της Αυτοδιοίκησης, προώθησε στην ουσία μια αποσυγκέντρωση εξουσιών, όχι για να διαφοροποιηθεί το περιεχόμενο, αλλά για να λειτουργήσει αποτελεσματικότερα η πυραμίδα του κράτους. Ειδικότερα το ΠΑΣΟΚ στόχευε και σε κάτι άλλο με όσους «νέους» θεσμούς εισήγαγε περί την Τοπική Αυτοδιοίκηση: Στην αναπαραγωγή του κόμματος στο επίπεδο του κράτους, με άλλες πιο «νομιμοποιημένες» μορφές. Πάρτε ως παράδειγμα τα Νομαρχιακά Συμβούλια, τα οποία τα παρουσίασε ως σημαντικό βήμα για τη δευτεροβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η εξουσία βρισκονταν πάντα στα χέρια του νομάρχη, που ήταν ο επίσημος κομματικός εκπρόσωπος, και δίπλα του συγκροτούνταν για «έκφραση γνώμης» και «συμμετοχή» οι εκπρόσωποι διαφόρων τοπικών φορέων, οι οποίοι, στην πραγματικότητα, ήταν κομματικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ με άλλη, πιο «νομιμοποιημένη» ιδιότητα. Σ' αυτές τις

θεσμικές ρυθμίσεις εξαντλήθηκαν και τα όρια της μεταρρύθμισης του ΠΑΣΟΚ στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Η Αριστερά, από την άλλη μεριά, είτε υποτάχθηκε σε μια διαχειριστική λογική —έχουμε αρκετά παραδείγματα αριστερών δημάρχων, που λειτούργησαν και λειτουργούν ως «υποδειγματικοί» κρατικοί υπάλληλοι— είτε την αφυδάτωσε, από κάθε περιεχόμενο, αντιμετωπίζοντας την Τοπική Αυτοδιοίκηση ως σωματείο, ως ένα μέσο πίεσης του λαϊκού κινήματος, για να διεκδικηθούν κάποια πράγματα —αυτή την εντύπωση μου έδωσε με όσα είπε πριν ο Άγγελος Χάγιος— είτε τέλος καλλιέργησε την αυταπάτη πως, με μετασχηματισμούς μόνο στο επίπεδο των θεσμών, μπορεί να διαφοροποιηθεί το κράτος, να κατακτηθεί η εξουσία, να γίνει ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός!

Αυτές τις αντιλήψεις και πρακτικές ονόμασα προηγούμενα στατικές, γιατί δεν δημιουργούν προϋποθέσεις μετασχηματισμών στο κοινωνικοοικονομικό και το πολιτικό επίπεδο, ώστε ν' αλλάξουν και οι θεσμοί.

Πιστεύω πως ο αγώνας για την Τοπική Αυτοδιοίκηση αποκτά νόημα και υπόσταση όταν συνδεθεί με αγώνα για την αποκέντρωση. Και δεν εννοώ βέβαια ως αποκέντρωση την ανάπτυξη κάποιων λειτουργιών, μηχανισμών, θεσμών, ώστε το κεντρικό κράτος να μπορεί να εξασκεί καλύτερα το ρόλο του, να χρησιμοποιεί αποτελεσματικότερα την περιφέρεια... Αποκέντρωση είναι η ανάπτυξη πολλών κέντρων, όταν συντρέχουν βέβαια κοινωνικοοικονομικές και γεωγραφικές προϋποθέσεις, απέναντι στο ένα κέντρο, που είναι το μοντέλο του συγκεντρωτικού κράτους. Την ανάπτυξη δηλαδή πολλών αυτοδύναμων (όχι με την έννοια της οικονομικής περιχαράκωσης) πόλων, όπου, παράλληλα με την οικονομική ανάπτυξη του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, θα έχουμε παράλληλα μια ανάπτυξη και του τριτογενούς τομέα και την ανάπτυξη τοπικών εξουσιών. Μια ανάπτυξη και διαφοροποίηση των υφιστάμενων στην περιφέρεια κοινωνικών σχέσεων και μια συνακόλουθη αμφισβήτηση των υφιστάμενων σχέσεων κέντρου-περιφέρειας. Σ' αυτή την προοπτική διαμορφώνονται ευνοϊκότερες δυνατότητες για τον πολίτη, για πιο ενεργή συμμετοχή, για ενεργητική άσκηση της δημοκρατίας, ή του αγώνα για τη δημοκρατία, αφού η τοπική εξουσία, εκ των πραγμάτων, του είναι πιο κοντινή, πιο προσεγγίσιμη. Βέβαια σήμερα, σ' έναν κόσμο όπου κυριαρχεί η συγκεντρωση και η συγκεντροποίηση των εξουσιών, ο προσανατολισμός της αποκέντρωσης δεν ευνοείται από πουθενά...

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Δηλαδή θεωρείς σαν κυρίαρχη αντίθεση την αντίθεση κέντρου-περιφέρειας, σαν κυρίαρχη στο υπάρχον σύστημα και ότι η επίλυση αυτής της αντίθεσης μ' έναν άλλο τρόπο, και όχι σε όφελος της κρατικής εξουσίας, γίνεται πρωταρχικό ζήτημα.

ΛΕΙΒΑΔΑΣ: Δεν την θεωρώ ως την κυρίαρχη αντίθεση στην κοινωνία μας γενικά· ωστόσο, μιλώντας για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, νομίζω πως σ' αυτό το τμήμα του κράτους υπεισέρχεται αυτή η αντίθεση και άρα υπάρχει ένα αντίστοιχο πεδίο άσκησης πολιτικής για την Αριστερά.

ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ: Αυτό αλλάζει το ταξικό περιεχόμενο του κράτους;

ΛΕΙΒΑΔΑΣ: Για ν' απαντηθεί το ερώτημά σου αναγκαστικά θα κινηθούμε με υποθέσεις. Μια κατεύθυνση αποκέντρωσης σαν αυτή που συνοπτικά περιέγραψα συγκρούεται με τη δομή και το περιεχόμενο του συγκεκριμένου κράτους. Δεν αλλάζει το περιεχόμενο του κράτους, ως παράγοντα συνοχής της ενότητας του συγκεκριμένου κοινωνικού σχηματισμού, αλλά αμφισβητείται η συγκεκριμένη ισορροπία, οι δεδομένοι συσχετισμοί των τάξεων, μερίδων, στρωμάτων όπως ισορροπούν περί το Κράτος, αμφισβητείται η συγκεκριμένη οργάνωση των λειτουργιών του. Δημιουργείται μια δυναμική, η οποία αντανακλάται και στο επίπεδο του κράτους. Δεν ισχυρίζομαι πως αυτός είναι ο δρόμος για τον κοινωνικό μετασχηματισμό, όμως είναι μια απ' τις προϋποθέσεις του όποιου μετασχηματισμού.

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Δεν θα ήθελα να ξεκινήσω συμφωνώντας ή διαφωνώντας με τους προηγούμενους συνομιλητές, αλλά επιχειρώντας μια πιο πρακτική τοποθέτηση σχετικά με τη θέση του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού στο σύστημα της κρατικής εξουσίας.

Σήμερα η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι μια εξουσία συμβατή με την κεντρική διοίκηση, δηλαδή και έχει αποκτήσει —όχι στο βαθμό που απαιτείται βέβαια— μια διοικητική-πολιτική-οικονομική αυτοτέλεια. Έχει αρχίσει να αναπτύσσει μια ξεχωριστή συνείδηση, να λειτουργεί συλλογικά σαν θεσμός, να έχει «λόγο» για τα θέματα που την αφορούν.

Είναι ήδη ορατή η προσπάθεια υποβάθμισης του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και επανασυγκέντρωσης ακόμη και των αποσυγκεντρωμένων αρμοδιοτήτων της. Αυτό, σε σχέση με το επίπεδο ανάπτυξης και τα οξυμένα προβλήματα της χώρας μας, αποτελεί καθυστέρηση. Σε σχέση δε με τον έλληνα πολίτη, ο οποίος συνεχώς περιθωριοποιείται, η υποβάθμιση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης του στερεί τις δυνατότητες παρέμβασης, ελέγχου και επομένως διεκδίκησης και επίλυσης των τοπικών προβλημάτων του.

Μ' αυτή την έννοια πιστεύω ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν πρέπει να παίζει ένα ρόλο «διεκπεραιωτή» αλλά πρέπει να αποτελεί μια ολοκληρωμένη τοπική εξουσία με ιδίους πόρους, δικές της αρμοδιότητες, δυνατότητες ενεργοποίησης στελεχικού και παραγωγικού δυναμικού της περιφέρειάς της και άσκηση πολιτικής που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και απαιτήσεις της περιφέρειάς της.

Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να αποκεντρωθούν αρμοδιότητες και πόροι από την Κεντρική Διοίκηση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, πράγμα που επιχειρήθηκε αποτελεσματικά —και έχω ίδια εμπειρία— έτσι ώστε να επιλυθούν προβλήματα που δεν θα επιλύοντο ούτε στα επόμενα 50 χρόνια.

Βέβαια, θα μπορούσαμε να μιλάμε για θεαματική απόδοση του θεσμού, αν υποκειμενικοί και αντικειμενικοί λόγοι ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, η πολιτική βούληση δεν αποτελούσαν ανασταλτικούς παράγοντες ανάπτυξής τους. Οπωσδήποτε όμως, μέσα από την αποκέντρωση ενισχύθηκαν οι δυνατότητες του πολίτη, ο οποίος αισθάνθηκε ότι συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων που τον αφορούν.

Το θέμα όμως είναι σε ποια κατεύθυνση, ποιο είναι το όραμα, πώς μπορεί να

λειτουργήσει το σύστημα ώστε να περάσουμε σταδιακά σε μια μορφή αυτοδιαχείρισης.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Θα ήθελα να ρωτήσω τον Γιάννη Μπέλτσιο. Έχουμε προς στιγμή την τοποθέτησή σου πάνω στο θέμα, την αποτελεσματικότητα κάποιων εκσυγχρονισμών σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης, την ανάπτυξη αντικειμενικών δυνατότητων που μπορούν να οδηγήσουν σε εξελίξεις. Δεν πρέπει να βλέπουμε και κάτι άλλο; Αυτό το μοντέλο που περιέγραψες έρχεται σε μεγάλη αντίθεση με μια γενικότερη πολιτική, δηλαδή αυτό το μοντέλο της αυτοδιαχείρισης της αποκέντρωσης, συγκρούεται με μια γενική νομοτέλεια του συστήματος, που οδηγεί σε μια παραπέρα αύξηση του συγκεντρωτισμού. Μήπως το στοιχείο το κύριο γίνεται η γενική αυτή νομοτέλεια του οικονομικού συστήματος που κάνει θνησιγενείς όλες αυτές τις προσπάθειες;

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Εγώ θα έλεγα ότι, ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή όπου η διαδικασία ενοποίησης της ΕΟΚ κυριαρχεί, ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης γίνεται ακόμη πιο σημαντικός. Σε σχέση με την ΕΟΚ δεν μιλάμε απλά για ένα συγκεντρωτικό κράτος το οποίο βρίσκεται σε φάση εκσυγχρονισμού, αλλά για μεταφορά αρμοδιοτήτων και του κέντρου λήψης αποφάσεων από την Αθήνα στις Βρυξέλλες, γεγονός με άμεση κοινωνική επίδραση. Μέσα σ' αυτή τη διαδικασία ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης γίνεται πιο σημαντικός και ο πολίτης έχει/αισθάνεται τη δυνατότητα παρέμβασης στην τοπική του κοινωνία, ενεργοποίησης του στα άμεσα προβλήματα, στο άμεσο περιβάλλον του.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Άρα διαπιστώνεις ότι είναι ένας αδύνατος κρίκος, έκφραση μιας αντίθεσης μέσα στη λειτουργία του όλου συστήματος που περνάει μέσα από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, που προσφέρεται για κάποιες συνολικότερες παρεμβάσεις, έστω αμυντικού χαρακτήρα αυτή την περίοδο.

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Βέβαια για να μπορέσει αυτό να γίνει θα πρέπει η Τοπική Αυτοδιοίκηση να είναι πιο αποτελεσματική, που σημαίνει μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από το Κράτος στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και ακόμη διαχείριση αρμοδιοτήτων για λογαριασμό του Κράτους από την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Θα αναφερθώ σε κάποια πολύ επίκαιρα παραδείγματα. Το καλοκαίρι του 1989 με τη συγκυβέρνηση, έφυγαν δεκάδες τηλεγραφήματα από υποψήφιους βουλευτές ή υπουργούς της Νέας Δημοκρατίας με περιεχόμενο: «κατόπιν ενεργειών μου εγκρίνονται 300.000 δρχ. για περίφραξη του κοινοτικού νεκροταφείου» κ.ά. παρόμοια. Φθάνοντας αυτά τα τηλεγραφήματα στις Νομαρχίες, οι νομαρχιακοί Σύμβουλοι απαιτήσαν σύγκληση των Νομαρχιακών Συμβουλίων με αποτέλεσμα να ληφθούν ομόφωνες αποφάσεις του Νομαρχιακού Συμβουλίου, με δεξιούς Νομάρχες, οι οποίοι αναγκάστηκαν να καταψηφίσουν την πίστωση αυτή και να προβούν σε αναδιανομές των διαθέσιμων πόρων ώστε να καλύψουν ανάγκες για τις οποίες είχε αποφασίσει το Νομαρχιακό Συμβούλιο σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Είναι δυνατόν να ληφθούν οι σωστές αποφάσεις από το κέντρο, από ένα υπουργείο, ένα γραφείο που δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τα τοπικά προβλήματα;

Εάν τα Τοπικά Όργανα τα οποία εκφράζουν μια τοπική κοινωνία έχουν αυτή την αρμοδιότητα πιστεύω ότι, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, θα πάρουν τις σωστές αποφάσεις. Επίσης θεωρώ τη διαδικασία του δημοκρατικού προγραμματισμού που ξεκίνησε μια πολύ σωστή και αποτελεσματική διαδικασία, παρά τα επιμέρους προβλήματα που αντιμετωπίζει.

ΛΕΙΒΑΔΑΣ: Δεν νομίζω πως κανένα κράτος, το όποιο καπιταλιστικό κράτος, επιθυμεί να υποφέρει το χωριό, να κακοπερνάνε οι πολίτες του... Επομένως δεν βλέπω ένα άλλο περιεχόμενο, μια διαφορετική υπόσταση, σε μια Τοπική Αυτοδιοίκηση που θα εξαντλούσε το ρόλο της στη διεκπεραίωση κάποιων κρατικών λειτουργιών, και την επίλυση προβλημάτων, τα οποία, λόγω αγκυλώσεων, γραφειοκρατίας ή στενοκεφαλιάς, ή παραγοντισμού της κεντρικής εξουσίας και των ανθρώπων της, παραμένουν άλυτα. Αυτή η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελεί, και σε επίπεδο θεσμού ακόμη, ευθεία προέκταση του κεντρικού κράτους για να ασκεί καλύτερα το ρόλο του. Εμείς αναζητούμε ένα διαφορετικό περιεχόμενο και κατεύθυνση για την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Θεωρώ ότι η Κεντρική Διοίκηση και η Τοπική Αυτοδιοίκηση πρέπει να είναι δυο εξουσίες συμβατές. Το θεσμικό πλαίσιο που υπάρχει, και ασφαλώς πρέπει να διευρυνθεί και να ολοκληρωθεί, επιτρέπει πολύμορφες δραστηριότητες. Το ζήτημα δεν αφορά τη θέωρηση για το ρόλο του κράτους και την Τοπική Αυτοδιοίκηση σαν προέκτασή του. Αφορά τη δυναμική του θεσμού και τις δυνατότητες που παρέχει για τη διαμόρφωση συνείδησης και προϋποθέσεων διεύρυνσης της δημοκρατίας, αναβάθμισης της συμμετοχής του πολίτη και προώθησης της τοπικής ανάπτυξης.

ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ: Νομίζω ότι μέχρι στιγμής έχουν αναδειχθεί οι απόψεις και οι διαφορές τους. Υπάρχει μια διάχυτη αντίληψη ότι δεν πρέπει να υπάρχουν αυταπάτες ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι ένα κομμάτι του κράτους, δηλαδή μια προσπάθεια προφύλαξης από κρατικές ψευδαισθήσεις μέσα απ' την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η δεύτερη άποψη, που την έκφρασε πολύ καλά ο Σταύρος Λειβαδάς, ήταν ότι, μέσα από την αποκέντρωση του εξουσιών, θα έχουμε πραγματική αυτοδιοίκηση, άρα ανέδειξε την αντίθεση κέντρου-περιφέρειας. Υπήρχαν οι απόψεις που εκφράστηκαν από τον Δημήτρη Σταματογιαννόπουλο και, ίσως σ' ένα βαθμό, από τον Άγγελο Χάγιο, να αξιοποιήσουμε τις κοινωνικές αντιθέσεις που εκφράζονται στα πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Και υπήρξε και η άποψη του Γιάννη Μπέλτσιου ότι μέσα απ' την Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να επιτευχθεί η λαϊκή συμμετοχή, σε μια κατεύθυνση αυτοδιαχειριζόμενης κοινωνίας.

ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ: Νομίζω ότι ήδη οι παραπάνω απόψεις μας εισάγουν στο δεύτερο θέμα. Για μένα γεννιέται ένα σοβαρό μεθοδολογικό αλλά και πρακτικό ερώτημα. Αναδείχθηκε το θέμα *τοπική κοινωνία*. Όλοι μίλησαν υπέρ της τοπικής κοινωνίας. Πρέπει να ορίσουμε λοιπόν τι είναι τοπική κοινωνία, ποιες είναι οι διαφορές της με το γενικό κοινωνικό συμφέρον και αν τα γενικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού συστήματος που εκφράζονται μέσα από το κέντρο εκφράζονται και μέσα από την τοπική κοινωνία, ή, για να το θέσουμε διαφορετικά, αν μέσα από την τοπική κοινωνία εκφράζονται κάποια διαφορετικά από ποιοτική άποψη χαρακτηριστικά, τα οποία με τη σειρά τους εκφράζονται μέσα από την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Αν δεν απαντήσουμε σ' αυτό το ερώτημα, δεν μπορούμε να απαντήσουμε και στο θέμα της αποκέντρωσης και στο περιεχόμενό της. Νομίζω ότι είναι ώριμο να μπούμε στο δεύτερο ερώτημα, συνδυάζοντάς το και με το θέμα της γραφειοκρατίας.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Θα μπω στο δεύτερο θέμα, βγάζοντας και εγώ ένα δικό μου συμπέρασμα από το πρώτο θέμα. Ότι ανεξάρτητα αν φάνηκαν κάποιες διαφορές στις τοποθετήσεις που υπήρξαν, για μένα αυτό είναι σημαντικό: ότι ακόμα και η επίλυση αντιθέσεων και αντιφάσεων δημιουργεί προϋποθέσεις —ακόμα και αν λυθεί θετικά για το κυρίαρχο σύστημα η αντίφαση— ανατροπής του.

Μπήκε, από τα πλάγια θα έλεγα, το θέμα του εκσυγχρονισμού, δηλαδή ότι μπορεί να λειτουργήσει ο θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σ' ένα επίπεδο εκσυγχρονισμού. Εδώ, θέλω να πω, και συμφωνώ με κάτι που είπε ο Γιάννης Μπέλτσιος προηγούμενα, ότι ακόμα και αυτή η διαδικασία του εκσυγχρονισμού δημιουργεί κοινωνικές και ιδεολογικές προϋποθέσεις για παραπέρα ρήξεις ή για τελικές ρήξεις. Δηλαδή όταν ένας θεσμός ή μια πρωτοβουλία έρχεται σαν έκφραση αντίθεσης να υποκαταστήσει την εκσυγχρονιστική λειτουργία της κεντρικής εξουσίας, αυτό δημιουργεί ιδεολογικές προϋποθέσεις για παραπέρα ρήξεις —όχι με την έννοια της σταδιακότητας— μέχρι και τον τελικό στόχο.

Όπως επίσης θέλω να πω, ότι (για να μη μεγεθύνουμε τη σημασία των τοπικών πρωτοβουλιών) δεν μπορεί ποτέ η τοπική πρωτοβουλία να είναι αποτελεσματική όταν πάει να λύσει γενικότερες αντιθέσεις σε μια κατεύθυνση μη επιθυμητή προς την κεντρική εξουσία, αν δεν έχουν δημιουργηθεί ευνοϊκές γενικές πολιτικές προϋποθέσεις. Κι αυτό φαίνεται και με το παράδειγμα που εγώ υπηρέτησα πολλά χρόνια, την ANKO A.E., όπου η αλλαγή του γενικού πολιτικού συσχετισμού οδηγεί σε πλήρες κλείσιμο μιας σημαντικής προσπάθειας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Άρα η διαμόρφωση των τοπικών πολιτικών όρων πρέπει να γίνεται σε συνδυασμό πάντα με τη διαμόρφωση των γενικών πολιτικών όρων. Αυτή η διαλεκτική σχέση κέντρου-περιφέρειας, είτε με τη μορφή αντίθεσης, είτε με τη μορφή της κοινής κατεύθυνσης, πρέπει να υπάρχει.

Τώρα, τι είναι η τοπική κοινωνία και τα τοπικά συμφέροντα. Εγώ δεν μπορώ να το καταλάβω αυτό. Για μένα υπήρξε πάντοτε μια αντιδραστική διατύπωση η έκφραση αυτή. Η έκφραση του τοπικισμού για μένα είναι ένας εύκολος τρόπος,

ιδεολογικός και πολιτικός, για να ξεπερνάει το σύστημα αντιφάσεις του και αντιθέσεις του. Αντί να αναδεικνύει τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιθέσεις, αναδεικνύει ψευτοαντιθέσεις κοινωνικές. Και γι' αυτό την έννοια της τοπικότητας και της υπερτοπικότητας εγώ δεν την καταλαβαίνω.

Τα τοπικά συμφέροντα δεν είναι παρά έκφραση της γενικής διάρθρωσης των κοινωνικών συμφερόντων, είναι έκφρασή τους σε χωρικό επίπεδο, αλλά είναι και έκφραση συγκεκριμένων δευτερευουσών κοινωνικών αντιθέσεων στο τοπικό επίπεδο. Η αναγόρευση σε κύριο ζήτημα των δευτερευουσών κοινωνικών αντιθέσεων, ξεχνώντας τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιθέσεις ή μη εντάσσοντας τις δευτερεύουσες τοπικές αντιθέσεις στο πλαίσιο των κυρίαρχων αντιθέσεων που τις δημιουργήσε, μας οδηγεί σε μια μεγάλη αφαίρεση. Μας οδηγεί στο να 'χουμε μια πρακτική και μια δράση τέτοια που να μη θίγει τα κυρίαρχα προβλήματα, αλλά η αντιμετώπισή τους να εξωραϊζει πραγματικά το σύστημα. Να επιφέρει, δηλαδή, βελτιωτικές αλλαγές. Εδώ πρέπει να πούμε ότι δεν είναι εύκολο κάθε φορά, εάν δεν υπάρχει η συγκεκριμένη πρακτική δράση, να εξηγηθεί και να ερμηνευθεί αυτή η τοποθέτηση. Ίσως ήταν λίγο απόλυτος, αλλά όποιος καεί στο χυλό φυσάει και το γιαούρτι.

Όταν λοιπόν έχουμε μια περιοχή όπως η Δυτική Μακεδονία, όπου η οικονομική και κοινωνική της ανάπτυξη εξαρτάται από ένα γενικό όρο αναπαραγωγής του συστήματος, την ενεργειακή πολιτική, δεν μπορείς να μιλήσεις —στο νομό Κοζάνης για παράδειγμα— για περιφέρεια και ανάπτυξη αν δεν έχεις γνώση και συνείδηση ότι όλη η περιοχή εξαρτάται από την εξόρυξη λιγνίτη και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Όταν λοιπόν αυτό που καθορίζει πραγματικά την οικονομική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα εξαρτάται από τις αποφάσεις που παίρνονται στην οδό Χαλκοκονδύλη —δε λέω σε κάποιο Υπουργείο γιατί η ΔΕΗ είναι πάνω από κυβερνήσεις— το να πιστεύουμε ότι μπορούμε να επιλύσουμε αναπτυξιακά προγράμματα ή κοινωνικά προβλήματα, ερήμην αυτού του επιπέδου προσέγγισης, είναι αυταπάτη. Θα σας δώσω ένα παράδειγμα, αυτό της τηλεθέρμανσης της Κοζάνης ή της Πτολεμαΐδας. Υπενθυμίζω ότι η τηλεθέρμανση σ' αυτές τις περιοχές είναι η δημιουργία κεντρικού δικτύου παροχής θέρμανσης και ζεστού νερού για όλη την πόλη, με εκμετάλλευση, με τη μέθοδο της συμπαραγωγής, της παραγώμενης ενέργειας στους ατμοηλεκτρικούς σταθμούς της ΔΕΗ. Το πρόγραμμα της τηλεθέρμανσης δεν δημιουργεί σοσιαλισμό στην κοινωνία της Κοζάνης ή της Πτολεμαΐδας. Ένας αστικός εκσυγχρονισμός είναι, ο οποίος βελτιώνει όρους ποιότητας ζωής. Όταν όμως αυτός ο μικρός εκσυγχρονισμός σκοντάφτει πάνω σ' ένα σύστημα συμφερόντων της ΔΕΗ που δεν θέλει να σπάσει στεγανά, δεν θέλει να επιτρέψει άλλες μορφές διαχείρισης πλην του συγκεντρωτικού μοντέλου, κινδυνεύει να ναυαγήσει.

Απ' την άλλη μεριά, η προσπάθεια που γίνεται κάποιες αντιθέσεις κοινωνικές να περιοριστούν σε τοπικά πλαίσια, είναι για να βοηθήσουν την παγίωση συσχετισμών, κοινωνικών και πολιτικών, σε τοπικό επίπεδο, και ειδικότερα στις πιο καθυστερημένες περιοχές της χώρας, που αν δείτε και την πολιτική τους έκφραση είναι φοβερά συντηρητική. Και δεν είναι τυχαίο ότι όσο πιο συντηρη-

τική είναι η πολιτική έκφραση σε κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα, τόσο πιο έντονο το φαινόμενο του τοπικισμού. Η υπερεκτίμηση της τοπικής σημασίας και των τοπικών προβλημάτων δεν είναι τίποτε άλλο παρά ο πιο όμορφος τρόπος για την αναπαραγωγή και εμπέδωση της κυρίαρχης ιδεολογίας, των κυρίαρχων πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων. Να τα λύσουμε αυτά σ' ένα επίπεδο που είναι αδιάφορο, όπου δεν μπορούν να πάνε παραπέρα οι αντιθέσεις.

Δεν μπορεί να επέλθει σύγκρουση ανάμεσα σ' αυτό που εννοούμε τοπικά και γενικά συμφέροντα; Μπορεί να επέλθει όταν σ' ένα επίπεδο γενικών πολιτικών όρων δημιουργούνται προϋποθέσεις διαφορετικής σύνδεσης των τοπικών συμφερόντων με τα γενικότερα κοινωνικά ζητήματα. Το να βάλω χέρι στη ΔΕΗ και να κάνω τηλεθέρμανση δεν είναι τοπικό πρόβλημα της Κοζάνης, ούτε μπορεί να επέλθει από οποιαδήποτε τοπική πρωτοβουλία της Κοζάνης. Ανατρέπω μέσα στα πλαίσια του συστήματος τη λογική της λειτουργίας της ΔΕΗ μόνο κάτω απ' την προϋπόθεση της δημιουργίας γενικότερων πολιτικών προϋποθέσεων.

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Είναι όμως ένα καλό παράδειγμα για την τοπική κοινωνία. Εκεί η τοπική κοινωνία της Κοζάνης ευαισθητοποιήθηκε και ζήτησε και ήρθε σε αντιπαράθεση με την ΔΕΗ. Που σημαίνει ότι εκεί υπάρχει ένα πρόβλημα, υπάρχει ένα θέμα, για το οποίο ευαισθητοποιείται η τοπική κοινωνία ολόκληρη.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Γιάννη Μπέλτσιο, θα μου επιτρέψεις, δεν συμμερίζομαι αυτή την άποψη. Ήταν μια τεχνητή εικόνα αυτή. Ήταν η ευαισθητοποίηση μιας μειοψηφίας η οποία έδρασε καταλυτικά πάνω στην κοινωνία. Μια βασική συνιστώσα της κοινωνικής ζωής, το εργατικό κίνημα της ΔΕΗ, έχει κάνει άπειρες απεργίες, άπειρες καταλήψεις, άπειρα κλεισίματα των σταθμών για ένα δίφραγκο. Για τέτοια ζητήματα αναπτυσιακά όπως η τηλεθέρμανση δεν το έκανε ούτε ευαισθητοποιήθηκε. Και εδώ, ενώ στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΓΕΝΟΠ ΔΕΗ εμείς, σαν ΑΝΚΟ, είχαμε ενημερώσει όλες τις παρατάξεις, όλα τα συνδικαλιστικά στελέχη, όταν οξύνθηκε η αντίθεση, κανένα συνδικαλιστικό στέλεχος, καμιά παράταξη, από καμιά πλευρά δεν έβαλε το θέμα σαν κυρίαρχο στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΔΕΗ.

ΧΑΓΙΟΣ: Οι μεταρρυθμίσεις στο θεσμό της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που προωθήθηκαν ιδιαίτερα την τελευταία δεκαπενταετία στη χώρα μας, εκφράζουν —καθυστερημένα και με «βαλκανικό φόντο»— μια γενική τάση μεταρρυθμίσεων στα συστήματα Τοπικής Αυτοδιοίκησης όλων σχεδόν των καπιταλιστικών κρατών. Σε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού της λειτουργίας τους, ώστε να διευκολύνουν τους όρους συγκέντρωσης, συγκεντροποίησης και αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές έγιναν την τελευταία δεκαετία στη χώρα μας κάτω από την επιδραση των οδηγιών της ΕΟΚ, οι οποίες προωθούν την αποκέντρωση, με τρόπο ώστε να μπορεί η ΕΟΚ να προωθεί και να διευθύνει τα προγράμματα και τις κατευθύνσεις της όχι μόνο μέσω του εθνικού κεντρικού κράτους, αλλά και απευθείας μέσω των περιφερειών και των Τοπικών Αυτοδιοικήσεων κάθε χώρας. Γενικά, κατά τη γνώμη μου, αυτές οι μεταρρυθμίσεις είχαν σαν τελικό στόχο την ενίσχυση των συντηρητικών επιλογών και της παρουσίας

του κράτους και στο τοπικό επίπεδο.

Ας δούμε την εφαρμογή της πολιτικής του «κράτους προνοίας» και ποια αποτελέσματα είχαμε: Προχώρησε μια αποκέντρωση αρμοδιοτήτων από τα Υπουργεία προς τους Δήμους, όπως σε ζητήματα σχολικών κτιρίων κοινωνικής πολιτικής σε θέματα παιδιών, ηλικιωμένων, γυναίκας κλπ. Αυτή η αποκέντρωση είχε τελικά αντιλαϊκό περιεχόμενο, αφού το κόστος αυτών των κοινωνικών υπηρεσιών, αντί να πληρώνεται από τον κρατικό προϋπολογισμό, βαθμιαία μεταφέρεται στους εργαζόμενους μέσω της δημοτικής φορολογίας. Η αποκέντρωση του φορολογικού συστήματος στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, με την καθιέρωση της δυνητικής τοπικής φορολογίας, δεν οδήγησε σε μια δικαιότερη φορολογική πολιτική. Αντίθετα, σήμανε την αύξηση των φορολογικών επιβαρύνσεων στο λαό. Οι αναπλάσεις σε περιοχές και πόλεις (για παράδειγμα στην Πλάκα) δεν οδήγησαν σε καλύτερες συνθήκες κατοικίας για το λαό. Στην πράξη σημαίνουν αύξηση των τιμών γης, μείωση των δυνατοτήτων των εργαζομένων για σύγχρονη και φθηνή κατοικία. Οι πολεοδομικοί σχεδιασμοί, η διάνοιξη οδικών αξόνων, η διαμόρφωση συγκοινωνιακών κόμβων συχνά κατέληγαν σε διάλυση οικισμών, και σε υποβάθμιση της ζωής των κατοίκων ολόκληρων περιοχών.

Σήμερα παρατηρούμε μια κατάρρευση αυτού του τύπου των κρατικομονοπωλικών ρυθμίσεων, της λογικής του «κράτους προνοίας», αφού στάθηκαν αδύναμοι να αντιμετωπίσουν τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες. Το ΠΑΣΟΚ, που προώθησε στα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησής του αυτές τις ρυθμίσεις, από το 1986 και μετά προσπάθησε να τις αντικαταστήσει με πιο συντηρητικές επιλογές. Όλη αυτή η πολιτική άνοιξε τελικά το δρόμο στην επέλαση του νεοσυντηρητισμού. Στο όνομα της ελευθερίας της αγοράς, της ιδιωτικής επιχειρηματικότητας, του «λιγότερου κράτους» γίνεται μια επίθεση με στόχο την πλήρη προσαρμογή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη νεοσυντηρητική πολιτική. Η ΝΔ —από το 1986 κιόλας σαν διοίκηση στους Δήμους Αθηναίων, Πειραιά και Θεσσαλονίκης, και σήμερα σαν κυβέρνηση— προωθεί την πολιτική της λειτουργίας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με βάση τις ανάγκες του μεγάλου κεφαλαίου (ανάθεση των μεγάλων έργων της Αθήνας «πακέτο» σε πολυεθνικές, ιδιωτικοποίηση δημοτικών υπηρεσιών και επιχειρήσεων, της τοπικής ραδιοφωνίας κ.λπ.).

Η νομοθεσία των κυβερνήσεων και της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ δίνει τη δυνατότητα προώθησης τέτοιων αντιλαϊκών επιλογών και ο νεοσυντηρητισμός σήμερα στηρίζεται σ' αυτές τις ρυθμίσεις για να περάσει τις επιλογές του.

Επικαιρο είναι και το θέμα των σχέσεων Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Εθνικού κράτους και Τοπικής Αυτοδιοίκησης - υπερεθνικών οργάνων της ΕΟΚ. Ο αριστερός νεορεφορμισμός τα τελευταία χρόνια δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη παρέμβασης στην «τοπική κοινωνία», στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και ταυτόχρονα, στα υπερεθνικά Εοκικά πολιτικά όργανα, υποτιμώντας την ανάγκη ενιαίας πάλης του λαϊκού κινήματος απέναντι στο εθνικό κράτος. Πρόκειται για μια προσαρμογή της επίσημης Αριστεράς στις κατευθύνσεις της ΕΟΚ, που ενισχύει τις εξουσίες των υπερεθνικών οργάνων σε βάρος του εθνικού προγραμματισμού και, ταυτόχρονα, ενισχύει τους φορείς αποκέντρωσης και αυτοδιοίκησης (περι-

φερειακή - νομαρχιακή αυτοδιοίκηση) και την ανάπτυξη απευθείας σχέσεων μεταξύ υπερεθνικών και περιφερειακών οργάνων με σκοπό την παράκαμψη του εθνικού κράτους, ώστε αυτό να ενισχύει τον επιτελικό του ρόλο ως φορέα της πολιτικής εξουσίας της αστικής τάξης. Μ' αυτόν τον τρόπο οι κυρίαρχοι κύκλοι επιδιώκουν να αποπροσανατολίσουν το εργατικό κίνημα και την Αριστερά από την πάλη της για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας και να την περιορίζουν σε επιμέρους τοπικές ή γενικότερες «κοσμοπολίτικές» παρεμβάσεις.

Το πρόβλημα για την Αριστερά δεν μπορεί να μπαίνει διλημματικά. Αν ασχολείται ή όχι με τις τοπικές υποθέσεις, αν παρεμβαίνει ή όχι στον υπερεθνικό προγραμματισμό, αν αγωνίζεται ή όχι ενάντια στο κράτος. Το πρόβλημα είναι αν η παρέμβαση της Αριστεράς στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, καθώς και στα προγράμματα της ΕΟΚ, συνδέεται, εντάσσεται σε μια πολιτική στρατηγική ανατροπής του καπιταλισμού σε εθνικό επίπεδο, σε μια προοπτική υπερεθνικών ρυθμίσεων σε σοσιαλιστική κατεύθυνση και βάση.

Η ενσωμάτωση της ηγεσίας της επίσημης Αριστεράς στο κυρίαρχο πολιτικό παιχνίδι —και στο κοινοβούλιο και στα τοπικά όργανα αυτοδιοίκησης— δεν οφείλεται στο γεγονός ότι ασχολήθηκε με τα προβλήματα αποκέντρωσης και αυτοδιοίκησης, με τα ζητήματα της πόλης και της περιφέρειας, με τα προγράμματα της ΕΟΚ. Αλλά στο γεγονός ότι, για γενικότερους λόγους, δεν προωθεί συνολικά μια ανεξάρτητη επαναστατική στρατηγική και πολιτική και, επομένως, δεν αξιοποιεί σε μια τέτοια προοπτική και την παρέμβασή της στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, στα προβλήματα του περιβάλλοντος, της πόλης και του χωριού. Χρησιμοποιεί μάλιστα την ανάγκη ενασχόλησης μ' αυτά τα προβλήματα και σαν άλλοθι, σαν δικαιολογία για την εγκατάλειψη κάθε ανατρεπτικής αντίληψης και πρακτικής. Η επίσημη Αριστερά άρχισε να ενσωματώνεται στο σύστημα απ' τη στιγμή που έπαυε να είναι ανατρεπτική ως προς την προοπτική της.

Αυτή η πορεία ενσωμάτωσης αναμφίβολα διευκολύνθηκε και διευκολύνεται στα πλαίσια του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που, παρά τις σημαντικές του ιδιομορφίες, δεν παύει να είναι θεσμός του αστικού κράτους και με λειτουργίες όχι μόνον διοικητικές - κοινωνικές αλλά και πολιτικές και ιδεολογικές. Αυτές τις ιδιομορφίες αξιοποιεί η άρχουσα τάξη και, ελλείψει αντιπάλου δέους, ακολουθεί πλέον στην Τοπική Αυτοδιοίκηση μια επίθετική πολιτική άμβλυνσης των ταξικών αγωνιστικών χαρακτηριστικών του λαϊκού κινήματος και καλλιέργειας της συναίνεσης και της ταξικής συνεργασίας.

Για τα φαινόμενα γραφειοκρατίας στην Τοπική Αυτοδιοίκηση θέλω να επισημάνω τα εξής: Στους Δήμους, ιδιαίτερα τους μεγάλους, εμφανίζονται πλέον έντονα φαινόμενα γραφειοκρατικών τριβών ανάλογα με αυτά που εμφανίζονται στη δημόσια διοίκηση, δυσλειτουργίας του μηχανισμού του δήμου, κακές εξυπηρετήσεις του δημότη και της αντιμετώπισης των αναγκών της πόλης γενικότερα. Αυτά οφείλονται γενικά στο ότι μέσα στους δήμους, όπως είναι φυσικό, αναπαράγονται φαινόμενα και λειτουργίες του κρατικού μηχανισμού και ειδικότερα στο γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχει διογκωθεί ο δημοτικός μηχανισμός. Η διογκωση αυτή λίγο εξυπηρετεί τις αυξανόμενες κοινωνικές-λαϊκές ανάγκες, την

αντιμετώπιση των προβλημάτων περιβάλλοντος, κατοικίας, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις. Περισσότερο εξυπηρετεί γραφειοκρατικές ανάγκες και μηχανισμούς εισπραξης φόρων, προστίμων αλλά και κομματικές σκοπιμότητες (ρουσφετολογικές προσλήψεις κλπ.).

Τα πιο σοβαρά όμως προβλήματα γραφειοκρατίας —που συνδέονται και με τα προηγούμενα— είναι αυτά που αναφέρονται στην απόσπαση των εκλεγμένων πολιτικών οργάνων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης από την εκλογική βάση. Τα πολιτικά όργανα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης όλο και περισσότερο αποσπώνται από τη λαϊκή βάση, από τον έλεγχο των εργαζομένων και των κοινωνικών φορέων. Στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού της δημοτικής διοίκησης, είναι φυσικό και αναγκαίο να αξιοποιούνται όλο και περισσότερο νέα επιστημονικά στελέχη. Η διαδικασία αυτή, αντί να ενισχύει την αποτελεσματικότητα των αιρετών πολιτικών οργάνων προς όφελος των εργαζομένων, τη διαφάνεια και τον λαϊκό έλεγχο, αντίθετα «κλείνει» τα αιρετά όργανα σε τεχνοκρατικές προσεγγίσεις, ενώ συχνά το κέντρο βάρους λήψης μιας σειράς πολιτικών αποφάσεων μεταφέρεται από τα αιρετά όργανα στα τεχνοκρατικά επιτελεία.

Οι αριστερές δημοτικές αρχές —λόγω και των γενικότερων αρνητικών εξελίξεων στην πολιτική της επίσημης Αριστεράς— βουλιάζουν και αυτές βαθμιαία στο τέλμα μιας «αταξικής» διαχείρισης των δημοτικών προβλημάτων, του μικρορουσφετιού και των συμβιβασμών. Τα φαινόμενα απόσπασης των αριστερών δημοτικών αρχών από τον πολιτικό έλεγχο του αριστερού κινήματος, από τον λαϊκό έλεγχο, η αυξανόμενη υποταγή σε τεχνοκρατικές «ΕΟΚικές» αντιλήψεις και πρακτικές ισοπεδώνουν την όποια ριζοσπαστική εικόνα θα μπορούσε να διαμορφώσει η Αριστερά στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Και αυτή την εξέλιξη την ονομάζουν «εκσυγχρονισμό».

Το πρόβλημα βέβαια δεν βρίσκεται στην επιστροφή σε κάποιο «χαμένο παράδεισο» που άλλωστε δεν υπήρξε. Αλλά στην ανάγκη να κατακτήσει η Αριστερά, σε σύγχρονο ανώτερο επίπεδο, τη δυνατότητα προώθησης νέων μορφών εργατικού λαϊκού ελέγχου ιδιαίτερα στα εκλεγμένα όργανα. Να κατακτήσει τη δυνατότητα να ασκεί άμεσα, «εδώ και τώρα» παρέμβαση πολιτική και διεύθυνση των δημοτικών ζητημάτων από τη σκοπιά μιας άλλης στρατηγικής εξουσίας, της εργατικής εξουσίας που, μόνον στα πλαίσια αυτής της εξουσίας, θα αρχίσει να διαμορφώνεται πραγματική λαϊκή αυτοδιοίκηση, που δεν θα περιορίζεται σε τοπικό-συνοικιακό αλλά θα ξεκινά από το παραγωγικό επίπεδο και θα διαπερνά ενιαία όλες τις σφαίρες της κοινωνικής ζωής, από τα καθημερινά ζητήματα του τόπου δουλειάς και κατοικίας, μέχρι τα πιο μεγάλα και αποφασιστικά ζητήματα της κοινωνίας.

Σημείο οριοθέτησης μέσα στην Αριστερά είναι το εξής: Από τη στιγμή που η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι τμήμα του αστικού κρατικού-πολιτικού συστήματος, τότε η στρατηγική και η πολιτική της Αριστεράς σε τοπικό επίπεδο πρέπει να εκφράζει την άποψή της συνολικά για το κράτος, να εκφράζει μια στρατηγική ανατροπής του. Τέτοια αντίληψη δεν κυριάρχησε στην επίσημη Αριστερά· αντίθετα, όποτε γινόταν προσπάθεια να μπει σε πρακτική εφαρμογή μια τέτοια αντί-

ληψη σε δήμους ή παρουσιαζόταν σε θεωρητική και πολιτική αρθρογραφία, αντιμετωπιζόταν υποτιμητικά, ακόμα και εχθρικά.

ΝΙΚΟΣ ΞΗΡΟΥΔΑΚΗΣ: Καταρχήν ήθελα να οριοθετηθώ από λογικές διαρθρωτικών αλλαγών, δημοτικού σοσιαλισμού ή απόψεις που θεωρούν ότι το κράτος δεν είναι ενιαίο αλλά έχει κάποιες βαθμίδες που οι προοδευτικές δυνάμεις οφείλουν να ανεβαίνουν σταδιακά, από το χαμηλότερο προς το ψηλότερο σκαλοπάτι.

Θα 'θελα ακόμη να προσθέσω σε κάτι που είπε ο Άγγελος Χάγιος την παρατήρηση ότι η ενσωμάτωση της επίσημης Αριστεράς στην πολιτική της συνδιαχείρισης ξεκίνησε από τους δήμους. Δηλαδή με τη συνδιοίκηση σ' επίπεδο δήμων, η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτέλεσε τον «πιλότο» της πολιτικής που κατόπιν γνωρίσαμε σαν πολιτική συναίνεσης κλπ., στο γενικό πολιτικό επίπεδο.

ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ: Αυτό το ρόλο μπορεί να τον παίζει και το συνδικάτο.

ΞΗΡΟΥΔΑΚΗΣ: Παρ' όλο που είναι άλλου τύπου η σχέση συνδικάτου απ' ό,τι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με το κράτος, θα συμφωνήσω ότι το ίδιο μπορεί να συμβαίνει και στο συνδικάτο. Και νομίζω ότι, αν κανείς μιλά από την οπτική της ανατρεπτικής Αριστεράς, έχει να περάσει ανάμεσα από δυο συμπληγάδες: Αφενός την άποψη, την παραδοσιακή, της Αριστεράς, της παραπομπής της επίλυσης των προβλημάτων στις καλές της επαναστατικές ανατροπές, και αφετέρου τη σύγχρονη οικολογική άρνησή της. Δηλαδή από τη μια η άποψη ότι μια σειρά ζητήματα όπως είναι τα ζητήματα της πόλης, του τρόπου ζωής ή το γυναικείο κ.ά. θα λυθούν αυτόματα στον κομμουνισμό. Κι απ' την άλλη, ότι μπορούμε εδώ και τώρα, χωρίς συνολική κοινωνική ανατροπή, ν' αλλάζουμε στιγμιαία τη ζωή μας, δημιουργώντας τις περιφημες νησίδες παράλληλης κοινωνίας. Η υπέρβαση αυτού του διπόλου προϋποθέτει την πολιτική συγκρότηση της ανατρεπτικής Αριστεράς στο εσωτερικό του κοινωνικού μετώπου της πόλης, και βέβαια όχι την ενσωμάτωσή της στο εσωτερικό του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Για το ζήτημα του δεύτερου ερωτήματος θέλω να πω ότι η έννοια «τοπική κοινωνία», που, κατά τη γνώμη μου, είναι πολύ συζητήσιμη, αναφέρεται περισσότερο στο επίπεδο της αναπαραγωγής, του πολιτισμού, της κατανάλωσης κλπ., παρά στο επίπεδο της παραγωγής. Έτσι τα λαϊκά συμφέροντα δεν είναι συγκροτημένα σε τοπική βάση. Αντίθετα σε τοπική βάση είναι συγκροτημένα κάποια στενά οικονομικά συμφέροντα εργολάβων, ιδιοκτητών γης κλπ., τα οποία εκφράζονται μάλιστα και μέσα στους θεσμούς, αποτελώντας κατά κάποιο τρόπο ένα ιδιότυπο είδος της «λαϊκής βάσης» τους, με την έννοια που, για παράδειγμα, και η μαφία δεν στερείται λαϊκής βάσης. Εκείνο που είναι σημαντικό είναι ότι οι κοινωνικές αντιθέσεις που συγκροτούνται στο επίπεδο της παραγωγής δεν συγκροτούνται στο χώρο της «τοπικής κοινωνίας», είναι δηλαδή κάτι το ξεχωριστό. Η μόνη που είναι τοπικά συγκροτημένη είναι η «τοπική αστική τάξη». Η εργατική τάξη δεν συγκροτείται σε τοπική βάση. Η μικρή ιδιοκτησία γης σαφώς

συγκροτείται τοπικά, αλλά πιο συγκροτημένα είναι τα συμφέροντα που αναφέραμε νωρίτερα, με πολύ πιο στενή κοινωνική και συγκεκριμένη οικονομική βάση: οι εργολάβοι, οι έμποροι, οι μεγαλομαγαζάτορες, η Εκκλησία, οι μεγαλοπαραγωγοί. Εδώ απλώς υπάρχει η διαπλοκή αυτών των συμφερόντων με διάφορους κρατικούς μηχανισμούς όπως είναι η Αστυνομία, η Πολεοδομία κ.λπ.

Η επέκταση του κράτους, η οποία εκφράζεται με την αποκέντρωση, στην ουσία έρχεται να καλύψει οργανικές ανάγκες της επέκτασης των δραστηριοτήτων του κεφαλαίου στην περιφέρεια. Με αφορμή αυτό που είπε ο Σταύρος Λειβαδάς νωρίτερα, ότι κάποια φαινόμενα πρώτα υπάρχουν στην κοινωνία και κατόπιν θεσμοποιούνται, θα έλεγα ότι αυτή η διαδικασία έχει ξεκινήσει νωρίτερα στην ελληνική κοινωνία. περίπου το '70, όπου παρατηρήθηκε μια έντονη αποκέντρωση δραστηριοτήτων —τουρισμός, ξενοδοχεία, υπηρεσίες, κλπ.— στην περιφέρεια. Από κει προέκυψε η ανάγκη ρυθμιστικής κρατικής παρέμβασης για να διευθετηθεί τα προβλήματα που αυτού του είδους η αποκέντρωση δημιουργούσε. Αυτός ο αυξημένος ρυθμιστικός ρόλος του κράτους δεν ήταν ούτε απλά μόνο φιλομονοπωλιακός, ούτε βέβαια αντιμονοπωλιακός, όπως από διάφορες πλευρές ακούστηκε στο παρελθόν.

Ακόμη έχω μια παρατήρηση. Ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι η επίλυση προβλημάτων που δημιουργούνται από τις κοινωνικές αντιθέσεις στο χώρο της συλλογικής κατανάλωσης και όχι στην παραγωγική διαδικασία. Ο ρόλος αυτός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αλλά και η ίδια η φύση των προβλημάτων που έχει να αντιμετωπίσει, συχνά καλλιεργεί συντεχνιακές και τοπικιστικές αντιλήψεις. Έτσι είδαμε διαμάχες μεταξύ —προοδευτικών πολλές φορές— δημοτικών αρχών για τη χωροθέτηση φρεατίων αποχέτευσης, σκουπιδότοπων κλπ. Πρόσφατη είναι η σύγκρουση μεταξύ των δήμων Βόλου και Ν. Ιωνίας για την περιφερειακή λεωφόρο στον Κραυσίδωνα, ενώ παλαιότερα, στον Καλαμά, επιχειρήθηκε η αντιμετώπιση των προβλημάτων μιας αναπτυσσόμενης περιοχής με τη μέθοδο της αποκέντρωσής τους σε άλλη, λιγότερο αναπτυσσόμενη.

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Καταρχήν νομίζω πως υπάρχουν κάποια θέματα που είναι τοπικά. Αν καθίσει και δει κανείς κάθε νομαρχιακό συμβούλιο, το πρώτο που θα ζητήσει είναι περισσότερες πιστώσεις για το νόμο. Δηλαδή, υπάρχει ένα ζήτημα στο πώς εκτιμάει η τοπική κοινωνία το επίπεδο ανάπτυξης και το επίπεδο των αναγκών της. Και τι ζητάει από το κέντρο. Εδώ υπάρχει αντίθεση κέντρου-περιφέρειας. Τοπικά συμφέροντα έχουν σχέση μ' αυτή την αντίθεση, και είναι δυνατό να διαμορφωθεί ένα μέτωπο που να απαιτεί αναδιανομή των πόρων σε όφελος της περιφέρειας. Αυτό, όταν γίνεται σωστά και δεν γίνεται μικροκομματικά, έχει μια αντικειμενική βάση στην οποία μπορεί να συγκροτηθεί ένα μέτωπο. Επομένως, όταν μιλάμε για Τοπική Αυτοδιοίκηση και τοπικά συμφέροντα, κυρίως το θέμα της ανάπτυξης και των αναγκών πρέπει να εννοούμε.

Το δεύτερο είναι οι ιδιαιτερότητες, που υπάρχουν σε ορισμένες περιφέρειες ή δήμους. Ασφαλώς η κάθε πόλη, το κάθε χωριό ή ο κάθε νομός, δεν μπορούν να συγκροτήσουν τις δικές τους ταξικές αντιθέσεις. Αυτές είναι ενιαίες. Όμως, θα πρέπει να γίνει μια εξειδίκευση. Μπορεί να έχουμε μια γενική πολιτική σ' ό,τι

αφορά, για παράδειγμα, τις προβληματικές. Αν έχεις όμως ένα δήμο στον οποίο υπάρχει μια προβληματική και δούλευαν 500 άνθρωποι και ζουν 500 οικογένειες, εκεί το πρόβλημα είναι τελείως διαφορετικό, είναι συγκεκριμένο και άμεσο. Εδώ μιλάμε για συγκεκριμένα μέτωπα, συμφέροντα και προβλήματα όπου η τοπική κοινωνία καλείται να τοποθετηθεί.

Γενικότερα πιστεύω ότι έχει γίνει μια πάρα πολύ σοβαρή δουλειά στο επίπεδο της ζύμωσης, του προβληματισμού, της συμμετοχής στο δημοκρατικό προγραμματισμό, της ανάδειξης των προβλημάτων, που από δω και πέρα, μπαίνοντας σε μια φάση συγκέντρωσης και αναδιανομής πάλι των πόρων σε όφελος του κέντρου, θα έχουμε φαινόμενα ανάπτυξης τοπικών και περιφερειακών κινήματων, τα οποία θα βάζουν σαν στόχο την ικανοποίηση των άμεσων αναγκών τους. Κι αυτό είναι πολύ σημαντικό στοιχείο για τα επόμενα χρόνια.

Όσον αφορά το γραφειοκρατικό φαινόμενο στην Τοπική Αυτοδιοίκηση νομίζω ότι αυτό δεν πρέπει να το δει κανείς σε σχέση με τους υπαλλήλους, γιατί αυτό είναι όχι το γραφειοκρατικό, αλλά το ρουσφετολογικό φαινόμενο. Ο θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης χρειάζεται στελέχη. Είναι κάτι το οποίο δεν έγινε στον βαθμό που έπρεπε. Και αν κάπου το ΠΑΣΟΚ θα έπρεπε να κάνει —όσον αφορά τα ζητήματα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης— την αυτοκριτική του, είναι στο ότι έδωσε λιγότερο βάρος απ' ό,τι έπρεπε στο θέμα των στελεχών της Αυτοδιοίκησης —και των αιρετών και των στελεχών— και στο ότι δεν μπόρεσε να αναπτύξει τους μηχανισμούς πληροφόρησης και ενημέρωσης στο βαθμό που απαιτούν οι σημερινές συνθήκες. Στο επίπεδο των στελεχών αναπτύσσεται ένας γραφειοκρατικός μηχανισμός και μια αναπαραγωγή του χειριστου μοντέλου της κρατικής διοίκησης, που, αν συνδυαστεί και με το ρουσφετολογικό φαινόμενο, πραγματικά έχει δημιουργήσει ένα νέο πρόβλημα. Χρειάζεται μια ορθολογική οργάνωση, γιατί μια διαχείριση πρέπει να γίνει με τον πιο σωστό και αποτελεσματικό τρόπο και τον πιο σύγχρονο, για να μπορέσει να είναι οικονομικότερη και αποτελεσματικότερη για τον πολίτη. Εδώ είναι το πρόβλημα της οργάνωσης, της αξιοποίησης του στελεχικού δυναμικού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της νέας τεχνολογίας, που να μπορέσει να παίζει αποτελεσματικά τον διαχειριστικό της ρόλο.

Νομίζω ότι πρέπει να ξεφύγουμε λίγο όλοι από μια πολύ θεωρητική αντιμετώπιση των προβλημάτων. Και πιστεύω ότι αν όλα τα πολιτικά κόμματα, όλες οι πολιτικές δυνάμεις μπορέσουν να το κάνουν, είναι δυνατό να βρεθεί κάποια κοινή συνισταμένη. Αυτά λοιπόν τα στοιχειώδη προβλήματα δεν είμαστε ικανοί να τα λύσουμε, γιατί δεν τα βλέπουμε, δεν τα συζητάμε και μαλώνουμε για πράγματα ασήμαντα.

Πιστεύω ότι το γραφειοκρατικό φαινόμενο θα πρέπει να λυθεί με μια συζήτηση επάνω σ' αυτή την πραγματιστική βάση: Ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει κάποιες αρμοδιότητες, αυτές τις ασκεί με κάποιο προσωπικό και κάποιες διαδικασίες· αυτές θα πρέπει να είναι πιο αποτελεσματικές για τον πολίτη και πιο οικονομικές. Έτσι να μειωθεί το θέμα της διαχείρισης, για να μπορέσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση, σαν τοπική εξουσία, να παίζει τον πολιτικό της ρόλο. Γιατί

όταν όλη η δραστηριότητα του δήμαρχου εξαντλείται στο πώς θα διαχειριστεί κάποια τέτοια πράγματα, τότε ασφαλώς η διοίκηση του δήμου δεν έχει το χρόνο για να κάνει όλες τις άλλες διαδικασίες με τον κόσμο, να ενεργοποιήσει τον κόσμο, τα στελέχη, να δραστηριοποιήσει τη φαντασία τους και να κινήσει το δυναμισμό τους.

Πιστεύω ότι πρέπει να απομυθοποιήσουμε ορισμένα πράγματα. Το θέμα των αρμοδιοτήτων και της άσκησης της εξουσίας μέσα στην πυραμίδα είναι ζήτημα καθοριστικής σημασίας για την εν γένει λειτουργία του Κράτους. Τα θέματα πρέπει να αντιμετωπίζονται στο επίπεδο που υπάρχει άμεση γνώση, πράγμα που αυτόματα αποτρέπει το συγκεντρωτισμό προβλημάτων στο Κέντρο και αποφεύγεται σε μεγάλο βαθμό η γραφειοκρατία. Βέβαια τόσο για τη μεταφορά αρμοδιοτήτων, όσο και για την αντιμετώπιση της γραφειοκρατίας πρέπει να τεθεί το πλαίσιο και οι όροι σύμφωνα με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Εκείνο που θέλω να πω είναι ότι το φαινόμενο της γραφειοκρατίας, είτε με τη μορφή της διόγκωσης, είτε με τη μορφή κεντρικής αναπαραγωγής ιδεολογίας, έχει να κάνει με την έλλειψη αναπτυξιακού μοντέλου. Νομίζω ότι το θέμα της γραφειοκρατίας θα το αντιμετωπίσουμε καλύτερα όταν θα μιλήσουμε για το αναπτυξιακό μοντέλο σε σχέση με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, για δραστηριότητες, για το προφίλ των στελεχών, για το μηχανισμό λήψης αποφάσεων. Η ανάπτυξη της γραφειοκρατίας με τη μορφή της διόγκωσης πάνω σε μορφές οργανωτικές, ξεπερασμένες, οι οποίες αναπαράγονται και δεν αμφισβητούνται από πουθενά, δεν αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης ή προβληματισμού. Από καμιά πλευρά δεν ετέθη θέμα οργανωτικής αναδιάρθρωσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

ΛΕΙΒΑΔΑΣ: Μια παρατήρηση όσον αφορά τη γραφειοκρατία. Η γραφειοκρατία (και ιστορικά έτσι αναπτύχθηκε) αποτελεί επιτελείο του Κράτους για την άσκηση των σύνθετων λειτουργιών του, την εξασφάλιση της πολιτικής κυριαρχίας του και των όρων αναπαραγωγής του.

Το πρόβλημα της γραφειοκρατίας είναι πολιτικό και όχι τεχνικό. Η εμπλοκή σε μια συζήτηση για εξορθολογισμό του κράτους, για ένταξη των νέων τεχνολογιών στη λειτουργία του κλπ. είναι αποπροσανατολιστική. Το συγκεκριμένο μοντέλο συγκεντρωτισμού, πυραμιδοειδούς κράτους έχει ανάγκη αυτή τη γραφειοκρατία και δεν υπάρχουν μέσα σ' αυτά τα πλαίσια (και το συγκεκριμένο κράτος) περιθώρια «βελτίωσης» της γραφειοκρατίας και εξάλειψης του γραφειοκρατικού φαινομένου.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Για μένα η σχέση πολιτικής εξουσίας και γραφειοκρατίας δεν είναι μονόπλευρη, δεν είναι μονόδρομος. Δεν είναι μια γραφειοκρατία ταγμένη μόνο στην εξυπηρέτηση μιας πολιτικής εξουσίας. Είναι μια γραφειοκρατία η οποία αναπαράγει πολιτική εξουσία, αναπαράγει πολιτικές σχέσεις, αναπαράγει ιδεολογίες. Υπάρχουν όρια σχετικής αυτονομίας, τα οποία επηρεάζουν γενικότερες πολιτικές εξελίξεις.

ΧΑΓΙΟΣ: Είναι ακόμα πιο περίπλοκο το φαινόμενο. Το ζήτημα δεν είναι μόνον ότι αναπαράγονται οι κομματικοί μηχανισμοί σαν στοιχείο της αναπαραγωγής της κυρίαρχης πολιτικής εξουσίας. Οι ανάγκες επιβίωσης των κομματικών μηχανισμών δημιουργούν μια αυτόνομη σχετικά δυναμική στήριξης των κυρίαρχων επιλογών των κομματικών ηγεσιών. Τα συμφέροντα των γραφειοκρατών ταυτίζονται με την αναπαραγωγή αυτών των ηγεσιών. Στην Τοπική Αυτοδιοίκηση οι κομματικοί μηχανισμοί αναπαράγονται και διευρύνονται στα πλαίσια των δημοτικών μηχανισμών εξουσίας καθώς αξιοποιούν ορισμένες δυνατότητες όπως προσλήψεις εργαζομένων με κομματικά ρουσφετολογικά κριτήρια, εξυπηρέτηση διαφόρων μικροσυμφερόντων κλπ. Αυτό εντείνει την αποξένωση των αιρετών οργάνων από το λαό.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Και αναπτύσσεται και αλληλεγγύη ανάμεσα στις γραφειοκρατίες.

ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ: Νομίζω ότι μπορούμε να μπούμε στην τρίτη ενότητα που αφορά τον αναπτυξιακό ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Γίνεται μια ολόκληρη συζήτηση και αντιπαράθεση ταυτόχρονα πάνω στο ρόλο της Αυτοδιοίκησης στο επίπεδο της παραγωγής και στο επίπεδο της αναδιανομής του προϊόντος. Υπάρχει μια ολόκληρη συζήτηση γύρω από τη φύση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Όπως, βέβαια, υπάρχουν και απόψεις ότι η Αυτοδιοίκηση δεν πρέπει να μπαίνει καν στην επιχειρηματική δραστηριότητα ή ότι εφόσον ασκεί τέτοια δραστηριότητα πρέπει να είναι συμπληρωματική της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Υπάρχει πολύ μεγάλη εμπειρία σ' αυτά τα θέματα. Πολλές φορές ο αναπτυξιακός ρόλος μπερδεύεται με τον εξωραϊστικό ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, δηλαδή την ενασχόληση με τις πλατείες, το πράσινο κλπ. Νομίζω ότι πρέπει να τοποθετηθούμε σ' αυτά τα προβλήματα.

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Νομίζω ότι πάλι πρέπει να ξεκινήσουμε απ' το επίπεδο ανάπτυξης στο οποίο βρισκόμαστε. Να πούμε ότι η ελληνική επαρχία κυρίως βρίσκεται σε φοβερή καθυστέρηση. Πάει κανείς σ' ένα χωριό, όπου ζούνε τρεις οικογένειες και έχουν 50 ζώα και ζουν απ' αυτά. Παλαιότερα ζούσαν εκεί 300 οικογένειες και μερικές χιλιάδες ζώα. Σε εποχές που οι δυνατότητες ήταν ελάχιστες και οι συνθήκες ζωής πολύ σκληρότερες. Μετά ήρθε η μετανάστευση, η αστυφύλια, ο κόσμος έφυγε. Δυνατότητες ανάπτυξης υπάρχουν σε κάθε τόπο. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στη διαμόρφωση ενός πλαισίου μέσα στο οποίο θα αναπτυχθεί οικονομική δραστηριότητα. Από το επίπεδο ανάπτυξης προσδιορίζεται και η σημασία του αναπτυξιακού ρόλου της Αυτοδιοίκησης. Δυστυχώς δεν υπάρχει άλλο, στην Ελλάδα που είναι σε θέση να ενεργοποιήσει αποτελεσματικά τους μηχανισμούς της τοπικής ανάπτυξης. Πιστεύαμε ότι μπορεί να την καλύψει η Τοπική Αυτοδιοίκηση και έτσι ξεκίνησαν πολλές καλές πρωτοβουλίες. Η ανάπτυξη αυτού του κοινωνικού τομέα εξαρτάται από τους όρους λειτουργίας του, από την πολιτική βούληση για τη στήριξή του

και τις υποκειμενικές δυνατότητες των στελεχών.

Δεν πιστεύω τόσο στην επιχειρηματική δραστηριότητα της Αυτοδιοίκησης αυτή καθαυτή. Γιατί δυστυχώς και από τη δραστηριότητα αυτή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αναπαράγονται τα αρνητικά της κρατικής διαχείρισης και όλη η συνακόλουθη αναποτελεσματικότητα. Χωρίς να οδηγηθεί κανείς σε μια άρνηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα πρέπει να εκτιμήσει τη μέχρι τώρα πορεία των δημοτικών επιχειρήσεων και να βελτιώσει τις προϋποθέσεις λειτουργίας τους, όταν προσφέρουν στον πολίτη και στο κοινωνικό σύνολο ικανοποιητικές υπηρεσίες.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση πρέπει να δραστηριοποιηθεί περισσότερο στο επίπεδο του δημοκρατικού προγραμματισμού και της συμβολής στην τοπική ανάπτυξη. Στη δημιουργία προϋποθέσεων ανάπτυξης, που σημαίνει βιοτεχνικά πάρκα, έργα υποδομής, ενημέρωση και πληροφόρηση. Γιατί κι ένας ιδιώτης επενδυτής αντιμετωπίζει τεράστιες δυσκολίες από τις αντιξοότητες των διαδικασιών και την ανυπαρξία υποδομών. Η Αυτοδιοίκηση θα μπορούσε μέσα σ' αυτό το πλαίσιο να δημιουργήσει και την υποδομή και την πληροφόρηση. Γιατί αν τελικά δεν αναπτυχθεί η παραγωγική δραστηριότητα στον τόπο της, δε θα δημιουργηθούν θέσεις εργασίας, δε θα αξιοποιηθεί ένας πλουτοπαραγωγικός πόρος και δε θα υπάρχει ανάπτυξη.

Το πρόβλημα της ανάπτυξης βέβαια δεν λύνεται απ' την Τοπική Αυτοδιοίκηση, αλλά στο δικό της επίπεδο μπορεί αυτή να συμβάλει αποφασιστικά.

ΛΕΙΒΑΔΑΣ: Αναφέρθηκες, Γιάννη Μπέλτσιο, στην πολιτική του ΠΑΣΟΚ, η οποία στόχευε να κάνει την Τοπική Αυτοδιοίκηση μοχλό της αναπτυξιακής διαδικασίας. Δεν συνάγεται από τα έργα του μια τέτοια πρόθεση, αφού ούτε καν οι απαραίτητες θεσμικές προϋποθέσεις δεν επιχειρήθηκαν. Ο δεύτερος και πολύ περισσότερο ο τρίτος βαθμός Αυτοδιοίκησης παρέμειναν λόγια. Πώς μπορεί να παίξει αναπτυξιακό ρόλο η Τοπική Αυτοδιοίκηση μ' αυτό το θεσμικό πλαίσιο, όταν οι αρμοδιότητές της τελείωναν στα όρια του δήμου; Ακόμη κι ένας δρόμος (που διέσχιζε περισσότερο από έναν δήμο) δεν μπορούσε να γίνει μ' αυτό το θεσμικό πλαίσιο. Παραμένω μόνο στις θεσμικές προϋποθέσεις, γιατί αν αναφερθούμε σε ουσιαστικότερα θέματα, όπως οικονομικοί πόροι κλπ., εκεί υπήρχε χρόνιο τέλμα...

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Ο όλος σχεδιασμός στηριζόταν στο γνωστό τρίπτυχο: ιδιωτικός, δημόσιος και κοινωνικός τομέας. Στον κοινωνικό τομέα η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα μπορούσε να δημιουργήσει υποδομή. Το θεσμικό πλαίσιο για την επιχειρηματική δραστηριότητα, πέρα από κάποιες δυσλειτουργίες, υπήρχε. Και σήμερα υπάρχει και για τη β' βαθμίδα και για την ΚΕΔΚΕ. Όλοι μπορούν να κάνουν επιχειρήσεις.

Ο β' βαθμός είναι ένα άλλο θέμα. Νομίζω ότι δεν μπορούσε να γίνει νωρίτερα. Χρειαζόταν μια τέτοια προετοιμασία και συσχετισμό με το τι γίνεται στον α' βαθμό, ώσπου ήλθε η σειρά του και χωρίς μάλιστα να έχουν ίσως εκπληρωθεί όλα όσα θα έπρεπε να έχουν γίνει στον α' βαθμό.

Η ανάπτυξη είναι θέμα σχεδιασμού και προγραμματισμού. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση συμμετέχει αποφασιστικά στο Νομαρχιακό Συμβούλιο και συμμετέχει σήμερα αποφασιστικά και στο Περιφερειακό Συμβούλιο. Τα 2/3 του Περιφερειακού Συμβουλίου είναι εκπρόσωποι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Εγώ δε διαφωνώ για τη σημασία του β' βαθμού. Αν και εμένα, περισσότερο από την άποψη των εκλεγμένων καθολικά συμβούλων, μ' ενδιαφέρει η άποψη κάποιων φορέων, του εργατικού κέντρου, των γεωργικών συνεταιρισμών, του εμποροβιομηχανικού επιμελητηρίου.

ΛΕΙΒΑΔΑΣ: Μα, Γιάννη Μπέλτσιο, μέσα από το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, ούτε το Εργατικό Κέντρο Καρδίτσας και το Εργατικό Κέντρο Τρικάλων, αλλά ούτε καν ο Δήμος Καρδίτσας και ο Δήμος Τρικάλων, 32 χλμ. απόσταση, δεν μπορούν να προγραμματίσουν από κοινού κάποιο έργο...

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Καταρχήν τα Εργατικά Κέντρα συμμετείχαν στα Νομαρχιακά Συμβούλια, τα Νομαρχιακά Συμβούλια στις περιφέρειες και έτσι γινόταν η πυραμίδα του Δημοκρατικού Προγραμματισμού. Σ' ό,τι αφορά τη συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην ανάπτυξη, μιλάμε για το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό.

Άλλο θέμα είναι το τι επιχειρηματικές πρωτοβουλίες ή αναπτυξιακές δραστηριότητες ανέπτυξε ή μπορεί να αναπτύξει η Αυτοδιοίκηση. Πιστεύω ότι είχαν υπερεκτιμηθεί οι δυνατότητες αυτές και πρέπει να το δούμε πολύ πιο ρεαλιστικά. Εμφανίσθηκε το εξής φαινόμενο: Ο κάθε δήμαρχος έκανε μια δημοτική επιχείρηση, επειδή οι διαδικασίες ήταν πολύ απλές και έτσι χρησιμοποιήθηκε ο θεσμός των δημοτικών επιχειρήσεων για το ξεπέρασμα γραφειοκρατικών διαδικασιών. Όμως υπάρχουν δήμοι με ολοκληρωμένα προγράμματα, και ξεκίνησαν διαδικασίες είτε με τις δικές τους δυνάμεις, είτε σε συνεργασία, για να υλοποιήσουν τα προγράμματα αυτά. Η ανάπτυξη θα γίνει με την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών, όπως θα μετεξελιχθούν. Το ότι μια Τοπική Αυτοδιοίκηση έφτασε να κάνει προτάσεις είναι πολύ σημαντικό. Υπάρχει μπούσουλας. Τελικά δεν πρέπει να παραγνωρίσουμε ότι στον προγραμματισμό και σχεδιασμό συνίσταται κυρίως ο αναπτυξιακός ρόλος της Αυτοδιοίκησης.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Να ξεχωρίσουμε, Γιάννη Μπέλτσιο, ότι στο θέμα της μικρής χαμένης άνοιξης των δημοτικών επιχειρήσεων υπάρχουν από τη μια μεριά επιχειρησιακά προβλήματα και από την άλλη πολιτικά. Νομίζω ότι το κύριο είναι να σταθούμε στα πολιτικά, αφού τα επιχειρησιακά είναι θέμα μεθόδευσης.

Για να ερευνήσουμε λοιπόν τα πολιτικά ζητήματα πρέπει να ορίσουμε βεβαίως το μοντέλο της ανάπτυξης. Μια καθολική αδυναμία που υπήρχε σ' επίπεδο γενικού πολιτικού σχεδιασμού είναι η μη ύπαρξη συγκεκριμένου οράματος, το οποίο θα καθοδηγούσε την Τοπική Αυτοδιοίκηση σε κάποιες δραστηριότητες. Υπήρχε μια γενικόλογη αντίληψη για το τι είναι ο σοσιαλισμός, τι είναι η αυτοδιαχείριση, τι είναι η νέου τύπου κοινωνία, χωρίς να υπάρχει ούτε συγκεκριμένο όραμα, ούτε πολύ περισσότερο ο συγκεκριμένος δρόμος.

Θα σας διαβάσω ένα απόσπασμα από την εισήγηση του πρώτου Διοικητικού Συμβουλίου της ANKO που έγινε το 1986:

«Η αμφισβήτηση του μέχρι σήμερα μοντέλου ανάπτυξης, η αποδεδειγμένη ανεπάρκεια του κυρίαρχου μοντέλου πολιτικής, κοινωνικής, διοικητικής οργάνωσης για την παραπέρα ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και την εξέλιξη των παραγωγικών σχέσεων, η ανάδειξη νέων κοινωνικών δυνάμεων και νέων αντιλήψεων για την ανάπτυξη αυτής της χώρας είναι η αφετηρία για τη δημιουργία της ANKO ΑΕ. Η αναπτυξιακή εταιρία είναι αποτέλεσμα σύγκλισης του προβληματισμού για την ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη και της δημιουργίας ενός νέου πλαισίου που εκφράζει και συμπυκνώνει την αντίληψη για την αναδιανομή των ρόλων μέσα στο κύκλωμα παραγωγής και την ανάδειξη νέων παραγωγικών δυνάμεων κοινωνικού κυρίως χαρακτήρα.»

Εδώ υπάρχει μια σαφής πολιτική επιλογή. Ήταν σαφές ότι μέσα στους δυο τρόπους επίλυσης των αντιθέσεων του συστήματος, γινόταν μια σαφής επιλογή στρατηγικής, ότι αξιοποιούνταν οι αντιφάσεις, τα περιθώρια, ότι έμπαιναν κάποια προβλήματα στη διαδικασία συγκέντρωσης, συγκεντροποίησης. Στην πραγματικότητα αυτή η επιλογή λέει ότι μπορώ ν' αξιοποιήσω, μέχρι ένα σημείο, κρατικούς πόρους στη διαδικασία συγκέντρωσης-συγκεντροποίησης και να μη δώσω από χέρι στο κοινωνικό κεφάλαιο το ρόλο που του προσδιορίζει ο καπιταλισμός. Μπορώ να κάνω διευρυμένη αναπαραγωγή μέσα από κεφάλαιο που προέρχεται από κρατικούς πόρους και να δημιουργήσω όξυνση συγκρούσεων και αντιθέσεων με κυρίαρχες μορφές διευρυμένης αναπαραγωγής. Αυτό δε σημαίνει από μόνο του ότι μπορεί να φτάσει κάποιος έχει κοντά ποδάρια. Είναι όρος για ν' αρχίσει κάτι να προχωράει, αλλά θέλει παράλληλα και δημιουργία ευνοϊκών γενικών πολιτικών όρων.

Και επειδή η ανάπτυξη είναι ένας όρος που περιλαμβάνει όχι μόνο την οικονομική ανάπτυξη αλλά και άλλες πολλές συνιστώσες, να προσδιορίσω ότι εγώ μιλάω κυρίως για τα θέματα της οικονομικής ανάπτυξης, χωρίς να θεωρώ ότι είναι αμελητέα τα υπόλοιπα. Απλά θεωρώ ότι στις υπόλοιπες συνιστώσες η σχέση ανάμεσα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και την κεντρική εξουσία πάντοτε βρισκόταν σε μια μπαλάντζα, ήταν θέματα που εύκολα μπορούσαν να ρυθμιστούν, γιατί ποτέ δεν ήταν θέματα αμφισβήτησης της κεντρικής εξουσίας. Εκεί που το μαχαίρι έφτανε στο κόκαλο ήταν η οικονομική ανάπτυξη και η επιχειρηματική δραστηριότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Στο θέμα όμως επιχειρηματική δραστηριότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης μιλάμε για μια πολύ σύντομη χαμένη άνοιξη, η οποία τελειώνει (αν και η ANKO ιδρύεται 31.12.85) το 1985.

Γιατί απ' το '85 και μετά υπάρχει μια σαφής κυβερνητική επιλογή. Αυτό που μπορεί να ήταν κυβερνητική επιλογή ή επιλογή κοινοβίου του ΠΑΣΟΚ στην πρώτη τετραετία, η ανάδειξη κοινωνικών δυνάμεων στον τομέα της παραγωγής, το '85 κλείνει. Παύουν πια να αμφισβητούνται οι κυρίαρχες επιλογές της ΕΟΚ, του διεθνούς καταμερισμού. Μπαίνουμε σε μια κατεύθυνση ιδιωτικοποίησης των

πάντων, έντασης της συμμετοχής στον ΕΟΚικό και διεθνή καταμερισμό, μέσα στον οποίο η επιχειρηματική δραστηριότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις κύριες κατευθύνσεις. Έκφραση αυτής της αντίθεσης είναι οι δευτερεύουσες δυσκολίες που δημιουργούνται, για παράδειγμα, στο καθεστώς της χρηματοδότησης.

Σαν υπουργείο μου δίνεις τη δυνατότητα να κάνω προγράμματα και, όταν πάω στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, δε χρηματοδοτεί καμιά δημοτική επιχείρηση. Χρηματοδοτεί ύδρευση, αποχέτευση, πολιτιστικό κέντρο, αλλά όταν πάς για το Πολύκεντρο της Πτολεμαΐδας και ζητάς δάνειο, ή για την τηλεθέρμανση ή για τη Ζώνη Ενεργού Πολεοδομίας δεν παίρνεις τίποτα. Και όταν έχουμε τις τράπεζες οι οποίες πολύ συγκεκριμένα έρχονται και λένε στην Κοζάνη: «Παιδιά είστε πολύ ωραίοι (και να θυμίσω ότι τα επιχειρησιακά προβλήματα που ανέπτυξε ο Γιάννης Μπέλτσιος τα είχαμε λύσει σε μεγάλο βαθμό στην Κοζάνη), αλλά εγώ σαν τράπεζα έχω κατεύθυνση να μη χρηματοδοτώ τις δημοτικές επιχειρήσεις». Ποια δημοτική επιχείρηση χρηματοδότησε η Εθνική Τράπεζα ή η Εμπορική Τράπεζα; Ο μόνος που χρηματοδότησε δημοτικές επιχειρήσεις ήταν ο Κοσκωτάς, πολύ συγκεκριμένα, για λόγους δημιουργίας πολιτικών και κοινωνικών ερεισμάτων.

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Νομίζω ότι είναι μια λανθασμένη εκτίμηση ότι μετά το '85 η πολιτική άλλαξε και στράφηκε εναντίον των δημοτικών επιχειρήσεων. Όλα τα προβλήματα που υπήρχαν για τις δημοτικές επιχειρήσεις προέρχονταν από τον αρχικό σχεδιασμό και στηρίζονταν στο δεδομένο να μη γίνουν πολλές ανεξέλεγκτα και χαθεί έτσι το πείραμα. Από το '85 και μετά, ξεκίνησε μια αποκέντρωση λειτουργιών που βελτίωσε τους όρους σύστασης δημοτικών επιχειρήσεων. Επίσης μπορεί να δει κανείς ότι ο κύριος όγκος των δημοτικών επιχειρήσεων είναι στην περίοδο '86-'89, γιατί τότε πια οι δήμοι άρχισαν να αναπτύσσουν δραστηριότητα. Μέχρι το καλοκαίρι του '89 που ήμουν στο υπουργείο Εσωτερικών δεν υπήρχε δήμος ο οποίος ν' ανέπτυσσε τέτοια πρωτοβουλία, ανεξάρτητα από πολιτική κατεύθυνση, και να μην είχε στήριξη. Είχαμε κάποια προβλήματα με το Ταμείο Παρακαταθηκών, αλλά κάναμε παρέμβαση και το λύσαμε το πρόβλημα.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Δε θέλω να μπω σ' εσωτερικά κομματικών μηχανισμών, δε θέλω ν' αναδείξω καλούς ή κακούς σε κάποιες διαδικασίες.

Υπήρχαν λοιπόν μια σειρά γενικών αντιθέσεων, που, ενώ από τη μια μεριά είχαμε ανάπτυξη δημοτικών επιχειρήσεων, απ' την άλλη μεριά και σε πολιτικό και σε επιχειρησιακό επίπεδο, είχαμε προβλήματα στην ανάπτυξη και τη λειτουργία των παραγωγικών δημοτικών επιχειρήσεων. Υπάρχουν βέβαια και κάποιες άλλες πραγματικότητες. Ότι δεν υπήρχε ώριμο πολιτικό και κοινωνικό κίνημα, να δεχθεί τέτοιες δραστηριότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Δηλαδή κόμματα, φορείς, οργανώσεις δεν είχαν επεξεργαστεί θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα που θ' αντιμετώπιζε η Τοπική Αυτοδιοίκηση από την τέτοια δράση της, είτε σε επιχειρησιακό, είτε σε πολιτικό επίπεδο. Προετοιμασία στελεχών, ανάδειξη στην Αυτοδιοίκηση στελεχών που να μπορούν ν' ανταποκριθούν, πολιτικών στελεχών με ωριμότητα.

Και τώρα βλέπουμε ότι οι κομματικές γραφειοκρατίες —για να ξανάρθω στο προηγούμενο ερώτημα— το γενικό πρόβλημα της ανάπτυξης και του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν το παίρνανε υπόψη τους στον πολιτικό τους σχεδιασμό. Παίρνανε υπόψη τους την αναπαραγωγή της ίδιας της κομματικής γραφειοκρατίας. Έτσι λοιπόν η καθυστερημένη κομματική γραφειοκρατία, η πολιτική γραφειοκρατία, στάθηκε αδύνατο να αξιοποιήσει ακόμα και τα οποιαδήποτε παράθυρα, κενά, ή κατευθύνσεις ή δρόμους άνοιγε η υφιστάμενη νομοθεσία. Και είναι μια πολύ σημαντική ευθύνη των κομμάτων όλων.

Επίσης θα 'θελα να σταθώ σε μια άλλη διάσταση γύρω απ' την αναπτυξιακή δραστηριότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Δηλαδή, την έννοια της συμπληρωματικότητας. Επικράτησε μια αντίληψη που έδινε στην Τοπική Αυτοδιοίκηση το χαρακτήρα να κάνει κάθε τι που δε συνέφερε στον ιδιωτικό τομέα. Κάθε τι που το ποσοστό κέρδους της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι κάτω από το μέσο ποσοστό κέρδους θα το χρεώνουμε στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και θα το ονοματίζαμε και επιχειρηματική δραστηριότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Και εκεί πάρε και χρηματοδότηση. Όταν έμπαινες όμως μέσα σε κλάδους ανταγωνιστικούς αυτή τη στιγμή για το ελληνικό ή το οποιοδήποτε διεθνές κεφάλαιο, εκεί αρχίζουν τα στεγανά. Παράδειγμα: η δραστηριότητα για ανάπτυξη, οι τουριστικές δραστηριότητες, οι δραστηριότητες για υποδομές νέων τεχνολογιών είναι δραστηριότητες που έχουν αυτή τη στιγμή οικονομικό όφελος, δεν είναι ακόμα μέσα στη λειτουργία της απαξίωσης. Η ιστορία της τηλεθέρμανσης.

Αυτό για μένα προσδιορίζει την κυρίαρχη αντίθεση, το είδος ανάπτυξης, το είδος επιχειρηματικής δραστηριότητας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Δεν το διακηρύσσω σαν πανάκεια, ότι πηγαίνοντας με το κεφάλαιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης να κάνω διευρυμένη αναπαραγωγή, ότι γκρέμισα το σύστημα. Απλά πιστεύω ότι είναι ένα προχωρημένο ζήτημα που δεν βάζει μόνο σχέσεις παραγωγής μπροστά, δε βάζει μόνο οικονομικούς όρους των σχέσεων παραγωγής, αλλά βάζει και πολιτικούς και ιδεολογικούς όρους σ' ένα άλλο επίπεδο.

Για μένα λοιπόν ο αναπτυξιακός ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρέπει να είναι σύνθετος. Δεν αρνούμαι το ρόλο που έχει να παίζει η Τοπική Αυτοδιοίκηση πάνω στα θέματα της καθημερινής διαχείρισης. Ειδικά σ' ό,τι αφορά τη διαχείριση του αστικού περιβάλλοντος. Δε θα 'ναι μονοπλευρά προσανατολισμένη εκεί. Γιατί πέρα από τις γενικότερες πολιτικές διαστάσεις που βάλαμε, για να μιλήσουμε για επιχειρηματική δραστηριότητα πρέπει να 'χουμε λύσει ένα άλλο θέμα. Το θέμα της οικονομικής αυτοτέλειας, ή της οικονομικής ύπαρξης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η διευρυμένη αναπαραγωγή ιδίων κεφαλαίων δημιουργεί πλεονάσματα τα οποία μπορεί να αξιοποιήσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση σ' όποιο βαθμό και όποια κατεύθυνση θέλει. Ανάποδα, η ανάπτυξη δραστηριοτήτων που δεν της δημιουργούν πλεονάσματα, την έχει συνεχώς εξαρτώμενη από τον κρατικό κορβανά, και, δεύτερη εξάρτηση, απ' το περίφημο ακροτελεύτιο άρθρο του τελευταίου νόμου για τα οικονομικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, το «δύναται να επιβάλει τοπική φορολογία».

Μα εκτός από το νόμο για τα οικονομικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ποιο

είναι το υπόλοιπο πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται τώρα η Τοπική Αυτοδιοίκηση; Ο περίφημος κανονισμός 2052/88 της ΕΟΚ για την ενοποίηση και ανασυγκρότηση των διαρθρωτικών ταμείων (όπου μέσα σ' αυτό μπαίνει το νέο πλαίσιο χρηματοδοτήσεων των πάντων) επιβάλλει (κυρίως με τις εκτελεστικές οδηγίες) ότι δεν χρηματοδοτείται τίποτα αν δεν πρόκειται για παραγωγική επένδυση. Και λέει πως ακόμη και τα έργα κοινωνικής υποδομής αντιμετωπίζονται σαν παραγωγική επένδυση. Και ορίζει ως παραγωγικό κάθε τι που ξεπληρώνεται από το χρήστη και αφήνει και λογικό περιθώριο κέρδους σ' αυτόν που επενδύει. Δεσμεύει έτσι η ΕΟΚ τα οικονομικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θέλουμε δε θέλουμε. Γιατί είπε ο Γιάννης Μπέλτσιος για το πρόβλημα του κινήματος που δε θα 'χει ύδρευση το χωριό. Το πρόβλημα ότι δε θα 'χει ύδρευση το χωριό έχει μπει από το '88, όταν με την τέτοια λογική της ΕΟΚ πρέπει για να κάνεις ύδρευση ή αποχέτευση ή και πλατεία να επιβάλλεις ανταποδοτικό τέλος που θα ξεπληρώσει χρηματοδότηση και θ' αφήνει και λογικό περιθώριο κέρδους. Και η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη ή ο Πειραιάς μπορούν να παίξουν σ' αυτή τη λογική της ΕΟΚ, λόγω κλίμακας, λόγω μεγέθους, χωρίς να δημιουργήσουν έντονες λαϊκές αντιδράσεις. Το χωριό των 300 κατοίκων όμως πώς θα επιλύσει τέτοια βασικά προβλήματα μέσα σ' αυτό το κλίμα;

Επειδή το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) που πάει συμπληρωματικό στη χρηματοδότηση απ' τα ΕΟΚικά ταμεία είναι πάρα πολύ μικρό, για να μεγιστοποιήσουμε τις κοινοτικές εισροές πρέπει να βάλουμε ολόκληρο το δικό μας το ΠΔΕ σαν συμπληρωματική χρηματοδότηση. Επόμενα, έργα τέτοια που ανεξάρτητα από τις οδηγίες της ΕΟΚ, μπορούσαμε να χρηματοδοτήσουμε από δικούς μας πόρους του ΠΔΕ εξαφανίζονται. Και επειδή αυτό δημιουργεί έντονη κοινωνική αντίθεση, το λύνουμε με δάνειο απ' την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, γιατί καμιά κυβέρνηση δεν μπορεί να πάει άμεσα σε εκλογές λέγοντας ότι δεν θα πάρει δραχμή η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Και ήδη το '90 τη μείωση των οικονομικών της η Τοπική Αυτοδιοίκηση την ζει πάρα πολύ άγρια. Κι αν δεν έρθει το συμπληρωματικό δάνειο, οπότε η ελληνική συμμετοχή στο σχέδιο περιφερειακής ανάπτυξης πάει από ιδίους πόρους, μιλάμε ότι για πολλά χρόνια η Τοπική Αυτοδιοίκηση δε θα παίρνει δραχμή.

Και να πούμε ότι μοναδική άμυνα που είχε μέσα σ' αυτό το σχεδιασμό η Τοπική Αυτοδιοίκηση ήταν το να μπει μετωπικά και να δημιουργήσει δικούς της πόρους. Αλλιώς να θεωρούμε ότι το κίνημα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα μπορούσε, σε επίπεδο Βρυξελλών, να αντιπαρατεθεί και ν' αλλάξει όλα αυτά, το θεωρώ ουτοπία. Τόσο περισσότερο που η οποιαδήποτε χρηματοδότηση από την ΕΟΚ σε οποιονδήποτε δήμο περνά από το φίλτρο του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας. Έτσι το πλαίσιο που ρυθμίζει την πολιτική για τα οικονομικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι πλήρως περιγραμμένο, χωρίς μεγάλες δυνατότητες διαφυγής.

Νομίζω ότι αυτή τη στιγμή το κέντρο της επίθεσης της νεοσυντηρητικής πολιτικής θα πέσει σ' αυτό το σημείο. Και εδώ πρέπει να δούμε και τις ιδεολογικές συνιστώσες αυτού του προβλήματος. Να δει κανείς πως εμπλέκεται στη γενική

ιστορία της σκανδαλολογίας η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Πώς εμπλέκονται υγιείς δραστηριότητες της Αυτοδιοίκησης μέσα στο γενικό κλίμα της ιδιωτικοποίησης των πάντων. Σήμερα φτάσαμε κάθε τι που ξεκινάει απ' τον ευρύτερο δημόσιο τομέα να θεωρείται σκάνδαλο από χέρι. Και να βλέπουμε ιδεολογική αντιπαράθεση σ' αυτό το επίπεδο. Είπε ο Άγγελος Χάγιος πριν κάτι για την Αριστερά, για την ενσωμάτωση. Μα η Αριστερά την πάτησε απ' τη στιγμή που πήγε στις βουλευτικές εκλογές με κύριο θέμα τη σκανδαλολογία. Ιδεολογικά ισοπεδώθηκε μπροστά στη Δεξιά, δεν κράτησε καμιά γραμμή άμυνας. Και τώρα δεν έχει θάρρος να υποστηρίξει πρωτοβουλίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης όπως οι αναπτυξιακές εταιρίες. Ακόμα και σε περιπτώσεις όπως η ANKO όπου τα αποτελέσματα είναι θεαματικά δεν υπάρχει καμιά υποστήριξη. Η ANKO, μια εταιρία που ξεκίνησε πριν από 4 χρόνια με 5 εκατομμύρια μετοχικό κεφάλαιο, κάνει ενεργητικό 350 εκατομμύρια, 60 εκατομμύρια καθαρό κέρδος, έχει πραγματοποιήσει επένδυση μηχανοργάνωσης, που δεν υπάρχει δεύτερο στην Ελλάδα, 60 εκατομμυρίων, έχει ένα στελεχικό δυναμικό που θα το ζήλευε οποιαδήποτε ιδιωτική επιχείρηση και αποδεικνύει στην πράξη ότι μπορούν οι εταιρίες δημοσίου συμφέροντος να σταθούν ανταγωνιστικά. Γιατί είναι θέμα επιχειρησιακό, που λύνεται.

Νομίζω ότι ακριβώς αυτού του είδους οι προσπάθειες έχουν ρίξει σπόρο. Η ANKO μπορεί να κλείσει σαν επιχείρηση. Η ιστορία της ANKO όμως, σαν πολιτικό πείραμα, έχει ρίξει σπόρο. Το ότι υπάρχει κι άλλος δρόμος διεξόδου στην οικονομική κοινωνική κρίση, η ANKO το έδειξε. Ότι ο κοινωνικός τομέας μπορεί να είναι αυτός, το κοινωνικό κεφάλαιο γενικότερα, μπορεί να είναι αυτό που δίνει απάντηση στα προβλήματα της ανάπτυξης και της κοινωνικής κρίσης έχει φανεί μέσα απ' το πείραμα της ANKO. Είναι θέμα πολιτικής αξιοποίησης παραδειγμάτων σαν την ANKO, και πάνω σ' αυτά να δομηθεί ολόκληρο κίνημα. Και πάνω σ' αυτό το θέμα θεωρητικά και πρακτικά μπορεί να βρεθεί μια κοινή συνισταμένη.

ΛΕΙΒΑΔΑΣ: Δίχως να αμφισβητώ τον «κοινωνικότερο» ρόλο μιας δημοτικής επιχείρησης, μιας δημόσιας επιχείρησης σε σχέση με μια ιδιωτική, οι διαφορές τους έχουν μικρή σημασία, όταν και οι δυο κινούνται μέσα στις κυρίαρχες οικονομικές και ιδεολογικές λογικές.

Αν σ' αυτές τις δημοτικές επιχειρήσεις κυριαρχεί ως κίνητρο το κέρδος, αν ως πολιτιστικό πρότυπο προάγεται και αναπαράγεται αυτό που αναδεικνύει το κυρίαρχο κοινωνικό μοντέλο, αν ως σχέσεις οικονομικές, διοικητικές, πολιτικές, οικοδομούνται αυτές του ιδιωτικού τομέα, τότε η διαφορά «δημόσιο» - «ιδιωτικό» είναι δευτερεύουσα και ασήμαντη.

Κατά τη γνώμη μου, μπορούμε να δούμε έναν αναπτυγμένο ρόλο στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, χωρίς αυταπάτες για «οάσεις» ή «προυντονικά πειράματα» και «δημοτικό σοσιαλισμό», υπό τις εξής ουσιαστικές και θεσμικές προϋποθέσεις: Να πρόκειται για δραστηριότητες που δεν θα υπάγονται στη λογική του κέρδους, αλλά θα στοχεύουν στην εξυπηρέτηση των ανθρώπινων αναγκών, τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και περιβάλλοντός τους. Μ' αυτή την έννοια δεν σημαίνει

πως μια δημοτική επιχείρηση δεν θα έχει κέρδη, θα είναι μια χρεοκοπημένη επιχείρηση, αλλά σημαίνει πως κίνητρό της δε θα είναι το κέρδος καθ' εαυτό, αλλά ο προσανατολισμός και των τυχόν κερδών της στην ανάπτυξη και διεύρυνση αντιστοιχών δραστηριοτήτων. Από την άλλη μεριά πρωτοβουλίες ή δραστηριότητες στον πολιτιστικό τομέα να στοχεύουν στην ανάδειξη διαφορετικών προτύπων, απ' αυτά που μας προτείνουν οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους, ή τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ).

Δυστυχώς η ως σήμερα εμπειρία από τη δραστηριότητα - έκρηξη δημοτικών επιχειρήσεων περί τα ΜΜΕ (δημοτικό ραδιόφωνο) είναι πως αποτέλεσαν μίμηση και αναπαραγωγή κυρίαρχων πολιτιστικών προτύπων, δέσμια της λογικής της διαφήμισης, του σταρ σύστημ, της εμπορευματοποίησης των πάντων. Απ' αυτή την οπτική δεν παρουσιάζει διαφορά ο ιδιωτικός ΑΝΤΕΝΑ από τον Δημοτικό ραδιοσταθμό 9,84, το ΡΑΔΙΟ-5 ή τον Δίαυλο 10...

Ως προς τις θεσμικές και λοιπές προϋποθέσεις: Χωρίς ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο, χωρίς δεύτερο, αλλά και τρίτο βαθμό Αυτοδιοίκησης, χωρίς αρμοδιότητες, αλλά και χωρίς δικούς της οικονομικούς πόρους, δεν μπορούμε να μιλάμε για αναπτυξιακό ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Έτσι σήμερα, εμφανίζεται η εξής κατάσταση: Για παράδειγμα, ο Δήμος Γλυφάδας προγραμματίζει την κατασκευή μαρίνας και δίπλα ο Δήμος Αλίμου προγραμματίζει μόνος του ένα ίδιο έργο. Από επιχειρηματική άποψη και μόνο, μια τέτοια πολυδιάσπαση και έλλειψη συντονισμού είναι λάθος, αλλά αυτά επιβάλλονται από το σημερινό θεσμικό πλαίσιο. Το μεγαλύτερο λάθος όμως είναι αν ως αναπτυξιακή κατεύθυνση νοείται η παραπέρα τουριστικοποίηση του τόπου μας... Για τον ιδιώτη, ο οποίος κινείται με κίνητρο το κέρδος δεν υπάρχει αυτό το πρόβλημα, θα έπρεπε όμως να τίθεται για την Αυτοδιοίκηση.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Μια παρατήρηση: Πετυχημένος δήμαρχος θεωρείται αυτός που τα φέρνει. Αυτός που πάει στον Γιάννη Μπέλτσιο και τον πείθει να του ρίξει 3 εκατομμύρια παραπάνω από τον γειτονικό δήμο. Μια τέτοια αντίληψη πώς να είναι αναπτυξιακή;

ΞΗΡΟΥΔΑΚΗΣ: Έβαλε κάποια κρίσιμα ερωτήματα ο Σταύρος Λειβαδάς, θέλω να βάλω κι εγώ κάποια με τη σειρά μου. Ακούγεται «για την ανάπτυξη του τόπου», «να πάει μπροστά ο τόπος» κλπ. Δυσκολεύομαι να κατανοήσω τι είναι ο τόπος. Είναι δηλαδή ενιαίος και ταξικά ουδέτερος, ανεξάρτητα από την οπτική γωνία που τον βλέπει καθένας; Η συζήτηση για την Τοπική Αυτοδιοίκηση αναδεικνύει μια σειρά από θεωρητικά ζητήματα για την Αριστερά. Το πρόβλημα του κράτους, των θεσμών και της παρέμβασης σ' αυτούς. Το ζήτημα της συνδιαχείρισης καθώς και το θέμα της ανάπτυξης. Τι όμως ακριβώς σημαίνει ανάπτυξη; Από ποιους και για ποιους γίνεται; Με τι τρόπο, με τι κόστος, σε ποια κοινωνία;

Τα ερωτήματα αυτά είναι καθοριστικά κατά τη γνώμη μου. Κι αυτό γιατί ο τρόπος που απαντάει η Αριστερά σ' αυτά είναι χαρακτηριστικός για το είδος του σοσιαλισμού που ευαγγελίζεται, όπως έδειξε και η εμπειρία του κύκλου που έκλεισε τόσο για τις ανατολικές χώρες όσο και για τα Κ.Κ. της Δύσης. Μπορεί

να υπάρξει άλλου τύπου ανάπτυξη στα πλαίσια αυτής της κοινωνίας, χωρίς κοινωνική ανατροπή;

Πριν από αρκετά χρόνια κάποιο στέλεχος της Αριστεράς, ατενίζοντας τις βιομηχανίες του Θριάσιου πεδίου, αναφώνησε ότι βλέπει τον ωραιότερο ζωγραφικό πίνακα της ζωής του. Η αναπτυξιολογία, που χαρακτήριζε ανέκαθεν την Αριστερά, είχε τη βάση της στον παραγωγισμό των θεωρητικών της αντιλήψεων περί γραμμικής —χωρίς ρήξεις— μετάβασης στο σοσιαλισμό, μέσα από την ουδέτερη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων.

Ενδεχομένως υπάρχει η γνώμη ότι αυτά είναι στρατηγικού χαρακτήρα ερωτήματα τα οποία ανάγονται σ' ένα απώτερο μέλλον. Θα έλεγα όμως ότι έχει σημασία να τα συζητάει κανείς, μια που οι πρόσφατες εξελίξεις έδειξαν, με δραματικό τρόπο, ποιο είναι το τέλος του δρόμου παρόμοιων αντιλήψεων: Η πλήρης και άνευ όρων ενσωμάτωση στην πολιτική της συνδιαχείρισης και στις στρατηγικές επιλογές του αστισμού. Άλλωστε, ο τρόπος που απαντά κανείς σε παρόμοια ερωτήματα καθορίζει και την τοποθέτησή του στα πολύ συγκεκριμένα ζητήματα της επιχειρηματικής δραστηριότητας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, του αναπτυξιακού της ρόλου και της αύξησης των πόρων της.

Περιέγραψε ωστόσο ο Δημήτρης Σταματογιαννόπουλος την πολιτική που εκχωρεί στην Τοπική Αυτοδιοίκηση κάθε δραστηριότητα που δεν συμφέρει τον ιδιωτικό τομέα. Νομίζω ότι εφόσον οι επιχειρηματικές δραστηριότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι προσανατολισμένες στον τομέα της αναπαραγωγής, που συχνά είναι μη ανταποδοτικός οικονομικά, μοιραία οι πόροι της, πέρα από τα κονδύλια του δημόσιου προϋπολογισμού, προέρχονται είτε από δημοτική φορολογία είτε από δημοτικές επιχειρήσεις. Και στη μια και στην άλλη περίπτωση πρόκειται για αύξηση των κερδών του κράτους, ένα ζήτημα που το αξιολογεί κανείς ανάλογα με τη βαρύτητα που αποδίδει στη λαϊκή συμμετοχή και στην αντιπροσώπευση στο θεσμό αυτό. Προσωπικά δεν βλέπω ότι μπορεί ν' αναπτυχθεί κάποιο λαϊκό κίνημα στην κατεύθυνση στήριξης δημοτικών επιχειρήσεων. Θα πρόσθετα μάλιστα ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η Τοπική Αυτοδιοίκηση με την επιχειρηματική της δραστηριότητα μπορεί να δημιουργήσει περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα με πιο ακραίο τρόπο απ' ό,τι κάποιος ιδιώτης. Και μάλιστα περιβεβλημένη το μανδύα της φιλολαϊκής σκοπιμότητας, στο όνομα ακριβώς της «τοπικής ανάπτυξης». Χαρακτηριστική είναι η λογική των έργων που θέλει να κάνει ο Δήμος Χαλανδρίου στη Ρεματιά.

Βλέπουμε λοιπόν ότι σ' αυτά τα ζητήματα η τυπική διάκριση ανάμεσα σε ιδιωτικό και δημόσιο είναι δευτερεύουσα. Θα πρόσθετα μάλιστα ότι δεν πρέπει η κριτική στα διάφορα μεγάλα «αναπτυξιακά» έργα να εξαντλείται στη διαπίστωση ότι ωφελούνται τα μονοπώλια που θα τα κατασκευάσουν. Τέτοια μεγάλα έργα, όπως είναι το αεροδρόμιο στα Σπάτα και τα έργα που συνοδεύουν την Ολυμπιάδα, εκφράζουν ευρύτερες, στρατηγικού χαρακτήρα, επιλογές της αστικής τάξης για την Αθήνα. Επιλογές που απορρέουν από τη θέση της Ελλάδας στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα και τους νέους διεθνείς καταμερισμούς εργασίας και έχουν έντονα πολιτικό χαρακτήρα: Υπαγωγή των συγκοινωνιακών και κυκλοφο-

ριακών δικτύων της χώρας και της πρωτεύουσας σε προτεραιότητες αεροδρομίου, δηλαδή τουρισμού, ταχύτερης σύνδεσης ιμπεριαλιστικών μητροπόλεων με την Αθήνα και μέσω αυτής με τη Μέση Ανατολή και Αφρική, και όχι προσανατολισμός στην κάλυψη των καθημερινών αναγκών των εργαζομένων του Λεκανοπεδίου.

ΧΑΓΙΟΣ: Στο θέμα της οικονομικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και, ειδικότερα στο ζήτημα των σχέσεων Τοπικής Αυτοδιοίκησης - δημοτικών επιχειρήσεων - ιδιωτικού τομέα και στη συνέχεια με τους κοινωνικούς φορείς και το εργατικό κίνημα, ισχύουν σε τοπικό επίπεδο όσα, από αριστερή αποψη, θέτουμε στο πρόβλημα των σχέσεων κράτους - δημόσιου τομέα - ιδιωτικού τομέα - εργατικού κινήματος. Είναι φανερό ότι και στο τοπικό επίπεδο εκφράζονται ανάλογα προβλήματα και ανάλογες πρέπει να 'ναι οι προσεγγίσεις της Αριστεράς.

Το ζήτημα επομένως δεν είναι αν η Τοπική Αυτοδιοίκηση δημιουργεί δημοτικές επιχειρήσεις ή όχι, αν συνεργάζεται με ιδιωτικές επιχειρήσεις ή όχι, αλλά με ποια πολιτική η δημοτική αρχή αντιμετωπίζει τα προβλήματα αυτά. Και σ' αυτό το θέμα διαμορφώνονται και συντηρητικές και ρεφορμιστικές αντιμετωπίσεις. Η Αριστερά στους δήμους, κατά κανόνα, δεν έχει ξεφύγει από τις ρεφορμιστικές επιλογές. Σε ελάχιστες περιπτώσεις η πολιτική της συνταυτίζεται με τους γενικότερους στόχους του εργατικού κινήματος και βοήθησε στην αναβάθμισή τους (π.χ. διεκδίκηση κοινωνικής κατοικίας και όχι αυθαιρέτων, αναπτυξιακών προγραμμάτων και όχι εφαρμογές ΕΟΚικών οδηγιών κλπ.).

Για την περίοδο που συζητάμε, η άποψη αυτή και η παρέμβαση της Αριστεράς διαμορφώνεται σ' ένα πλαίσιο περιθωριοποίησης της χώρας μας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας που χειροτερεύει μετά τις εξελίξεις στις ανατολικές χώρες. Σε μια περίοδο όπου και ο νεοσυντηρητισμός και ο ρεφορμισμός δημιούργησαν και δημιουργούν συχνά αξεπέραστα εμπόδια για μια οικονομική δραστηριότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που να αντιμετωπίζει, έστω και σε τοπικό επίπεδο, τα οξυμένα κοινωνικά προβλήματα της ανεργίας, της λαϊκής κατοικίας, του περιβάλλοντος κ.ά. Ένα παράδειγμα: με τα ΕΟΚικά σχέδια περιφερειακής ανάπτυξης και τα ΜΟΠ το πρότυπο της υποβάθμισης και της περιθωριοποίησης, που επιβάλλεται σ' εθνικό επίπεδο, μεταφέρεται και σε τοπικό επίπεδο και μάλιστα καλύπτεται με την «επαναστατική» άποψη της διαμόρφωσης της απευθείας σχέσης μεταξύ Βρυξελλών και περιφέρειας και Τοπικής Αυτοδιοίκησης με παράκαμψη του εθνικού κράτους. Για την Αριστερά ήταν πράγματι ανάγκη να ξεφύγει από μια σεχαριστική αντίληψη στα ζητήματα παρέμβασης στα αναπτυξιακά προγράμματα, και προγράμματα της ΕΟΚ. Σήμερα, ωστόσο, δεν είναι εκεί το πρόβλημα. Αντίθετα, η επίσημη Αριστερά έχει ενταχθεί πλήρως στη λογική αποδοχής των πολιτικών και ιδεολογικών πλαισίων αυτών των προγραμμάτων. Επομένως παραμένει σαν ζητούμενο η διαμόρφωση αντίληψης και πρακτικής αριστερής στο θέμα της συμμετοχής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε οικονομικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Η κριτική αυτή καθόλου δεν σημαίνει επιστροφή σε μια παραδοσιακή «κρατι-

κιστική» και εθνοκεντρική αντίληψη. Είναι ανάγκη το αριστερό κίνημα να χαράζει πολιτική παρέμβασης και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, και στο εθνικό, και στο υπερεθνικό επίπεδο, και μάλιστα η διαλεκτική της παρέμβασης αυτής να έχει σαν βασικό σκοπό την ενίσχυση της πάλης της εργατικής τάξης για την εξουσία κι αυτό το πρόβλημα —το πρόβλημα της εξουσίας— όσο κι αν ενισχύεται ο ρόλος τόσο των τοπικών οργάνων εξουσίας στα πλαίσια της αστικής αποκέντρωσης, όσο και των υπερεθνικών οργάνων στα πλαίσια της ΕΟΚ, δεν μπορεί παρά να λύνεται τελικά σε εθνικό επίπεδο. Δεν μπορούμε να παραβλέπουμε το γεγονός ότι η όποια αποκέντρωση στα πλαίσια του αστικού κράτους, η όποια ενίσχυση της εξουσίας των υπερεθνικών πολιτικών οργάνων τελική κατάληξη έχουν την ενίσχυση του επιτελικού ρόλου του εθνικού αστικού κράτους, της υπεράσπισης και ενίσχυσης της αστικής εξουσίας σε εθνικό επίπεδο.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Θα ήθελα να προσθέσω ότι οι δραστηριότητες αυτές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε μια σωστή κατεύθυνση έχουν και την εξής συνέπεια: Δημιουργούνται υλικοτεχνικές προϋποθέσεις να είναι το λαϊκό κίνημα φορτωμένο με τεχνογνωσία, με στελεχικό δυναμικό που μπορεί να αντιπαρατεθεί και σε κυρίαρχες επιλογές.

ΧΑΓΙΟΣ: Αυτή τη στιγμή είναι καθαρό ότι την Τοπική Αυτοδιοίκηση την αντιμετωπίζει το μεγάλο κεφάλαιο με ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί επιδιώκει να διευρύνει τους όρους αναπαραγωγής του σε τοπικό επίπεδο και απαιτεί η Τοπική Αυτοδιοίκηση, άμεσα πλέον, να εξυπηρετήσει αυτή την πολιτική. Ο νεοσυντηρητισμός προωθεί αυτή την κατεύθυνση και γι' αυτό μειώνει ή και ισοπεδώνει τις λίγες άλλωστε δυνατότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης να αναπτύξει επιχειρηματική δραστηριότητα για την εξυπηρέτηση κοινωνικών αναγκών. Στην Κηφισιά, για παράδειγμα, η δεξιά δημοτική αρχή μεταφέρει —ξεπουλάει για την ακρίβεια— μια σημαντική δημοτική υπηρεσία, την υπηρεσία καθαριότητας (συλλογή, μεταφορά, απόρριψη των απορριμάτων) στο ιδιωτικό κεφάλαιο. Γενικότερα δε το μεγάλο κεφάλαιο, ακόμα και όταν δεν ενδιαφέρεται να επενδύσει άμεσα σε τομείς δραστηριότητας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ενδιαφέρεται ωστόσο η Τοπική Αυτοδιοίκηση να προσανατολίσει το έργο της στη δημιουργία της αναγκαίας υποδομής σ' επίπεδο πόλης και περιφέρειας για να μπορεί να επενδύσει σε τομείς του ενδιαφέροντός του. Μ' αυτόν τον τρόπο γίνεται προσπάθεια ακόμα και ο δημοτικός προϋπολογισμός να εξυπηρετεί όλο και περισσότερο ανάγκες λειτουργίας και αναπαραγωγής του μεγάλου κεφαλαίου και λιγότερο τις ανάγκες των εργαζομένων.

Δεν πρέπει ακόμα να μας διαφεύγει ότι σήμερα μια δημοτική αρχή με αριστερή πολιτική μπορεί να αξιοποιεί τις δυνατότητες επιχειρηματικής δράσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για τη συγκρότηση επιχειρήσεων, κέντρων μελέτης και επεξεργασίας λύσεων και στρατηγικής στα προβλήματα της πόλης και της περιφέρειας, σε προβλήματα κατοικίας και περιβάλλοντος και, μ' αυτό τον τρόπο, να συμβάλλει σε μια επιστημονική τεκμηρίωση των στόχων του εργατικού κινήματος στους τομείς αυτούς, να βοηθάει έτσι στην αναβάθμιση και πολιτικοποίη-

ση των αιτημάτων της εργατικής τάξης.

ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ: Μπορούμε να περάσουμε στο τέταρτο ζήτημα, στο θέμα του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην οικιστική ανάπτυξη. Εδώ έχουμε το θέμα της πολιτικής γης που ακολουθήθηκε από τους δήμους, τα προβλήματα της αυθαίρετης δόμησης και τις συνέπειες που έχουν στη διαμόρφωση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, το θέμα της Ενεργού Πολεοδομίας —δηλαδή του συνολικού σχεδιασμού ολόκληρων πολεοδομικών συνόλων, με σχεδιασμό και όλων των λειτουργιών στον συγκεκριμένο χώρο— και της παρέμβασης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Υπάρχει μια ολόκληρη πρακτική της Τοπικής Αυτοδιοίκησης γύρω απ' αυτά τα ζητήματα, απ' όλες τις πλευρές του πολιτικού φάσματος. Νομίζω πως πρέπει να αναδείξουμε τα προβλήματα, αλλά και τα αδιέξοδα της συγκεκριμένης αυτής πρακτικής.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Μετά τον Παγκόσμιο Πόλεμο, κάτω από τις επιλογές που έγιναν για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, ο τομέας της κατοικίας και γενικότερα της οικιστικής ανάπτυξης χρησιμοποιήθηκε από την κυρίαρχη τάξη, όχι τόσο σαν πλαίσιο παραγωγής κερδών, όσο σαν πλαίσιο διαμόρφωσης πολιτικών και κοινωνικών συμμαχιών.

Οι ανάγκες που υπήρξαν για την ανασυγκρότηση του ελληνικού καπιταλισμού επέβαλαν ν' αποδεσμευτεί όλο το κοινωνικό κεφάλαιο από τον τομέα κατοικία, επέβαλαν ώστε να μη δεσμευτεί ούτε μια δραχμή στο απαραίτητο αγαθό κατοικία για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης και να βρεθούν τρόποι τέτοιοι που να λύσουν διαφορετικά το πρόβλημα.

Οι τρόποι αυτοί ήταν η διαδικασία της αυθαίρετης δόμησης και η διαδικασία της αντιπαροχής. Ήταν ένας ιστορικός συμβιβασμός ανάμεσα σε μικροαστικά και μεσοαστικά στρώματα και στο μεγάλο κεφάλαιο για τη διανομή διαφορικής και απόλυτης γαιοπροσόδου σε μικροαστικά και μεσοαστικά στρώματα, τα οποία δέθηκαν μ' αυτό τον τρόπο ιδεολογικά και πολιτικά με την αναπαραγωγή του συστήματος. Και η συμμαχία αυτή έδωσε εν πολλοίς και έναν παρασιτικό χαρακτήρα στην ιδεολογία των μεσοαστικών και μικροαστικών στρωμάτων στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, με την αντιπαροχή, ενώ μέσα στην παραγωγή μπορεί να κέρδιζες 10.000 δρχ. το μήνα, αξιοποιώντας το οικοπεδάκι σου μέσω της αντιπαροχής, είχες εισοδήματα από νοίκια 30.000 δρχ. το μήνα. Αυτό αυτόματα βοηθούσε στην επιβολή τέτοιων ιδεολογικών και πολιτικών προτύπων που χρησιμοποιήθηκαν σαν βάση συμμαχίας ευρύτατων κοινωνικών στρωμάτων σε συντηρητικές κατευθύνσεις, στρωμάτων που δεν είχαν καμιά άλλη κοινωνική ή οικονομική βάση για να συμμαχήσουν.

Εδώ πρέπει να πούμε ότι αυτό το μοντέλο ήταν μια πάρα πολύ συνειδητή πολιτική επιλογή. Και να χτυπήσουμε το μύθο που λέει ότι όλα αυτά έγιναν επειδή δεν είχαμε καλούς μηχανικούς, καλούς αρχιτέκτονες, και δεν υπήρχε καλός προγραμματισμός. Όλο αυτό το σύστημα βασίστηκε σε πολιτικές αποφάσεις. Αυθαίρετα, ένταξη στο σχέδιο πόλης, διαδικασία αντιπαροχής - αστικοποίησης.

Τα αυθαίρετα ήταν πρώτα απ' όλα η εξασφάλιση εργατικού δυναμικού στα μεγάλα βιομηχανικά κέντρα Αθήνας και Θεσσαλονίκης, η «λύση» του προβλήματος της κατοικίας για να προσελκύσουν αυτά τα εργατικά στρώματα και, ταυτόχρονα, η δεξαμενή μέσα απ' την οποία αντλούσε κάθε φορά η βιομηχανία ή άλλες δραστηριότητες το δυναμικό που είχαν ανάγκη. Κι έτσι ολόκληρες περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης χρησιμοποιήθηκαν σαν αποθήκες εργατικού δυναμικού και το πρόβλημα της οικιστικής ανάπτυξης «λύθηκε» μ' αυτό τον τρόπο.

Εδώ το εντυπωσιακό στοιχείο είναι ότι οι δήμοι στους οποίους εφαρμόζονταν αυτή η πολιτική της κυρίαρχης τάξης ήταν πάντα στα χέρια της Αριστεράς. Όπου η Αριστερά συναγωνιζόταν σε λαϊκισμό την κυρίαρχη ιδεολογία πάνω στο θέμα των αυθαιρέτων. Νομιμοποίησε τη διαδικασία αυθαίρετο - παραχώρηση - συντελεστής δόμησης - αξιοποίηση με αντιπαροχή και έκανε πλατιές κοινωνικές συμμαχίες πάνω στο μοντέλο που επέβαλε η άρχουσα τάξη κάθε φορά. Είναι ένα εντυπωσιακό στοιχείο ιδεολογικής αναπαραγωγής με τη συναίνεση της Αριστεράς. Το μοντέλο της ατομικής λύσης του προβλήματος με το αυθαίρετο, απέναντι στη συλλογική λύση, στην κοινωνική δράση, είναι ο κανόνας για πλατιά στρώματα εργαζομένων. Κι έχει διαφορά το κίνημα των αυθαιρέτων που έχει αναπτυχθεί σε πολλές χώρες σαν λύση του προβλήματος. Ο «αυθαίρετος» λέει: «Πάω μόνος μου ένα βράδυ, πασαλώνω, χτίζω, αγωνίζομαι να το εντάξω στο σχέδιο, αγωνίζομαι δηλαδή, να πάρω προαγωγή μέσα στο ίδιο το σύστημα. Απ' τη στιγμή που θα το βάλω στο σχέδιο αποκτά αξία, το δίνω αντιπαροχή, παίρνω το σπιτάκι μου, αποκαθιστώ και τα παιδιά μου, παντρεύω και την κόρη μου.» Είναι η λογική της ενσωμάτωσης πλατιών λαϊκών στρωμάτων μέσα απ' το πρόβλημα της κατοικίας, που κατά κόρον έγινε μέχρι σήμερα.

Αυτός λοιπόν ο μηχανισμός (και εδώ είναι και ο φοβερός ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης) αναγορεύτηκε και σε προοδευτικό τρόπο δράσης. Κι εδώ πρέπει να τονίσουμε την παντελή ανυπαρξία προγραμμάτων οικιστικής ανάπτυξης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η Αυτοδιοίκηση την οικιστική ανάπτυξη την είδε σαν παγκάκια, πλατείες, λακκούβες και ασφαλτοστρώσεις, το ρόλο της τόν είδε σαν ρόλο εξωραϊστικού συλλόγου. Δράση εξ υπολοίπου... Αφού έλυνε το πρόβλημα το σύστημα, μετά πέταγε στην Τοπική Αυτοδιοίκηση το μπαλάκι και έλεγε: «Εντάξει, εγώ το έλυσα. Έκανα τις κατανομές των γαιοπροσόδων, έκανα τις κατανομές στο οικονομικό παιχνίδι, δημιούργησα τις κοινωνικές και τις πολιτικές συμμαχίες που ήθελα, τώρα εσύ φέρε το φως, φέρε την ασφαλτο.» Και έχουμε πια τη δημιουργία λαϊκού κινήματος πάνω σ' αυτά τα θέματα. Δείτε τα προγράμματα των δημοτικών παρατάξεων για την αλήθεια του λόγου μου.

Απ' την άλλη μεριά μ' αυτό τον τρόπο διασπάθισε η Τοπική Αυτοδιοίκηση πελώρια κοινωνικά αποθέματα. Κυρίως με τη μορφή της γης και κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου η γη είναι πολύτιμο αγαθό. Πάρτε και μια άλλη τεχνική διάσταση: Με τη συνεχή διαδικασία των αυθαιρέτων έχουμε μια εκτατική επέκταση που αυξάνει τρομακτικά το κόστος της υποδομής και το κόστος αναπαραγωγής των αστικών αξιών χρήσης. Κι εδώ δε διαμαρτύρεται κανένας

τεχνοκράτης και κανένας ορθολογιστής —είτε δεξιός, είτε αριστερός. Γιατί και οι δυο πάνε να κάνουν τον αυθαίρετο καταληψία πολιτικό και κοινωνικό σύμμαχο.

Τα αυθαίρετα και η μέθοδος της αντιπαροχής διασφάλισαν ένα μοντέλο αναπαραγωγής που βασίστηκε στην ανάπτυξη του τόπου κυρίως μέσα από διανομές γαιοπροσόδων. Και είναι κάτι που το βλέπω να επαναλαμβάνεται και τώρα, δηλαδή θα ξαναπεράσουμε μια δεκαετία '50 και '60 ακριβώς στην ίδια κατεύθυνση, με τεχνολογικό πια και πολιτικό εκσυγχρονισμό, με καινούρια ιδεολογικά επιχειρήματα.

Κι εδώ μπαίνει ένα σοβαρό καθήκον για την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η οικιστική ανάπτυξη σαν γενικότερη διαδικασία αναπαραγωγής και τι ρόλο παίζει μέσα σ' αυτό. Μέσα λοιπόν στη λογική της ενσωμάτωσης η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα κάνει αυτά που έκανε, δηλαδή την απορρόφηση κραδασμών; Ή, μέσα σ' ένα ρόλο σύγκρουσης θα προσπαθήσει να βάλει άλλη λογική πάνω στα θέματα της οικιστικής ανάπτυξης;

Κι εδώ είναι το παράδειγμα της ενεργού πολεοδομίας, της αξιοποίησης της δημοτικής περιουσίας, της δημοτικής γης, για ολοκληρωμένα προγράμματα οικιστικής ανάπτυξης, όπου μπαίνουν όχι μόνο διαφορετικά οικονομικά δεδομένα —και θέλω μ' αυτό τον τρόπο ν' απαντήσω στον Σταύρο Λειβαδά και στον Νίκο Ξηρουδάκη— αλλά κυρίως προτείνεται ένα καινούριο μοντέλο κατανάλωσης σε ό,τι αφορά τον τομέα κατοικία. Ένα μοντέλο κατανάλωσης που βασίζεται στην κοινωνική δράση και στον κοινωνικό φορέα κι όχι στο ατομικό εισόδημα του καθενός. Ένα καινούριο μοντέλο σ' ό,τι αφορά την κατανάλωση του χώρου, που μπορεί να βάλει καινούρια αισθητικά πρότυπα που δένουν με τα καινούρια πρότυπα κατανάλωσης, με τους νέους τρόπους παραγωγής.

Ο τομέας της οικιστικής ανάπτυξης για την Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι το Α και το Ω που μπορεί να δώσει αυτή τη στιγμή την καινούρια προοπτική. Και μιλάω και για τα προγράμματα των αναπλάσεων, των παρεμβάσεων μέσα στον υποβαθμισμένο ιστό της πόλης. Ας πάρουμε το παράδειγμα της Αθήνας: Τι είναι η Χρυσή Ολυμπιάδα του '96; Είναι η πρόφαση ή η ευκαιρία να γίνει ο απαραίτητος εκσυγχρονισμός του μητροπολιτικού συγκροτήματος, που έχει ένα πελώριο οικονομικό και κοινωνικό κόστος. Εκσυγχρονισμός, όμως, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση, προκειμένου να λειτουργήσει η Αθήνα και η Ελλάδα ευρύτερα μέσα στο διεθνές καταμερισμό, σύμφωνα με το ρόλο που της έχει ανατεθεί. Δεν ξέρω αν θα γίνουν Ολυμπιακοί. Αλλά με πρόφαση τους Ολυμπιακούς θα στερέψει η κάνουλα σ' όλη την πειφέρεια και θα πέσει όλο το χρήμα στην Αθήνα —και δείτε σαν απόδειξη τη διάρθρωση του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ)— για να γίνουν εκσυγχρονισμοί που θα επιτρέψουν στην Αθήνα να παίζει το ρόλο της στο διεθνές σύστημα σαν κέντρο υπηρεσιών, σαν ένα κοσμοπολίτικο κέντρο εμπορικών δραστηριοτήτων και δραστηριοτήτων στον τριτογενή τομέα. Και εδώ θα δείτε παρεμβάσεις, αναπλάσεις, οικιστικά προγράμματα και εξυγιάνσεις.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να πούμε ότι ο τομέας παραγωγής δομημένου περι-

βάλλοντος πάντα δούλεψε διπλά. Δούλεψε σαν απαραίτητο πλαίσιο αναπαραγωγής του καπιταλισμού —δε νοείται αναπαραγωγή του καπιταλισμού χωρίς το αστικό περιβάλλον— και δούλεψε και μέ τη λογική της πηγής κερδών στα πλαίσια της παραγωγής του δομημένου περιβάλλοντος. Αυτό το δεύτερο στην Ελλάδα υπολειτούργησε κάτω από τη συνειδητή επιλογή αυτά τα κέρδη να μοιραστούν σε μικροαστικά και μεσοαστικά στρώματα. Τώρα όμως ήρθε η ώρα να επιστραφούν.

Μέσα σ' αυτή την επιλογή το κίνημα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης έχει ανοιχτό έδαφος να βάλει άλλες διαστάσεις πάνω στο πρόβλημα. Είναι το σημείο αιχμής που πρέπει η Τοπική Αυτοδιοίκηση να ποδηγετηθεί, που πρέπει πάλι να 'ναι υπάλληλος ο δήμαρχος. Το χοντρό το θέμα, το πολιτικό, το οικονομικό, το κοινωνικό είναι η οικιστική ανάπτυξη. Και γι' αυτό οι επόμενες δημοτικές εκλογές θα 'χουν μια ιδιαίτερη βαρύτητα. Θα γίνει σάρωμα στο να μην υπάρξει αντίθετη άποψη στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Και δυστυχώς, αυτό που πρέπει να πούμε είναι ότι ιδεολογικά και πολιτικά το λαϊκό κίνημα δεν είναι προετοιμασμένο ν' αντισταθεί σ' αυτές τις επιλογές. Δεν πρόκειται να επιβάλλει εναλλακτικά μοντέλα που να κάνουν ελκτική την άλλη άποψη, ώστε να έχει πάλι ισχυρές θέσεις στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Γιατί με τη λογική ότι κάνουν και εγώ ό,τι κάνουν οι άλλοι, οι άλλοι το κάνουν πάντα καλύτερα από μένα. Έχουν στο μάρκετινγκ της πολιτικής πάντα κάτι καλύτερο να πουν όταν μιλάνε για τα ίδια πράγματα μ' εμένα. Άρα εδώ θέλουμε ένα νέο σύστημα αξιών που δεν υπάρχει.

Έχουν λοιπόν ιδιαίτερη σημασία τα όποια πειράματα γίνονται πάνω σ' αυτό. Και θα ξανααναφερθώ στο πρόγραμμα ενεργού πολεοδομίας της Κοζάνης, που ήταν ένα πείραμα ειδικό, ταυτόχρονα, και γενικευμένο για το πώς προχωράμε. Γι' αυτό πρέπει ν' αφανιστεί. Γιατί δεν πρέπει να πειστεί κανείς ότι μπορεί να λυθεί το πρόβλημα της οικιστικής ανάπτυξης μέσα από τέτοιες διαδικασίες. Που δεν είναι μόνο οικονομική διαδικασία· είναι κυρίως πολιτική, ιδεολογική και κοινωνική παραγωγή και αναπαραγωγή. Κι εκεί είναι ένας τομέας που μπορούμε να δώσουμε την άλλη άποψη ολοκληρωμένη, σ' όλες τις διαστάσεις. Και είναι και ο τομέας που μας πείθει ότι δεν μπορούμε να περιμένουμε τη γενική ανατροπή των πάντων για να 'χουμε δράση και να 'χουμε άποψη. Ότι υπάρχει το σήμερα, υπάρχει το αύριο, πάνω στο οποίο οικοδομούμε πειστικά το μεθαύριο.

ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ: Στην προσπάθεια να συμπληρώσω με πιο συγκεκριμένες αναφορές τα όσα ανέφερε πριν ο Δημήτρης Σταματογιαννόπουλος, χρειάζεται να οπισθοχωρήσουμε χρονικά, για ν' αρχίσουμε να μιλάμε για τα στεγαστικά προγράμματα αποκατάστασης προσφύγων, που σημάδεψαν τον ελληνικό χώρο μετά το '22. Τα προγράμματα αυτά έβαλαν τις βάσεις για όλες τις μεταγενέστερες προσπάθειες που έκανε το κράτος για ν' αντιμετωπίσει το πρόβλημα της εργατικής στέγης.

Η ίδια η μορφή αυτή της παραγωγής προσέδωσε στην οργανωμένη δόμηση μια κακή φήμη: ότι γεννούσε «γκέτο» εργατικά, παγιδευμένα μέσα σε έναν αστικό ιστό μέσα στον οποίο ήταν αδύνατο να αφομοιωθούν. Η κοινωνική απομόνωση αυτών των «νησίδων» σήμαινε και την οριστική καταδίκη κάθε ανάλογης προ-

σπάθειας, πράγμα που φάνηκε και στη μεταπολίτευση, όταν ο ίδιος ο ΑΟΕΚ (Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας) προτίμησε να αγοράσει μισοτελειωμένα γιαπιά από συμβατικές πολυκατοικίες ή να μοιράσει δάνεια για να στεγάσει τους δικαιούχους του. Το ότι αυτή η αντίληψη δεν ήταν αναγκαστικά «σωστή» φάνηκε στις ελάχιστες εκείνες περιπτώσεις όπου οι κατάλληλες συγκυρίες έδωσαν ολοκληρωμένα αποτελέσματα, όπως για παράδειγμα στο πρόσφατο «Ηλιακό Χωριό» στη Λυκόβρυση.

Αλλά η συντριπτική πλειοψηφία των προγραμμάτων στέγασης που εφαρμόστηκαν ήταν πολύ μικρή σε κλίμακα για να επηρεάσει ουσιαστικά την κατάσταση και ν' ανατρέψει το κυρίαρχο μοντέλο του συνδυασμού αντιπαροχής και αυθαιρέτων, που περιέγραψε ο Δημήτρης Σταματογιαννόπουλος. Οι μεγάλες «ευκαιρίες» δόθηκαν, όσο και ν' ακούγεται παράδοξο, μέσα στην Επταετία, όταν συστήθηκε η ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ και, τουλάχιστο σχεδιαστικά, δοκιμάστηκαν άγνωστης ως τότε έκτασης οικιστικά προγράμματα για τα μεγάλα αστικά κέντρα, όπως για παράδειγμα το νέο διοικητικό κέντρο στο Τατόι. Αυτές οι μορφές μαζικής παραγωγής κατοικίας προϋπέθεταν και τ' ανάλογα σχήματα κατασκευαστικών φορέων, κάτι επίσης άγνωστο στην Ελλάδα. Όλα αυτά δεν περπάτησαν, αλλά άνοιξαν την όρεξη για τη δημιουργία της ΔΕΠΟΣ και για την ανάληψη αντίστοιχων προγραμμάτων πάλι από την ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ. Το ότι η πρώτη βραχυκυκλώθηκε και η δεύτερη «απέτυχε» στις περιφημες Ζώνες Ενεργού Πολεοδομίας (ΖΕΠ) Θράκης δεν είναι συμπτωματικό. Αλλά εκείνο που ίσως ενδιαφέρει περισσότερο είναι πως, ακόμα και μέσα απ' αυτές τις προσπάθειες, πάλι δεν προέκυψε ένα χειροπιαστό «μοντέλο», έτοιμο για εφαρμογή, έστω και με τις απαραίτητες προσαρμογές στην κάθε περίπτωση.

Σ' όλα τα μεταπολεμικά προγράμματα, όποια φορέας και αν τ' ανέλαβε, σε όποια έκταση και αν έγιναν, ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ήταν ανύπαρκτος ή, στην καλύτερη περίπτωση, μηδαμινός. Κανένας δεν την προετοίμασε για έναν τέτοιο ρόλο και κανένας δε δοκίμασε να «σπάσει» την απόλυτη κυριαρχία του μοντέλου της αντιπαροχής, που πήγαζε από τα μεγάλα αστικά κέντρα. Περιορισμένη στο ρόλο του κομπάρσου, η Τοπική Αυτοδιοίκηση προσπαθούσε απλώς να μιμηθεί όπως όπως τη «λάμψη» της Αθήνας, αυτόκλειστη σε έναν ακραίο συντηρητισμό. Γι' αυτό και πρωτοστάτησε στην καταστροφή του «παράδοσιακού» ιστού, όπου υπήρχε κάτι τέτοιο, γι' αυτό δέχτηκε με ενθουσιασμό την άνευ όρων παράδοση στις «ανάγκες» του τουρισμού. Τελικά ο ρόλος της στον όποιο εκσυγχρονισμό δοκιμάστηκε, ήταν καθαρά διεκπεραιωτικός, και με κανένα τρόπο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «συγκρουσιακός».

Αυτή ήταν η βάση πάνω στην οποία ήρθε να «χτίσει» στην τελευταία δεκαετία το κράτος, «εκχωρώντας» αυξημένες πρωτοβουλίες στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Το ότι ήταν απροετοίμαστη για κάτι τέτοιο, αυτό είναι προφανές, δε χρειάζεται απόδειξη. Το ότι δεν μπόρεσε κατά κανόνα να εκμεταλλευτεί αυτές τις νέες ευκαιρίες, και αυτό είναι ένα αναντίρρητο γεγονός — πώς θα μπορούσε να γίνει αλλιώς; Και αν υπάρχουν εξαιρέσεις (στο μυαλό μου έρχεται ο Δήμος Πόλης Ρόδου, με την προγραμματική του σύμβαση για το ιστορικό κέντρο της πόλης),

αυτές είναι τόσο μικρές ώστε να μην αρκούν για ν' αναστρέψουν τη φορά των πραγμάτων. Όσο για «πειράματα» του τύπου ΖΕΠ Κοζάνης, αυτά δεν κατορθώνουν να ξεφύγουν από το σχεδιαστήριο και απομένουν σκέτα οράματα, σε μεγάλο βαθμό άχρηστα στην κοινωνία. Έτσι απομένουμε χωρίς πειστικό λόγο για εκείνο το «καινούριο μοντέλο κατανάλωσης» που είπε πριν ο Δημήτρης. Εγώ όμως μπορώ να μιλήσω μόνο σ' ένα επίπεδο πράξης, γιατί δεν έχω ασχοληθεί, στο βαθμό που έχουν οι προλαλήσαντες, με τη θεωρία για να μπορώ να την περνώ με στρογγυλά λόγια. Είμαι πολύ απογοητευμένος, όχι με τη σημερινή κουβέντα —γιατί η σημερινή κουβέντα είναι επανάληψη όσων ακούω πολλά χρόνια— αλλά είμαι απογοητευμένος με τον τρόπο που λειτουργούν αυτά τα πράγματα. Γιατί εγώ μπορώ να 'χω οράματα, αλλ' όταν κάθομαι στο σχεδιαστήριο να δουλέψω είμαι υποχρεωμένος ν' αναγνωρίσω τις τρομακτικές ελλείψεις που όχι μόνο εγώ έχω, αλλά και το περιβάλλον το οποίο με υποστηρίζει. Αυτή η αγωνιώδης αναζήτηση μιας άλλης προοπτικής, η οποία είναι πάρα πολύ βασανιστική και την αναγνωρίζω, ως τώρα δεν μπόρεσε να μας δώσει όχι λύση, αλλά ούτε κατεύθυνση. Κι αν με κάποιο τρόπο, όσοι μιλήσανε σήμερα μπορούσαν να τοποθετούνται πιο κοντά ή μακριά από μια προοπτική, και να λένε «όχι, να πούμε τα πράγματα συγκεκριμένα», για μένα αυτά τα πράγματα δεν μου λένε πολλά. Δε μου λένε πολλά, γιατί με το να 'μαι υποχρεωμένος να παράγω έργο, αυτό το έργο το βρίσκω φοβερά φτώχό, βρίσκω ότι είμαι φοβερά μειονεκτικά εξοπλισμένος ν' αντιμετωπίσω τα καθαρά προβλήματα της πράξης. Με πιάνει αυτός ο ενθουσιασμός και η έξαρση με τα ωραία λόγια που ακούω, αλλά τελικά βλέποντας το αποτέλεσμα που βγαίνει από τα χέρια μου (γιατί μόνο σ' αυτό μπορώ να πιστέψω) αυτό είναι κάτι που δεν ανταποκρίνεται σε όσα θα 'θελα να κάνω. Σ' όλα αυτά τα θέματα που συζητήσαμε, ακόμα και τ' αυθαίρετα, τις λίγες φορές που χρειάστηκε να 'ρθω σε επαφή μαζί τους είχα πάντα το πρόβλημα αν θα 'πρεπε να τ' αντιμετωπίσω «ρομαντικά», όπως έκανα γύρω στο '60, ή αν θα 'πρεπε να τ' αντιμετωπίσω «ρεαλιστικά», όπως έκανα το '89 ή το '90, όπου ήταν πια θέμα το πώς θα ενταχθούν σε μια αναπτυξιακή στρατηγική. Εκεί πια παύουν να είναι τα συγκεκριμένα πράγματα, εντάσσονται μέσα σε μια διαδικαστική πορεία, χάνουν το νόημά τους, την ουσία τους, και τελικά, για μένα, πάντα ξέφευγε το νόημα τέλος πάντων για ποιο λόγο γίνονται αυτά τα πράγματα και ποιους στόχους εξυπηρετούν.

Προσπαθώ να είμαι όσο το δυνατό πιο προσγειωμένος. Κι εγώ συζητώ γι' αυτά τα ζητήματα και τα βάζω στα χαρτιά, αλλά έχω πάρα πολλές αμφιβολίες για το πώς αυτά τα πράγματα μπορούν να φτάσουν σ' εφαρμογή. Ακόμα και σε προγράμματα όπου δούλεψα για περισσότερο χρόνο, πιστεύοντας και υπακούοντας σ' αυτά τα οράματα, είδα με ίλιγγο τα τεράστια προβλήματα που δημιουργούνται, όταν εμείς, δουλεύοντας αρκετά ερασιτεχνικά, χωρίς να 'χουμε τα κατάλληλα εφόδια, χωρίς τις εμπειρίες, τα πρότυπα, τα μοντέλα που χρειάζονται, είμαστε αναγκασμένοι να το παίζουμε «μαθητευόμενοι μάγοι». Κι εκεί έχω μια μεγάλη αμφιβολία αν είναι η ώρα να γίνει ένα τέτοιο πράγμα, αν είμαστε οι κατάλληλοι να τα βγάλουμε πέρα, αν μ' αυτό τον τρόπο στήνεται κάτι στην

πραγματικότητα κι αν δεν είναι άλλη μια εκμετάλλευση μιας κατάστασης μόνο και μόνο για να πούμε ότι κάτι έχει γίνει, άντε άλλο ένα λιθαράκι, και προχωράμε παραπέρα.

Με κάθε ειλικρίνεια προτιμώ να τα πω έτσι, αντι για ένα ωραίο κλείσιμο σ' ένα τέτοιο θέμα. Σε όλα αυτά τα θέματα που συζητάμε τρομάζω με τους κινδύνους και τα προβλήματα που εμπεριέχουν, δεν μπορώ να τα δω ελαφριά, δεν μπορώ να τα καλύψω μόνο με θεωρητική κουβέντα, μου φαίνεται πολύ «κοντή» η θεωρητική κουβέντα, με τον τρόπο που γίνεται.

ΞΗΡΟΥΔΑΚΗΣ: Ήθελα να σταθώ στο ζήτημα της γαιοπροσόδου και της ενσωμάτωσης τμημάτων της εργατικής τάξης στις ατομικές πρακτικές και το σπάσιμο κάθε συλλογικότητας, αλλά με έχει καλύψει ο Δημήτρης Σταματογιαννόπουλος. Γι' αυτό θα επιμείνω σ' ένα ζήτημα περισσότερο πρακτικό. Έχω μεγάλη επιφύλαξη κατά πόσον συνιστά αριστερή παρέμβαση η άσκηση ενεργού πολεοδομίας από την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η ενεργός πολεοδομία, που θεωρείται το πιο ισχυρό εργαλείο πολεοδομικής παρέμβασης, στη χώρα μας συχνά ασκείται από σεισμούς ή εμπρησμούς. Ακόμη όμως και στην περίπτωση της ΕΚΤΕ-ΝΕΠΟΛ με τις ζώνες Ενεργού Πολεοδομίας (ΖΕΠ) Ξάνθης και Κομοτηνής, που απ' όσο ξέρω είναι οι μοναδικές ΖΕΠ που έχουν φθάσει σε κάποια αποτελέσματα υλοποίησης, δεν χρησιμοποιείται το εργαλείο αυτό για την κάλυψη υπαρκτών αναγκών της περιοχής, αλλά για την τόνωση του «εθνικού» στοιχείου εις βάρος της τουρκικής μειονότητας.

Πρόσφατα απασχόλησε τις εφημερίδες η διαμάχη του Ελληνικού Δημοσίου και μιας εταιρίας μικτής οικονομίας, για 2.000 στρέματα δασικής εκτάσεως στο Χορτιάτη. Πρόκειται για μια ΖΕΠ όπου εμπλέκεται και η Τοπική Αυτοδιοίκηση: 51% η κοινότητα Χορτιάτη και 49% ο συνεταιρισμός μηχανικών-μελών του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας (ΤΕΕ) Κεντρικής Μακεδονίας. Σύμφωνα με την κριτική της αριστερής συσπείρωσης μηχανικών που έχω υπόψη μου, πρόκειται για περίπτωση με χαρακτηριστικά επιχειρηματικής δραστηριότητας και κερσοσκοπίας σε βάρος δημοσίων εκτάσεων, και όχι για δραστηριότητα κοινωνική κλπ. Ο συνεταιρισμός αυτός λειτουργεί με το καθεστώς του ν. 602 που έχει καταργηθεί. Έτσι δεν ακολουθούνται τα κριτήρια που προβλέπει ο νέος νόμος: Κάθε μέλος να δικαιούται μία μόνο μερίδα, να μην έχει άλλη πρώτη κατοικία κλπ. Είναι φανερό, εφόσον δεν ισχύουν κάποια τέτοια κριτήρια, ότι πρόκειται για επένδυση και όχι για κάλυψη στεγαστικών αναγκών. Όμως καμία διάταξη δεν προβλέπει πολεοδόμηση της γης για τέτοιους λόγους και πολύ περισσότερο δημιουργία ΖΕΠ και μάλιστα τόσο μακριά από την πόλη. Αν η πολεοδόμηση της γης γινόταν με τη νομοθεσία για τους συνεταιρισμούς, τότε όλο το κόστος των έργων υποδομής θα βάραινε αποκλειστικά τους συνεταιριστές, όπως συμβαίνει σε όλους τους συνεταιρισμούς. Δε θα υπήρχε συμβολή του ελληνικού δημοσίου, που ζητείται να φτάνει ως το 30% των έργων υποδομής, όπως συνήθως συμβαίνει σε όλες τις συμβάσεις που αφορούν ΖΕΠ. Επίσης, είναι σχεδόν σίγουρο ότι δεν θα μπορούσε να οικοδομήσει στη συγκεκριμένη έκταση, γιατί

μεγάλο μέρος της είναι σύμφωνα με τα ισχύοντα ακατάλληλη για οικιστική χρήση (κλίσεις μεγαλύτερες από 30% κλπ.) Η έκταση πριν αρχίσει η διαδικασία πολεοδόμησής της ανήκε στο ελληνικό δημόσιο. Η πρόταση της σύμβασης προβλέπει μετά την ολοκλήρωση των έργων υποδομής, να απομένει κάτω από το 1/30 της αρχικής έκτασης σαν οικοπεδική γη στην κοινότητα, 60 στρέμματα από αρχικά 2.000 στρέμματα. Ας υποθέσουμε ότι ένας συνεταιρισμός έχει δική του έκταση 2.000 στρέμματα και την πολεοδομεί σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις. Τότε απομένει σαν οικοπεδική γη το 60%, δηλαδή 1.200 στρέμματα. Από αυτήν υποχρεούται να δώσει το 5% στην κοινότητα, δηλ. 60 στρέμματα. Στη συγκεκριμένη προτεινόμενη σύμβαση τι συμβαίνει όμως; Η κοινότητα παίρνει 60 στρέμματα από μια έκταση που αρχικά ήταν όλη δική της και το δημόσιο έχει συνεισφέρει 700 εκατομμύρια επιπλέον...

Πέρα όμως από τη συγκεκριμένη κριτική της αριστερής συσπείρωσης μηχανικών για την περίπτωση της ΖΕΠ Χορτιάτη, γενικεύοντας, θα έλεγα ότι η συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και του κοινωνικού λεγομένου κεφαλαίου σε παρόμοιες επιχειρήσεις ουδόλως εγγυάται πως αυτές δεν θα στηρίζονται στα άμεσα συμφέροντα κυκλωμάτων εργολάβων όπως αυτά συγκροτούνται και εκφράζονται μέσα στον εκάστοτε συγκεκριμένο δήμο.

Τελειώνοντας έρχομαι να εκφράσω ορισμένες επιφυλάξεις και για το ζήτημα της ΖΕΠ Κοζάνης. Η υπογραφή της σύμβασης με την ΔΕΠΕΠΟΚ, την εταιρία μικτής οικονομίας που έχει αναλάβει την ενεργοποίηση της ΖΕΠ, εξαγγέλθηκε πανηγυρικά από τον Α. Παπανδρέου στην προεκλογική συγκέντρωση του ΠΑΣΟΚ στον ατμοηλεκτρικό σταθμό της ΔΕΗ Φιλώτα-Αμύνταιου. Προκάλεσε μάλιστα τα ειρωνικά σχόλια των εφημερίδων της 17.4.89 περί σπουδής να υπογραφεί προεκλογικά, «κυριακάτικα» (16.4.89). Έχω υπόψη μου κριτικές που έχουν ακουστεί για αδιαφάνεια στις διαδικασίες ανάθεσης μελετών, καθώς και ότι δεν έχει κανένα στοιχείο παραγωγής κοινωνικής κατοικίας. Έτσι, ενώ ακόμα και η σύμβαση της ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ, που βέβαια κάθε άλλο παρά υπόδειγμα θεωρώ, προβλέπει συμπίεση του εργολαβικού κέρδους στο 5% για το 60% των κατοικιών, καμιά ανάλογη πρόβλεψη δεν υπάρχει στην εν λόγω σύμβαση. Πρόκειται για μια επιχείρηση που θα μπορούσε να είχε κάνει κάποια μεγάλη εταιρία, η οποία δεν θα είχε βέβαια τη δυνατότητα να εντάξει την περιοχή στο σχέδιο και να την πολεοδομήσει.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν θα αντισταθώ στον πειρασμό και με την ευκαιρία που μου δίνει ο Νίκος Ξηρουδάκης θα πω μερικά πράγματα.

Καταρχήν πολιτική ικανότητα του Α. Παπανδρέου που αυτός έσπευσε να υιοθετήσει κάτι που ήδη ήταν τετελεσμένο γεγονός. Η ΖΕΠ Κοζάνης ξεκίνησε από το 1984 με το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο της πόλης (εκεί περιγράφεται σαν βασική στρατηγική επιλογή) και είναι μια ολοκληρωμένη άποψη άσκησης εναλλακτικής οικιστικής πολιτικής με βάση την Τοπική Αυτοδιοίκηση και όχι τα κυκλώματα της αντιπαροχής και της εμπορίας της γης. Όποιος έχει κουράγιο και διαβάσει ολόκληρη τη μελέτη, θα δει ότι περιγράφεται ένας νέος τρόπος πα-

ραγωγής κατοικίας όπου το στοιχείο κοινωνική κατοικία δεν είναι μόνο στοιχείο στη διανομή, αλλά είναι κυρίως βασικό στοιχείο της παραγωγής. Αυτό είναι το φοβερά ενοχλητικό για πολλές συντεχνίες και κάποιες δήθεν προοδευτικές απόψεις. Προοδευτικές απόψεις που θέλουν να ξεμπερδεύουμε με μικροπαρεμβάσεις στο κύκλωμα διανομής, χωρίς να θίγουμε τον κυρίαρχο μέχρι σήμερα τρόπο παραγωγής (θυμηθείτε αυτά που είπα νωρίτερα για τις ετερόκλητες κοινωνικές-πολιτικές συμμαχίες στη βάση διανομής γαιοπροσόδων). Η ζώνη ενεργού πολεοδομίας, λοιπόν, με την πρωτοβουλία του δήμου Κοζάνης γίνεται κύριο κοινωνικό ζήτημα για την πόλη. Δείτε τις τοποθετήσεις των μαζικών φορέων, τα συνέδρια του Εργατικού Κέντρου, τις θέσεις των επαγγελματιών, βιοτεχνών και εμπόρων αλλά δείτε και τις αντιθέσεις ορισμένων συντεχνιών. Έτσι ο Α. Παπανδρέου εξαγγέλλει κάτι που ήδη έχει γίνει και εκμεταλλεύεται κυρίως τη μεσοβέζικη στάση ορισμένων κύκλων της Αριστεράς.

Σε κάποιες λεπτομέρειες τώρα. Η ανάθεση των μελετών με αδιαφανείς διαδικασίες. Εδώ υποθέτω ότι υπονοείται η μη εφαρμογή του ν. 716/77. Ωστε λοιπόν ο ν. 716/77 εκφράζει σήμερα τη διαφάνεια και είναι πόλος συσπείρωσης προοδευτικών δυνάμεων; Ας δούμε όμως την αλήθεια. Φορέας υλοποίησης του έργου είναι η Δημοτική Επιχείρηση Ενεργού Πολεοδομίας Κοζάνης ΔΕΠΕΠΟΚ ΑΕ. Μέτοχος της εταιρίας είναι ο δήμος Κοζάνης 98% και η Αναπτυξιακή Κοζάνης-ΑΝ.ΚΟ. Η ΑΝ.ΚΟ ΑΕ, ως γνωστόν είναι εταιρία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Εδώ λοιπόν η Τοπική Αυτοδιοίκηση μέσω των εταιριών της, ολοκληρώνει ένα δικό της έργο. Πού είναι η έλλειψη διαφάνειας; Μήπως έπρεπε η Αυτοδιοίκηση να ξεπουλήσει το πρόγραμμα σε ορισμένες συντεχνίες κατοικοεδρεύουσες πολύ μακριά από την Κοζάνη. Ή μήπως μέσα από την ΑΝ. ΚΟ ή τη ΔΕΠΕΠΟΚ λειτούργησαν κυκλώματα που δεν είχαν διαφάνεια; Ορίστε, ορκωτοί λογιστές, ελεγκτές, εποπτικά συμβούλια ελέγχουν κάθε χρόνο αυτές τις εταιρίες. Διατυπώθηκε κάτι από όλους αυτούς;

Βέβαια η αλήθεια είναι αυτή που είπα νωρίτερα: Το πείραμα της Κοζάνης ανοίγει δρόμο. Γι' αυτό πρέπει να εξαφανισθεί.

ΧΑΓΙΟΣ: Στο θέμα της διαμόρφωσης του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος και ειδικά στα ζητήματα πολιτικής γης και οικιστικής πολιτικής, η σύγκρουση διαφορετικών κοινωνικών συμφερόντων εκδηλώνεται με τρόπο έντονο στα πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Και επιδρά ουσιαστικά στη λήψη πολιτικών αποφάσεων από τα όργανα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Συχνά οι αντιθέσεις αυτές μαζί με άλλους παράγοντες που επιδρούν σε κάθε πόλη και χωριό (εκκλησία, επιχειρηματίες κλπ.), διαμορφώνουν και τους συσχετισμούς στα αιρετά όργανα. Είναι γνωστό πως κάθε προσπάθεια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για χάραξη και υλοποίηση μιας πολιτικής στα θέματα γης (ένταξη στο σχέδιο κλπ.), κατοικίας και γενικά παρέμβαση στο δομημένο περιβάλλον στο βαθμό που αυτή η πολιτική προσπαθούσε να εξυπηρετήσει κοινωνικά, λαϊκά συμφέροντα, συναγτούσε, κατά κανόνα μια έντονη αντίδραση μεγάλων αλλά και μικρών συμφερόντων, από ιδιοκτήτες γης, από ιδιωτικές επιχειρήσεις από εργολάβους κλπ.

Δεν είναι καθόλου εύκολο σ' αυτά τα θέματα να υλοποιηθεί μια πολιτική εξυπηρέτησης των συμφερόντων των εργαζομένων γιατί αναπτύσσεται συνεχώς μια αντιπαράθεση με την κυρίαρχη λογική της ιδιοκτησίας, του «αυθαίρετου», της ατομικής εξυπηρέτησης σε βάρος της κοινωνίας. Συχνά αυτός ο «πόλεμος συμφερόντων» επηρεάζει εντελώς αρνητικά τη λήψη πολιτικών αποφάσεων καθώς και την πορεία των λαϊκών αγώνων. Εμφανίστηκε αρκετές φορές το φαινόμενο να αναπτύσσονται διεκδικητικές κινητοποιήσεις με αιτήματα τη ρύθμιση προβλημάτων ατομικού συμφέροντος και ιδιοκτησίας σε βάρος των συλλογικών αναγκών και διεκδικήσεων των εργαζομένων.

* * *

ΜΑΓΚΑΙΒΕΡΑΣ: Νομίζω ότι μέχρι τώρα, κάνοντας κριτική στη σημερινή κατάσταση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση αναδείχθηκαν, έστω και με αρνητικό τρόπο, ορισμένες πλευρές από το πώς θα ήθελε ο καθένας να λειτουργεί η Τοπική Αυτοδιοίκηση, καθώς και ποιους σκοπούς να εξυπηρετεί. Θα ήθελα λοιπόν μια και φτάσαμε στο τέλος της συζήτησής μας, να διατυπώσει ο καθένας με πολύ συνοπτικό τρόπο το πώς αντιλαμβάνεται το σήμερα και το αύριο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

ΛΕΙΒΑΔΑΣ: Πολύ συνοπτικά θα μπορούσα να επαναλάβω πώς η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποκτά περιεχόμενο όταν συνδέεται με το πρόβλημα της αποκέντρωσης. Μια τέτοια κατεύθυνση διευρύνει και υπερβαίνει τα όρια που το σημερινό θεσμικό πλαίσιο προσδιορίζει για την τοπική αυτοδιοίκηση που τη θέλει στην ουσία προέκταση του κεντρικού κράτους σε τοπικό επίπεδο.

Είναι σαφές πως η σημερινή συγκυρία δεν ευνοεί ούτε αγώνες για αποκέντρωση, ούτε αυτόνομο ρόλο στην Τοπική Αυτοδιοίκηση όταν σε όλες τις πολιτικές δυνάμεις, ακόμη και στην Αριστερά, στην Ελλάδα και διεθνώς, κυριαρχούν συγκεντρωτικές κατευθύνσεις και διαχειριστικές λογικές. Ακόμη πιο αρνητικά εμφανίζονται τα πράγματα στον τόπο μας, όπου είναι σαφές από τις κυβερνητικές μεθοδεύσεις πως επιχειρείται ασφυκτικός έλεγχος και συρρίκνωση, μέχρις καταργήσεως, των ήδη μικρών περιθωρίων αυτόνομης ύπαρξης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως θεσμού.

Ωστόσο αυτές οι εξελίξεις δεν πρέπει να οδηγούν σε μηδενιστικές αντιλήψεις και να αποτελούν αιτία ή αφορμή «απόσυρσης» δηλαδή μεγαλύτερης περιθωριοποίησης της Αριστεράς. Η Αριστερά αποκτά οντότητα όταν υπάρχει αυτοδύναμη σ' όλα τα πεδία που διεξάγεται η ταξική πάλη, όταν είναι παρούσα σ' όλα τα πεδία των κοινωνικών και των πολιτικών αγώνων.

ΜΠΕΛΤΣΙΟΣ: Η προώθηση του δημοκρατικού εκσυγχρονισμού της χώρας είναι αδιανόητη χωρίς μια ουσιαστική αποσυγκέντρωση των λειτουργιών του κράτους και, κυρίως, χωρίς μια αποφασιστική αποκέντρωση και μεταφορά αρμοδιοτήτων και πόρων από τη Διοίκηση στην Αυτοδιοίκηση. Σε μια αυτοδιοίκηση που δεν αναπαράγει το γραφειοκρατικό μοντέλο διοίκησης του σημερινού κρά-

τους, αλλά λειτουργεί με όρους και διαδικασίες που εξασφαλίζουν τη λαϊκή συμμετοχή. Το θέμα επομένως της αποκέντρωσης γίνεται κυρίαρχο στοιχείο για προγραμματικές και πολιτικές επιλογές.

Στο βαθμό που υπάρχουν συγκλίσεις και οι προοδευτικές δυνάμεις έχουν και την πολιτική βούληση και τη δυνατότητα να την προωθήσουν, η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα αποτελέσει τον κυρίαρχο θεσμό της κοινωνικής οργάνωσης. Οι προγραμματικές συγκλίσεις που έχουν διαμορφωθεί σήμερα και οι συνεργασίες που έχουν δρομολογηθεί εξασφαλίζουν τις προϋποθέσεις για μια αισιόδοξη προοπτική για το θεσμό της Αυτοδιοίκησης.

ΞΗΡΟΥΔΑΚΗΣ: Σε ό,τι αφορά το μέλλον και τις προοπτικές του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα πλαίσια του σημερινού κοινωνικού συστήματος, δεν μπορώ να είμαι αισιόδοξος. Αντίθετα είμαι αρκετά αισιόδοξος για το μέλλον και τις προοπτικές των λειτουργιών του. Η λαϊκή παροιμία «Από δήμαρχος, κλητήρας» φαίνεται να ανατρέπεται στις μέρες μας καθώς όλο και περισσότεροι υπουργοί, όπως και 73 σημερινοί βουλευτές προέρχονται από τα σπλάχνα του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Για να μιλήσει κανείς για το παρόν και το μέλλον ενός θεσμού, στοιχείου της οργάνωσης του κοινωνικού μας συστήματος θα πρέπει να έχει πολύ καθαρή εικόνα αλλά και πρόταση για την ίδια την κοινωνία. Αλλιώς κινδυνεύει να πει ορισμένες κοινοτυπίες, χρήσιμες για την επόμενη εκλογική αναμέτρηση, αλλά καθόλου ουσιαστικές και αντάξιες του προβληματισμού που προηγούμενα αναπτύχθηκε.

Φοβάμαι ότι όραμα και σύστημα αξιών που να δίνει προοπτικές και να ανοίγει συγκεκριμένους ορίζοντες στην κοινωνία μας δίνει μόνο η συντηρητική ιδεολογία και πολιτική σήμερα. Και όσο και να διαφωνεί κανείς στις επιλογές αυτές όσο και να ενοχλείται φιλοσοφικά αλλά και ιδεολογικά, πρέπει να παραδέχεται κάποια πράγματα.

Αρα στην τρέχουσα πολιτική δράση κατά τη γνώμη μου, υπάρχει ένα μεγάλο κενό: Το κενό της Αριστεράς, σαν κοινωνική και πολιτική δύναμη με δική της εναλλακτική φιλοσοφική-ιδεολογική- πολιτική πρόταση που να συγκινεί την κοινωνία και να καθορίζει και την καθημερινή δράση των δυνάμεων της Αριστεράς. Οι δυνάμεις αυτές για πολλά χρόνια, αλλά ακόμα και σήμερα είναι δέσμιες λογικών που είτε αποδέχονται την ενσωμάτωση (άρα δεν έχουν λόγο ύπαρξης), είτε περιμένουν τη γενική ανατροπή του συστήματος για να οικοδομήσουν το δικό τους όραμα αδιαφορώντας για την καθημερινή ζωή και εξέλιξη. Μια τέτοια στάση όμως δεν μπορεί να δώσει μια πρόταση πολιτικής προοπτικής για την Αριστερά.

Το ξεπέραςμα αυτών των αδυναμιών από την πλευρά της Αριστεράς δεν είναι έργο μόνο κάποιων διανοουμένων και τεχνοκρατών που ζώντας στο δικό τους αποστειρωμένο περιβάλλον, θα διατυπώσουν την καινούρια θεωρία. Είναι κυρίως έργο ζωντανών κοινωνικών δυνάμεων που ζουν μέσα στην παραγωγή και βιώνουν καθημερινά τις αντιθέσεις και τις αντιφάσεις του συστήματος. (Εξυπακούε-

ται ότι στις ζωντανές αυτές κοινωνικές δυνάμεις συμπεριλαμβάνονται και οι δια-
νοούμενοι και οι τεχνοκράτες).

Από την άλλη πλευρά η Τοπική Αυτοδιοίκηση, από τη φύση της και το ρόλο που έχει να παίζει μέσα στο σύστημα, είναι χώρος που επιδέχεται τον κοινωνικό και πολιτικό πειραματισμό. Είναι χώρος όπου η αμεσότητα και η ζωντάνια των αντιθέσεων επιτρέπουν τη διατύπωση και άμεση εφαρμογή πολλών νέων πρωτο-
βουλιών. Έτσι, απαντώντας στο κεντρικό ερώτημα υποστηρίζω ότι, παρά την λαίλαπα του νεοσυντηρητισμού που θα στείλει πολύ πίσω τις όποιες εξελίξεις και κατακτήσεις της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (η άμεση προσωπική), υπάρχουν δυνατότητες σχηματισμού νέων κοινωνικών συστημάτων, δεμένων με την Τοπι-
κή Αυτοδιοίκηση.

Κύριο περιεχόμενο των νέων αυτών κινήματων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης βλέπω να είναι τα προβλήματα της ανάπτυξης και της παρέμβασης των νέων κοινωνικών ομάδων στη διαδικασία της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Και ομιλώ πολύ συνειδητά για «νέες κοινωνικές ομάδες» γιατί πιστεύω ότι ο καινούριος κόσμος που έρχεται συνοδεύεται από νέες αντιθέσεις και αντιφάσεις που θα επαναπροσδιορίσουν κοινωνικές και πολιτικές εκφράσεις. Επειδή λοιπόν οι μορφές άμεσης κοινωνικής οργάνωσης δε θα λείψουν, η Τοπική Αυτοδιοίκη-
ση, με τη σημερινή ή κάποια άλλη παραπλήσια μορφή, θα διαδραματίζει σημα-
ντικό ρόλο στην κοινωνική και πολιτική πάλη. Καθήκον όλων όσων δουλέψαμε και έχουμε εμπειρίες από το χώρο να συνεισφέρουμε στη νέα πραγματικότητα που έρχεται.

ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ: Η σημερινή συζήτηση και οι εμπειρίες από την πράξη, έτσι όπως διαγράφηκαν ή ακόμα και όπου αποσιωπήθηκαν, έρχονται να επιβεβαιώ-
σουν πως ο πολιτικός λόγος, παρ' όλη του την αυτοτέλεια —ή μάλλον λόγω αυτής του της αυτοτέλειας— αδυνατεί ν' αντιμετωπίσει τα τεράστια προβλήματα που προκύπτουν μέσα από τη θεματολογία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Μπρο-
στά στο κενό που παρουσίασε η ίδια η πράξη σε όλη την πρόσφατη ιστορία του χτισμένου περιβάλλοντος στην Ελλάδα, ο λόγος αυτός αυτοπροσκήθηκε να «καλύψει» το κενό, δημιουργώντας την επίφαση μιας αντιμετώπισης των προ-
βλημάτων, εκεί που στην πραγματικότητα υπήρχε απουσία ουσιαστικού λόγου. Η αδυναμία στο πέρασμα στην πράξη, που είναι το μόνο αναμφισβήτητο τεκμή-
ριο της ύπαρξης ενός «προγράμματος δράσης», ξεγλίστρησε έτσι προς τη συν-
θηματολογία, την αναπαραγωγή διαφόρων βολικών μύθων γύρω από την Τοπική Αυτοδιοίκηση —αλλά ποτέ δεν τόλμησε να αμφισβητήσει αυτή καθαυτή τη βά-
ση των «παραδοχών» που γίνονταν με τόσο ελαφριά συνείδηση.

Αν έχουν έτσι τα πράγματα τότε τι μπορούμε να κάνουμε άμεσα; Νομίζω ότι πρέπει να πάψουμε να βλέπουμε την αναβαθμισμένη (θεσμικά και νομοθετικά) Τοπική Αυτοδιοίκηση ως κάτι που μπορεί να στηθεί από τη μια στιγμή στην άλλη. Αν κάποτε την αποκτήσουμε με το καλό, αυτό δε θα έχει γίνει ούτε με ευχές ούτε χωρίς μεγάλο κόπο. Γιατί το πέρασμα από το μάζεμα των σκουπιδιών στην αναπτυξιακή πολιτική δεν είναι «περίπατος». Όσο και να φαίνεται οξύμω-

ρο, νομίζω πως η τόσο βαθιά δομική σχέση ανάμεσα σε κεντρική εξουσία και Τοπική Αυτοδιοίκηση επιτάσσει την ταυτόχρονη «μετεξέλιξη» και των δύο προς τις επιθυμητές μορφές που τόσο μας γοητεύουν. Και επειδή αυτό είναι μια αργή διαδικασία που ενσωματώνει ολόκληρη την κοινωνική διάρθρωση, θα προτιμούσα σε αυτό το στάδιο, αντί η Τοπική Αυτοδιοίκηση να περιμένει να έλθουν κάποιες ριζικές αλλαγές στο αόριστο μέλλον, οι οποίες φυσικά είναι απαραίτητες, να ασχοληθεί από τώρα με κάτι που μπορεί να το δαγκώσει, δηλαδή με την προετοιμασία για εκείνο που θα έρθει, κάνοντας σωστά και με συνέπεια τη δουλειά της και διεκδικώντας, μέσα από τους υπάρχοντες μηχανισμούς, κομμάτι κομμάτι το μελλοντικό ρόλο της. Και αν αυτό ακούγεται (και είναι) ρεφορμιστικό, τόσο το καλύτερο για την Τοπική Αυτοδιοίκηση— τελικά και για μας.

ΧΑΓΙΟΣ: Έχω ήδη αναφερθεί, στις προηγούμενες ενότητες στα θέματα που αναδείχνονται σ' αυτό το τελευταίο ερώτημα. Το μόνο που θα ήθελα να επαναλάβω είναι αυτό που αφορά το «αύριο» της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα πλαίσια μιας άλλης κοινωνικής δομής, και ενός άλλου τύπου κράτους που θα βρίσκεται το ίδιο σε πορεία απονέκρωσης. Εκεί η αυτοδιοίκηση δεν θα λειτουργεί απλά σε τοπική-συνοικιακή, αλλά και σε παραγωγική βάση, και θα αποτελεί συστατικό στοιχείο της ενιαίας δομής της σοσιαλιστικής δημοκρατίας που, κατά την έκφραση του Λούκατς, θα «διαπερνάει πραγματικά το σύνολο της υλικής ζωής όλων των ανθρώπων, θα δίνει έκφραση στην κοινωνικότητά της σαν προϊόν της ίδιας της δραστηριότητας όλων των ανθρώπων από την καθημερινότητα μέχρι το πιο αποφασιστικό ζήτημα της κοινωνίας» (Γκέοργκ Λούκατς, *Αστική και σοσιαλιστική δημοκρατία*, εκδ. «Κριτική», σελ. 70).

OSKAR SCHLEMMER: Αιωρούμενος γονιπετής, 1931.

μεταπολεμική περίοδο, διαμόρφωσε το πλαίσιο της αποδεκτής διεθνούς οικονομικής συμπεριφοράς, κατά μεγάλο μέρος, προερχόταν από τρεις καθοριστικούς τομείς θεμάτων πολιτικής. Ήταν οι εξής:

- (i) Η οικονομική κρίση του 1930 οδήγησε σε σοβαρές ανησυχίες για τις σημαντικά δυσμενείς επιπτώσεις που επέφεραν στη λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας η πολιτική του προστατευτισμού και οι εμπορικοί πόλεμοι ανάμεσα στους κυριότερους εμπορευόμενους εταίρους. Έτσι, επιδιώχθηκε ένα πιο ελεύθερο περιβάλλον στις παγκόσμιες αγορές. Παρ' όλη αυτή τη μεταστροφή προς φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, οι βιομηχανικές χώρες εξακολούθησαν να ακολουθούν πολιτική υψηλού προστατευτισμού σ' ένα ευρύ φάσμα σημαντικών τομέων. Αυτοί οι τομείς περιλάμβαναν ομάδες προϊόντων τεχνολογικά σημαντικών (κύρια μέσα από πρακτικές προμήθειας του δημόσιου τομέα), βιομηχανίες που αντιμετώπιζαν διαρθρωτικά ανταγωνιστικά προβλήματα (για παράδειγμα, κλωστοϋφαντουργία, βιομηχανίες χάλυβα και ναυπηγεία) και όλο τον τομέα της αγροτικής παραγωγής.
- (ii) Η ανά τον κόσμο επιβολή της πολιτικής και οικονομικής ισχύος των ΗΠΑ μετά τον πόλεμο μεταφράστηκε σε ειδικές πολυμερείς οικονομικές συμφωνίες. Βασικές εκδηλώσεις αυτής της επιβολής έγιναν εμφανείς στο ρόλο του αμερικάνικου δολλαρίου ως διεθνούς συναλλαγματικού αποθεματικού και στη διάλυση των προτιμησιακών οικονομικών ζωνών των αποικιών.
- (iii) Το κύμα πολιτικής ανεξαρτησίας και δημιουργίας εθνών μόλις άρχιζε να εμφανίζεται τότε στις φτωχότερες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Αυτή η εξέλιξη απαιτούσε νέα όργανα διεθνούς πολιτικής με στόχο να «καθοδηγούν και να βοηθούν» τις νέες προοπτικές ανάπτυξης.

Οι πολυμερείς θεσμικές διευθετήσεις που προέκυψαν συμφωνήθηκαν ως επί το πλείστον χωρίς καμιά συμμετοχή από μέρους των περισσότερων αναπτυσσόμενων περιοχών που δεν ήταν ακόμη ανεξάρτητες. Κάποιες από αυτές τις διευθετήσεις έκαναν πιο έντονη την παρουσία και τη σημασία τους στη λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας (για παράδειγμα, σε ορισμένους τομείς του διεθνούς εμπορίου και στις δραστηριότητες της Διεθνούς Τράπεζας). Άλλες δημιούργησαν σημαντικές πολιτικές και κοινωνικοοικονομικές τριβές (όπως το ΔΝΤ) ενώ κάποιες άλλες αντιμετώπισαν μεγάλες διαβρώσεις και αλλαγές στη λειτουργική τους σημασία (για παράδειγμα, το καθεστώς συναλλαγματικών ισοτιμιών).

Από τα μέσα και το τέλος της δεκαετίας του '80 άρχισε μια ιστορική νέα φάση με τη διαπραγμάτευση μιας ολόκληρης σειράς διεθνών προτύπων. Αυτά συμπεριλαμβάνουν όχι μόνο διμερείς ή περιφερειακές συμφωνίες (όπως διάφορες αμερικανο-ιαπωνικές και άλλες οικονομικές συμφωνίες ή πρωτοβουλίες στα πλαίσια της ΕΟΚ) αλλά και μεγαλύτερες πολυμερείς πρωτοβουλίες στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων του Κύκλου της Ουρουγουάης. Σ' αυτές τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις, οι αναπτυσσόμενες χώρες συμμετέχουν τώρα αρκετά δραστήρια. Όμως, μια σημαντική διχοτόμηση χαρακτηρίζει τις αντίστοιχες διαπραγματευτικές θέσεις.